

istasyon

Kavuşmayı sever...

MALTEPE

OCAK
2023

SAYI:28

ÜCRETSİZDİR

İçimde mis kokulu kızıl bir
gül gibi duruyor zaman

AHMET TELLİ • ALİ KILIÇ • ATAOL BEHRAMOĞLU • AYLIN ÜNAL • AYŞEN ŞAHİN • BARIŞ İNCE • BİLGE ÇOLAK • BİRCAN USALLI SİLAN • CAN ERSAL • DENİZ ÖZEN
DERYA ERKENCİ • DİLEK EROL • DİLEK NEŞE AÇIKER • HALİL ERGÜN • HALİL İBRAHİM ÖZCAN • HANDE ÇİÇDEMOĞLU • HAYDAR ERGÜLEN • KEMAL YALÇIN
KENAN BAŞARAN • KUBİLAY ERDELİKARA • KÜRŞAT BAŞAR • MAHMUT TEMİZYÜREK • MUHAMMET BEYAZAL • NASUH MAHRUKİ • NAZIM ALPMAN
NEBAHAT AYHAN • NEBİL ÖZGENTÜRK • NURTEN GEROĞLU • PELİN BATU • SİBEL ZEREN • ŞEYHMUS DİKEN • ŞÜKRÜ ERBAŞ
ULAŞ GEROĞLU • YAŞAR SEYMAN • ZAFER KÖSE • ZEYNEP ORAL • ZÜLFÜ LİVANELİ

SIMONE DE BEAUVOIR

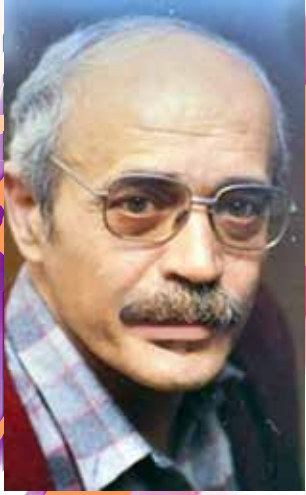
“Egemen sınıfın isteği gücü sürdürmektir ve bunun tek yolu kadınları evde tutmaktır. Kadın depolitize olursa erkeği de depolitize eder. Çünkü kadınların özgürleşmesi daima toplumsal özgürleşme ile ilişkilidir.”

OCAK ÇİÇEK AÇTI

CAHİT KÜLEBİ

“Kişi kişiye köle tutulduysa, asıldıysa Darağaçlarında Amerika var. Ama biz yine de direneceğiz Sonuncumuza kadar.”

ONAT KUTLAR

“Şimdi sessiz duruyoruz kıyısında bir düşüncenin unutmamak için çünkü unutuşun kolay ülkesindeyiz ölü balıklar geçiyor kırışık bir deniz sofrasından ve ellerinde fenerlerle benim arkadaşlarım durmadan düşünüyorum ne kadar çok öldük yaşamak için”

ADNAN ÖZYALÇINER

“İnsan toplum ilişkilerinde kapitalist düzenin yarattığı sevgisizliğin, ilgisizliğin, acımasızlığın karşısında olmalıdır yazar. Günlük her olayda bu yabancılaşmanın payı büyüktür çünkü.”

Hazan, hüzn, bereket ve hasat mevsiminde doğmuşlardı... Bereketli ömürleri oldu. Saygıyla anıyoruz...

ALİ KILIÇ

2023'e 100 yıllık bir adım atıyoruz!

Asırlık Çınar Cumhuriyet

Zaman, her insan için yeniliklere açık bir kapıdır. Biliriz bunu ve beklentilerin çitasını yükselterek zamanın bize ayrılan diliminden yeni ufuklara yelken açarak geçmek isteriz. Yakalamak istediğimiz sonuca kimi zaman uzak kaldığımızı da görürüz ama yılmadan usanmadan yeni bir başlangıç ile yine deneriz, yeniden deneriz... Çünkü insanoğlunun içinde 'pes' etmeye karşı kendiliğinden örülmüş bir duvar vardır ve arkasında barındırdığı kavramın yıpranmasına izin vermez. İşte yeni adımlara güç veren, beklentileri izlenen yol üzerine seren, havlu atmayı engelleyen ve gözlerde biriken ışığı söndürmeyen bu kavram: Umuttur!

Sevda'nın, düşün, galibiyetin, sevincin itici/çekici gücü olan umut, esir düşeni teslim etmeyen bir yön verici, yol göstericidir. Bütün mesele umutla barışık olmaktan, yitirmeden yürekte beslemekten geçiyor. Beklentilerin ardından umutla yol almanın belli başlangıç anları vardır. Bu, bazen bir işe başlamak olur, bazen doğum günü... Kimi zaman nikâh akdini imzalamaktır, heyecana zirve yaptıran çocuk sahibi olmaktır... Böylesi gelişmelerde atılan adımlar bireysel umudun ışığını yakar, bu doğaldır. Ama toplumun bir bütün olarak nefeslerle birlikte umudu yüksek tutup başlangıç olarak belirlediği süreç vardır ki; o, hiç değişmeyen ve kapanmayan kapıdır. Aralık ayının son geç gecesi ile ocak ayının ilk gününün saat 00.00'daki randevusudur. Bu, her ne kadar bir önceki ile yeni yılın ayrılık anı olarak görülse de onları zaman dilimine ayırarak birbirinden kopardığımızı var sayıyoruz. Zaman orada bir bütün olarak duruyor. Bizler bize ayrılan dilimlerden geçiyoruz, o kadar... Ama yeni bir yılın başlangıcını baz alırsak eğer işte o zaman bizim hesabımıza göre yeni bir zaman başlıyor demektir ve artık buna inanıyor olmamız da yerleşmiş gelenektir, anlayıştır. O hâlde, yeni bir yıla girerken kalıcı olmasını beklediğimiz adımlarımızın umutlarımızla örtüşmesi dileğiyle Maltepe Belediyesi olarak neler yapacağımıza bir göz atalım derim...

İnsanlar coğrafi ve siyasi nedenlerle sürekli yer değiştirdi, göç etti. Birçoğu da uzunca bir süre yaşadığı toprakları geride bırakarak yola düşerken yerleşilecek olan coğrafyalara ulaşmadan göç yolunda yaşamını yitirdi. İnsan, milyonlarca yıl önce başlattığı göç güzergâhında binlerce kilometre yol yürüdü. Bu, bazen öylesine uzun sürdü ki göç yolunda doğanlar, büyüüp serpilip yolun sonunu göremeden can verdiler. Daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için yapılan göçler elbette anlaşılabilir.

Ancak insanların doğup büyüdüğü topraklardan zorla koparılması o kadar masum sözcüklerle anlatılamaz. Bundan 100 yıl önce Yunanistan Krallığı'nda yaşayan Türk asıllı Müslümanlar ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan Yunan asıllı Hristiyanlar karşılıklı olarak yer değiştirdiler, göç ettiler. Lozan Antlaşması'na ek olarak yapılan sözleşme uyarınca **"Mübadele"** adıyla bilinen bu zorunlu göç boyunca mübadiller sırtlarına eşyalarının yanı sıra hüznün de sarmışlardı, burası kesin ama şuna inanıyorum ki; yaşıyor olmanın verdiği güçle yüreklerinde umut da beslemişlerdir.

Maltepe'den o tarihlerde zorunlu göç eyleyenler, gittikleri Yunanistan'ın başkenti Atina'da yerleştikleri beldeye "Yeni Maltepe" adını vererek Anadolu'ya olan sevgilerini sürdürdüler. Yine Selanik'e yakın deniz kıyısındaki Kallithea (Maltepe) Halkidiki İstanbul'dan göçen dostlarımızın Yunanistan'da adımızı yaşattığı bir beldedir.

Onların zorlu sürecini bir kez daha hatırlamak ve geçirilen zaman dilimi içerisinde yaşamlarından olanları saygıyla anmak için Maltepe Belediyesi, ocak ayında bu konuyu işlerken söz mübadillerimizde olacak...

2023'e atılan ilk adım tam 100 yıllık

Mübadele'nin 100. yılı dedim ama 2023 büyük bir yüzyılın da devamının başlangıcı olacak.

Büyük ulusların, devletlerin geçirdiği dönemler asırlarla ifade edilir. "Bin yıllık Saka/Sahalar ile Altı yüz yıllık Osmanlı" dediğimiz gibi, Türkiye Cumhuriyeti de dile kolay; tam 100 yıllık bir süreci geride bıraktı. Bu gururlu sürecin şimdi ikinci yüzyılına adım atıyoruz. Cumhuriyet'imizi yüzyıllar boyu yaşatacağımız konusunda umudumuzu her daim besleyip büyüttük. Ve umudumuzu sağlam temellerle buluşturmak için bu konuda yapacaklarımızı da sizlerle paylaşmak isterim:

Tarihi eşelerken, çok uzun zaman önce var olan medeniyetler hakkında bilgileri, toprak üstüne çıkarabildiğimiz sanat eserlerinden okuyoruz. Tablo, heykel, süs ve ev eşyaları, binaların mimari özellikleri gibi sanata dayalı kalıntılar, önceki medeniyetlerin kültürleri hakkında bilgi veren, geçmişe ulaşabilmek için takip ettiğimiz izler oluyor.

Maltepe halkının kültür ve sanatın her aşamasıyla buluşmayı hak ettiğine inanarak çalışmalarımıza uluslararası bir boyut kazandırmayı da geleneksel hâle getirdik. Bu konuda Atatürk'ün "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından

biri kopmuş demektir." özdeyişini göz önünde tutarak Maltepelilere yaraşacak imzaları ilçemize kazandırmaya devam ediyoruz. Yüzüncü yılını selamladığımız Cumhuriyet'imizin onuruna Atatürk, cumhuriyet, demokrasi, eşitlik ve insan hakları konusunda 100 yabancı ressamla 100 tablo çizdiriyoruz. 7'si kadın 9 sanatçıdan oluşan ilk ekip, komşumuz İran'dan gelerek aralık ayının son haftasında Türkan Saylan Kültür Merkezi'nde tuvalerin karşısına geçtiler. Ardından Yakutistan'dan yani Saka/ Saha Türklerinden dört ressam Maltepe'ye gelerek çalışmalarını tamamladılar. Azerbaycan, Rusya, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Yunanistan, Makedonya, Gagavuzya, Ukrayna ve Gürcistan'dan dostlarımızı eserleriyle birlikte Maltepe'mizde mihman edeceğiz.

Ardından 30 Ağustos Zafer Bayramı'ndan başlayarak 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'mıza kadar 100. yıl sergimiz devam edecek.

Bitmedi...

Milenyum Çağı'nın başladığı 2000 yılı dünya için ne kadar önemliyse, Cumhuriyet'imizin 100. yılını selamladığımız 2023 de bizim için o kadar önemlidir. Sözü ettiğimiz değer Cumhuriyet'imiz olunca, "Türk ulusunun yaratılışına ve karakterine en uygun olan yönetim, cumhuriyet yönetimidir." diyerek bizleri bu yönetim şekliyle buluşturan Atatürk elbette çalışmalarımızın odak noktasında yer alacak.

Hazır mısınız?

Yurtdışındaki kardeş kentlerimizde Atatürk parkı açıp, buralara "Ulu Önder"imizin büstlerini dikeceğiz. Bütün bunları da Cumhuriyet'imizin nice yüzyıllara açılacağına olan umudumuzun her daim diri tutulması adına yapıyoruz...

Sevgili Maltepeliler,
Varsın Noel Baba içeri girmesin. Yeter ki:
Bacalardan dışarı duman çıksın!
Ocağınız hep tütsün.

Umudunuzu yitirmeden atacağınız adımlara güvenmekten hiçbir zaman uzak durmayın. Hayaller kimi zaman yıkılır, beklentiler karşılanamayabilir ama umut kaybolmadığı sürece tünelin ucundaki ışık hiçbir zaman sönmez...

2023'ün kapısından geçerken Maltepelili dostlarımıza, halkımıza ve insanlığa sağlık, başarı, huzur, barış dolu ve sevgiyle beslenen umudun yitmediği yeni bir yıl diliyorum...

Koşullar ne olursa olsun
Daima sevgi kazanacak!

KÜRŞAT BAŞAR

Farklı evler, farklı zamanlar, farklı hayatlar

Hayatım boyunca bir sürü farklı yerde oturdum, yaşadım.

Şimdi o evlerin çoğunu ayrıntılarıyla hatırlamakta zorlanıyorum.

Hatta gidip bulmaya çalıştığımda yerine bambaşka binalar yapıldığını ya da benim hatırladığımdan çok farklı olduğunu görüyorum.

Önce odalar vardı.

Çocukluğumun geçtiği evlerdeki...

Herhâlde belleğimde yarım yamalak yer etmiş ilk ev, Yıldız'da iki katlı ahşap bir evdi. Ama orayı belki de o bebeklik günlerimden değil de daha sonra ziyarete gittiğimiz zamanlardan hatırlıyorumdur.

Şimdi yerinde kocaman bir apartman var. Çevrede yine eski evlerde oturan insanlar elbette artık yok. Hepsı yıllar önce göçüp gitti. Evler de o eski sevimli sahipleri gibi göçüp gitti. Yerlerine bir örnek, sevimsiz binalar yapıldı.

Barbaros Bulvarı, Darphane, Yıldız neredeyse ilkokula başlayana kadar oturduğumuz yerlerdi. Zaten dayımlar, anneannemler ve yakın dostlarımız da bu çevredeydi. O zamanlar geniş bahçelerde koşturup dururduk. Biz küçüktük ya evler de küçüktü.

Hâlâ bugün bile herhâlde o anıların etkisiyle ne zaman bulvardan aşağı insem karşımda denizi görünce hele ki bir bahar günüye garip, nedensiz bir heyecan duyarım.

Belki İstanbul'dan uzaklara taşınıp sonra yeniden döndüğüm günleri hatırlarım.

Ne tuhaf bu evlerin hiçbiri yok artık.

Hatta teyzemlerin Yeşilköy'deki evi de yok. O tek katlı ahşap yalı da apartmana dönüştü. Zaten artık önünden kocaman bir sahil yolu geçtiği için yalılık hâlâ de kalmadı.

Bir zamanların bu güzel sayfiye semti artık kentin çekim alanlarından biri...

Sokak aralarında hâlâ tek tük eski konaklar, yıkılmaya yüz tutmuş, birbirine yaslanmış eski Rum evleri var...

Sonra Ankara...

Kavaklıdere'de yine küçük bir apartman. Oradaki

odamı da hatırlamıyorum. Ağabeyimle bir ranzayı paylaştığımız odanın bir balkonu var mıydı o bile çıkmış aklımdan.

Yıllar sonra gittim, epeyce aradım. Sonunda buldum. Kocaman bir bahçe bekliyordum ama gördüm ki benim o saatlerce oynadığım bahçe aslında avuç içi kadar bir yermiş.

Belki oradaki odamı hatırlamıyorum ama o apartmanı ve oradaki hayatı unutmam imkânsız. Herkesin birbiriyle dost olduğu, neredeyse herkesin kapısının birbirine sürekli açık olduğu, çocukların kendi evleri gibi herkesin evine girip çıktığı, yiyip içtiği, bizden biraz büyük ablaların, ağabeylerin sinemaya giderken bile bizi yanlarında götürmeye üşenmediği bambaşka bir yerdı orası.

Artık böyle evler var mı bilmiyorum.

Ankara'da birkaç ev değiştirdik. Bunlardan biri Kurtuluş'ta o dönem için gökdelen sayılacak 12 katlı bir apartmandı. Orada belki komşuluk öyle fazla olamıyordu ama çok fazla çocuk olduğu için sürekli bahçede, sokakta oynayıp duruyorduk. Hatta akşamları bile...

Eğer çok yağmur çamur varsa, iki daire arasına bir pinpon masası yapıp turnuva düzenlemiştik de vardır...

Öyle komşuların birbirine çemkirdiği, misafir araçların park etmesinin yasaklandığı, gürültü yüzünden polis çağrıldığı yerler değildi...

Kapıda güvenlik filan da yoktu. Veli ağabeyimiz vardı ki hem her işe yetişir hem de çocukları kollardı.

Ankara'daki son evimiz sanıyorum şimdilerde yerine kentsel dönüşüm yapılan eski Saraçoğlu evlerindeydi. Orayı hiç sevmemiştik. Eski, karanlık, soğuk bir evdi. Benim odam da öyle dardı ki, yatakla çalışma masamın arasına ancak bir tabure sığabilmişti.

İki yıl ortaokulu Lefkoşa'da okudum. Oradaki evimiz de tek katlıydı ve Rum mevzilerine birkaç yüz metre uzaklıktaydı. Savaşın hemen ardından çatışmalar devam ettiğinde korku içinde sabahlar-

dık. Oradaki odamı severdim. Eski bir evdi ve kışları soğuk olurdu ama büyük camları olan, yazları serin, loş bir odaydı.

Daha sonra Rauf Denktaş'ın çalışma ofisi olarak kullanıldı. Onu ziyarete gittiğimde "Bak, senin odanda oturuyorum." diye bana takılmıştı. Tabii o evi de olduğundan çok büyük hatırlıyordum ve yeniden yıllar sonra görünce epey şaşırmıştım.

Doğubeyazıt'taki odam doğruca görkemli ve her zaman karlı Ağrı Dağı'na bakıyordu. Babam, "Sana Ağrı Dağı manzaralı odayı verdik, kıymetini bil." diye dalga geçerdi.

Belki ilk aşkımdan, arkadaşarımdan kopup bambaşka bir dünyaya geldiğim için ilk satırlarımı yazmaya sanırım o odada geçen soğuk öğleden sonralarda başladım.

Ve üniversite yıllarında ilk evime geçtim. Nişantaşı'nda küçük bir bahçe katıydı. Yeşillikler içindeki bahçeye bakan sakin bir yerdı. Asıl hikâyelere de orada başladım.

Sonra Ayazpaşa'daki eski, püskü bodrum katı. Penceresinden bir avlu ve köpekler dışında birşey görünmeyen tek odalı bir ev.

"Kış İkindisi'nin Evinde", "Konuştuğumuz Gibi Uzaklara" o evde o karanlık kış günlerinde yazıldı.

Yalnız bu kadar değil.

Hayat boyu daha pek çok evde oturdum. Kiminde iğreti bir misafir gibi kiminde bir sevgiliyle... Başka kentlerde, başka ülkelerde... Hemen hepsinde bir şeyler bıraktım. Kitaplar en çok... Anımlıklar... Çünkü anıları yanımda taşımayı sevmem. Eşyaya da bağlılığım yoktur.

Her dönem, her ev yeniden kuruldu, hayat her keresinde yeniden başladı.

Yine de zaman zaman, bütün hayatı boyunca aynı yerde oturmuş, aynı okullarda okumuş, ilkokul arkadaşlarıyla hâlâ çoluk çocuk görüşen arkadaşlarıma biraz gıptayla bakarım.

Kendi kendime derim ki "senin aslında hiç evin olmadı, bir kaplumbağa gibi onu sırtında taşıdın her yere..."

PELİN BATU

Kapıların ve eşiklerin Tanrısı

Roma medeniyetinin hiçbir orijinal yönü olmadığını söyleyenlere sıkça rastlarız. Evet, iyi yolları ve yasaları olabilirdi ama mimarilerinden heykellerine, yemeklerinden kıyafetlerine pek çok şeylerinin Antik Yunan'dan alınma olduğu aşîkârdır. Tanrıları bile. Zeus olur Jupiter, Hera olur Juno, Artemis olur Diana, Afrodite olur Venüs, Hermes olur Merkür, Ares olur Mars... Neredeyse tüm tanrı ve tanrıçalar Yunanlardan devşirilmiştir. Arada kendi ismini koruyan tanrılar da vardır tabii, Apollo ve Pan gibi. Romalılar, Grek panteonunu kendi doğalarına mükemmel bir biçimde uyarlarlar. Bir tek tanrının has Romalı olduğunu söyleyebiliriz; o da kapıların ve eşiklerin, başlangıç ve sonların ilahı Janus'tur.

Gerçi onun atasının Etrüsklerin Culsans'ı olduğunu iddia edenler olmuştur ama genel kanı Janus'un Romalı olmasıdır.

Çoğumuz mitoloji bilmesek bile filmlerden, resimlerden ya da çizgi romanlardan Greko-Romen tanrılarının isimlerini duymuşuzdur. Fakat bunlar arasında Janus az bilinir ki buna hep şaşırırm, çünkü Romalılar için çok önemli bir tanrıdır. Leonard Schmitz'e göre Arkaik Roma panteonunda Zeus'la beraber en önemli tanrıdır, hatta her şey onunla başlar diyebiliriz.

Bir kere yılın ilk ayı, İngilizcede January kelimesi Janus'tan gelmez. Numa çağında Roma takvimine ocak ayı eklenip ilk aya başlangıçta en önemsedikleri ilahın ismini verirler.

(Günümüzde İngilizcedeki janitor ya da hademe kelimesi de Janus'tan gelmiştir, çünkü binanın anahtarlarını tutan kişi aslında Janus'un görevlisidir).

Ona kültler adanmış, Janiculum diye bir kent, onun isminden türemiştir.

O başlangıcın ve sonun, hayatın ve ölümün, gençliğin ve ihtiyarlığın, köylünün ve kentlinin, savaşın ve barışın, barbarlığın ve medeniyetin arasındaki geçişin tanrısı olduğu için düşünceler, doğumlar ve cenazelerde, ekimlerde ve hasatlarda adı yâd edilmiştir. Anlayacağınız, o çok "yoğun" bir tanrıdır.

Aslında değişimin tanrısı olduğu için her zamanda ve her yerdedir.

Geçiş ve dönüşlerin de tanrısı olduğu için de çift yüzlü ve çift doğalıdır (Bazen dört yüzlü hâliyle de betimlenir).

Kapıların, takların, pencerelerin ve geçitlerin üzerine yontulduğunda, bir yüzü öne bir yüzü arkaya bakar.

Bu tür bifronlar (ikiyüzlü yaratıklar) bir nevi nazar işlevi de görürler.

Biz, gözlü boncuklarımızla kem gözleri uzak tutmaya çalışırken eski Romalılar Medusa ve ikiyüzlü tanrılarıyla kötülere ve kötülükleri uzaklaştıracaklarına inanırlarmış.

Herakleitos'un dediği gibi "değişim her yer yerde ve her daim" olduğu için değişimle ilişkili bir ilahın da ehemmiyeti büyüktür.

Bir mite göre Janus ilk para basan kişi olduğu için Roma'daki ilk paralara onun yüzü kazanmıştır.

Roma'daki forumun kuzeyindeki Janus Geminus tapınağı bulunduğu antik kaynaklarda belirtilir. Janus'un da Janiculum tepesinde

yaşadığına inanılır.

Roma'daki sembolik takının ya da tapınağının kapıları imparatorlukta savaş veya barışın mevcudiyetini simgeler.

Dolayısıyla mevcut siyasetten haberdar olmak için ordular ve ahalinin kapısına bakması kâfidir.

Şayet Janus'un kapısı kapalıysa, barış hüküm sürüyor demektir.

Meşhur Roma dönemi tarihçisi Livy kapının Numa Pompilius zamanında 43 yıl ve Augustus zamanında üç kez kapalı olduğunu not düşmüştür. Neron da barışı sağlar sağlamaz hemen Janus'un kapılarını örttürmüştür.

Romalı şair Martial, ona yılların atası ve babası der.

Belki o yüzden de bu olasılıklar tanrısı pek çok felsefeci için cezbedicidir.

Onunla olasılık kavramı doğmuş olur, ne de olsa.

Romalıların, hayatlarının her gününde en az bir dakika ayırıp ona dua ettiği yazılmıştır. Romalıların ona Pater ya da baba dediğini de biliyoruz, tıpkı bugün rahiplere ya da Tanrı'ya dedikleri gibi.

Her 9 Ocak'ta Janus'a adanmış bir Agonalia ya da kurbanlı ziyafet gerçekleştirilir, Arkaik çağda Agonal Tepesi olarak bilinen yerde (Romanın yedi tepesinden biri olan Quirinal Tepesi) ayın ve kutlama yapılır. Başka tanrılara da adaklar ve kurbanlar kesilerek Agonalia'ları kutlanırdı ama ilk kutlama hep Janus ile başlardı.

Ovidius'a göre Agonalia ayının odağı, Rex Sacrificulus (kurbanların kralı) namındaki rahibin Regia denilen Kralların eski yerinde bir koçu kesmesiydi. Ovidius şöyle yazar, "çıplak bıçak ağızını sıcak kanla lekelemeden evvel her zaman tanrıdan izin ister ve tanrıdan işaret gelmedikçe

yapmaz." Tabii Janus'un nasıl "hay hay" dediği bilinmez, hiçbir Romalı yazar da tanrıların onay ne şekilde verdiğine dair bir belge bırakmamıştır. Sonuçta koç kesilir, ardından hurma, incir ve ballar Janus'a armağan edilir. Bir de tuzlu buğdaylı bir tür kurabiye dağıtılır, yine Ovidius'un aktarımından bildiğimiz üzere tapınağın daki sunak mor çiçekli menekşelerle bezenir, kâselerin içinde ardıc ve defne yapraklarından tutsüler yakılırdı.

Janus'un çağı Gotik istilalarıyla, MS. 6. yüzyılda bitti. Ama sembolü uzun süre muhafaza edildikten sonra Ortaçağ'da tamamıyla silindi zira karanlık çağ denilen dönemdeki engizisyon ve ondan nemalananlar, cadıların Janus'a tapındığını öne sürüp Romalı ilahı tümünden silmeye çalıştılar.

Günümüzde adını çoğumuzun unuttuğu bu ilah ve ona adanmış kutlamalar bize uzak gelebilir ama biz de günümüzde yeni bir yıla girerken eski yıla kapıyı kapatıp yeniliklere kapı açarsak, belli ritüelleri tekrarlayıp büyük kararlar alıyorsak binlerce yıl önce yaşamış olan insandan çok da farklı olmadığımız ortaya çıkıyor.

Korkularımız aynı, tutkularımız aynı, isteklerimiz aynı, çekincelerimiz aynı.

Kutlamalarımız bile aşağı yukarı aynı zamanlarda...

Kışın hüküm sürdüğü yerde umuda açılıyor tüm kapılar.

Zifiri karanlıkta ışığı görmeye o kadar ihtiyacımız var ki, belki o ışıkları kendi içimizdeki ateşlerle yakıp büyütüyoruz.

Yeni yılınızın güzel yenilikler getirmesini, cesaret ve umuttan eksiltmemesini temenni ederek sonlandırıyorum sözümü.

Pater Janus, bize güzel kapılar açarken geçişin tozlu acılarını uzak tut lütfen.

Yeni yılınız kutlu olsun.

Bir fırtına tuttu bizi

ULAŞ GEROĞLU

"Amanın aman, hallarım yaman, İzmir'in içine vardım bir zaman

Amanın aman, hallarım yaman, İzmir'i yanarken gördüm bir zaman"

Bu türkü; onlarca yıl Dimitrula Kostaoglu'nun diline pelesenk olmuş. Bir belgeselde izledim. Söylerken göz bebeği büyüyordu. Nemli, özlem dolu gözler... Dimitrula yüz binlerce insandan sadece biriydi. Şirinliydi. Ona kimse "gitmek ister misin?" diye sormadı. O "burası benim toprağım." da diyemedi. Çocuktuk o vakit. Dimitrula hem hatırlayan hem yaşatan hem de anlatandı...

1912 Balkan Savaşı sonrası ata yurtlarında yaşayan insanlar birden azınlık oluverdi. Kaybedilen topraklar ve o topraklarda milli devletlerin kurulması ata yurtlarında nefes almış, toprağını yeşertmiş, yetiştirmiş ve geleceğini yetiştirmiş insanları, o topraklara

yabancılaştırdı, azınlıklar hâline getirdi. Yeni kurulan devletler içinse bu azınlıklar kendi idealleri için tehlike olarak görülüyordu. Azınlıklar üzerinde insanlık dışı baskılar kuruldu. Öyle ki ölüm, ata topraklarındaki bu insanlara kurtuluş olarak görünmeye başladı. Fazla uzakta değil, yaşadıkları toprakların biraz doğusunda anayurtları vardı ve ilk kopmalar meydana gelmeye başladı. Karda kışta, ellerine taşınabilir neleri varsa alıp yollara düştü bu insanlar. Ölerек, eksilerek, parçalanarak yürüdüler. Şanslı olanlar buldukları katarlara, gemilere, sandallara bindiler. Diğerleri ise hafızalarından hiç çıkarmayacakları bir yolun yolculuğu içindeydiler. Tabii hâl böyle olunca anayurtta olan azınlıklar için de zorlaştı yaşamak. Bir tarafta Batı topraklarından gelen soydaşlarımız ve din kardeşlerimiz, diğer tarafta karşı kıyının insanları oluverdi yüzlerce yıl birlikte yaşayanlar. Aslında aynı acılarda birleşiyorlardı. Rumca anlatılan hikâyeler, Türkçeye birebir çevrilmiş gibiydi. Ve hatta bazen aynı dilde aynı acıları sadece inançları farklı olduğu için yaşayanlar...

1919'da Osmanlı hükümeti ve Venizelos hükümeti en azından insanlar daha fazla acı

çekmesin, insanlık dışı uygulamalar sona ersin diye bir araya gelip ilk defa mübadele konusunda anlaştılar. Fakat 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın mağlup olması sonucu Yunan Megali İdeası mübadeleye engel oldu. Venizelos hükümeti Megali İdeanın gerçekleşmeye başladığı düşüncesiyle mübadele anlaşmasını oyaladı. Karşı kıyı tekrar dönecekleri topraklardan neden ayrılınsın ki? Öyle de oldu. İşgalle birlikte mübadele gerçekleşmedi. 9 Eylül 1922'de Türk Ordusu işgal altında olan İzmir'e girdiğindeyse her şey değişti. İşgalle birlikte Batı Anadolu'da Megali İdeanın hayalperestleri ve yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan Rumlar karşı kıyıya geçmeye başladı. Kayıtlara göre resmî mübadele anlaşmasından önce yaklaşık 800.000 Rum, çoğunluğu gemilerle, terk ettiler Batı Anadolu'yu. Peki kalanlar? Kalanlar ekonomik ve kültürel bir başkalaşımın parçası olacaktı...

30 Ocak 1923'te Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti mübadele anlaşmasını resmi olarak imzaladı. 1 Mayıs 1923'te de uygulamaya başladılar. Yüz binlerce insanın geçmişi ve geleceklerini etkileyecek bu anlaşma, 19 maddeden

oluşuyordu. Anlaşmaya göre İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada bu kıyıda, Batı Trakya ise karşı kıyıda mübadele dışında kaldı. Rum/Ortodoks ve Türk/Müslüman mübadele anlaşması temelinde sadece inanç farklılıklarının tespiti ve mübadil olacakların bu farklılıklarla belirlenmesiyle başlatıldı. Mübadele anlaşmasının en kritik maddesi ise 1912 yılında çoğunluğu Müslüman olan göçmenlerin geride bıraktıkları hakları için anlaşmaya dâhil edilmesi oldu. Baskı ve korkuyla ata yurtlarından ayrılan ve anayurtlarında bir bilinmezliğe yola çıkan insanları da kapsayan anlaşma, oluşturulan Karma Komisyon'la haklarının tespiti ve maddi kayıplarının güvence altına alınmasını da kapsadı.

Mübadele herkesin gözüyle gördüğü, dokunduğu, maddi varlıklar ve sayabildikleri insanları konu ediniyordu. Kimse insan hikâyelerine, maneviyatına, hislerine ve hayatları boyunca unutmayacakları, unutturmayacakları yaşanmışlıklarla ilgilenmiyordu. Bir zayıf olarak görüldü. Kültürel ve ekonomik sonuçları göz ardı edildi. Herkes sınırlara ve o sınırlar içerisinde çatlak seslerin kesilmesi amacına odaklanmıştı. İki yeni kurulmuş devlet sınırları içerisinde azınlıkta kalmış insanların sorunlarını çözmektense azınlıkları değil tokuş yapma fikrine sıcak baktı. Oysa bir gün önce kendi toprağının bereketiyle karnını doyurmuş, ata yadigarı evinde çocuklarını yetiştirmiş insanların hayatları üstüne yapıldı anlaşma.

Mübadiller arasında da sosyal-sınıfsal farklılıklar vardı. Türk/Müslüman mübadiller ağırlıklı olarak çiftçiydi. Toprağa bağlıydı. Tarımla geçimlerini sağlıyor ve ata yadigarı toprak ne ürün veriyorsa onu ekip biçiyorlardı. Başka türlü süne hiç ihtiyaç duymamışlardı. Ve mübadeleyle ekmek teknelerini geride bırakmak zorunda kaldılar. Rum/ Ortodokslar ise çoğunlukla zanaatkâr, kuyumcu, esnaf ve tüccardı. Sahip oldukları taşınabilirdi ve yanlarında götürdüler. Bu ne kadar öngörüldü, ne kadar planlandı kestirmek zor, fakat İstanbul dışında ülke genelinde büyük bir boşluk yarattı. Bir süre dışa bağımlı bir gerçeklik söz konusu oldu. Peki ya esnaf ve zanaatkârlar yerine gelen çiftçiler? Onlar ise ülkenin dört bir yanına dağıtıldı. Domates ekmişlere patates tarlaları verildi. Yeni topraklarına alışmaları, huyunu suyunu öğrenmeleri epey sürdü. Karşı kıyıda esnaf ve zanaatkârlar vardı fakat tarla bilen çok az kaldı, bu kıyıda esnaf ve zanaatkâr azaldı, toprak bilen çoğaldı. Kısaca bu maddi olarak iki ülkeyi de etkiledi.

Bir göçmen verdiği röportajda "Komşularımız bize hep fakir gözüyle bakıyordu. Kendilerinden daha küçük görüyorlardı. Diyordular ki 'bunlar hep ot yiyor.'" Mübadelenin maddi sonuçlarından daha vahimi işte buydu. Kabulleniş ve alışma süresi. Anayurt halkı yeni komşularıyla kaynaşmakta zorlanıyordu. Hepsi Müslüman fakat aralarında Türkçe bilmeyenler de vardı. Karşı kıyıda hepsi Rum ama Türkçe konuşuyorlar. Mübadele her ne kadar Rum/

Ortodoks ve Türk/ Müslümanları ilgilendirse de temelde inanç farklılığıyla gerçekleşti. Kimse mübadillerin hangi dili konuştuğuna, atasına bakmadı. Neye inandıkları esastı. Ve hikâyeler, anlatılanlar... Mesele ne inançtı ne ekonomi ne de kültürel farklılıklar. Asıl mesele daha çok insanlıktan çıkmamaktı...

Bu insanların son çilesi mübadil olmaktır aslında. 20. yüzyılın başlarında dünyayı kasıp kavuran değişim rüzgârlarıyla anlayamadıkları, öngöremedikleri bir girdaba kapıldılar. Köyleri basıldı, gelinlik genç kızları kaçırıldı, erkekleri katledildi, mallarına el konuldu. Yine bir mübadil "Genç kızlarımıza eski püskü basmalar giydirir yüzlerini kömürle eskitirdik. Geldiklerinde yaşlı sansınlar diye kılık değiştirmeye çalıştık. Erkekler ise saman yığınlarına saklanırdı." diye anlatıyor. Karşı kıyının mübadili ise "Bizi bir dağa götürdüler. Buraya yol yapacaksınız diye kazdırmaya başladılar. Yol mu? Orada yolun ne işi var. Eziyet ya adı, çeşidi çok. Ben kaçmayı başaranlardanım." diyor. 1923 sonrası Batı Trakya'yı terk edip kaçak olarak anayurda dönmek isteyen göçmenlerimiz de var. Onlar mübadele anlaşmasıyla kendi topraklarında kalacakları garanti altına alınmış olsa da geldiler. Neden mi? Anlatılan hikâyeler onlar için gerçek olmaya devam ettiği için. Can telaşıyla yola düşenlerdir onlar ve ne yazık ki tam karşılığını alamazlar da mübadillerin sahip oldukları haklar onlar için geçerli değildir. Geride bıraktıklarının hesabını soramadılar. Kalacak yer bulmaları, tekrar hayata tutunmaları bir yana dursun anayurda girebilmeleri bile çok zordu. Zorundaydılar, zorunda bırakılmışlardı. Ne vatandaşı oldukları karşı kıyının insanıydı onlar ne anayurdun. Onlar; mübadillerin yıllar sonra sadece "kader" dediği yerde değildi. Onlar; sadece öfkeliydi ve haklılardı. Bugün bile kaçak göçmenlerin genç nesilleri "atamız sokakta kalmak zorunda kaldı." diyor.

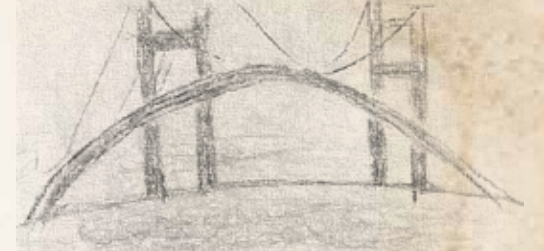
İnsan her şeyini bildiği, kuşaklarca birbirine komşuluk ettiği, hatta akrabalık bağı kurduğu dostlarına, yakınlarına nasıl yabancılaşır? Nasıl olur da hiç anlam veremedikleri bir kavgayla düşmanlaşır. Hangi ideal, hangi inanç, hangi düş yüzlerce yıldır kurulmuş bağı koparabilir? Bir asır öncesine bugünden baktığımızda bu soruların cevaplarını bulmak neredeyse imkânsız. Kime sorsak haklı sebepleriyle yaşadılar. Kime sorsak haksızlıklarla parçalandılar. Ve kime sorsak "Neden?" diye soruyorlar. Tüm soruların ve fikirlerin dışında her yeni nesil taze tutmakta acıları. Ata küskünlüğü, genç nesilleri büyüten hikâyelerin içinde. Bizim için karşı kıyı ise onların hasretliği. İzin alamadan gidemedikleri. Bir daha göremedikleri...

Bu yıl resmi mübadelenin 100. yılı. Gülcemal Vapuru'nu bekleyenlerin, katarlarda yarım nefes yol gidenlerin, kara kışta gözyaşlarını donduranların hâlâ taze acılarıyla geçmiş bir asrın sonu. Bugün yanımızdalar, içimizde bizimle aynı mahallede, aynı binada ve hatta ailemizin içindeler. Ve hikâyeler... O hikâyeler yaşandı, anlatıldı ve hatırlandı...

DİLEK EROL

AYRILIK ÜÇLEMESİ

Üstümü örterken koyu gece
Fısıldar kulağıma Ay masalını
Ben kederimde ağır
Karanlık evre
İşsiz güçsüz artık
Çekiç-Örs-Üzengi

Sokağa çıkabilsem, şehri koklayacağım
Serpme telaşını köprülerin
Avludan ten kokusunu evlerin
Yazı biraz da kar tanelerinden

Önümde diz çöker törensel yokluğun
Karton korteje seyirci
Küçük kız çocuğu
Saçlarımda ahşap anıların yanık kokusu
Elbet havalandıracağım balkonda
Bir dökse kışını korkuluk
Kristal-Buz-Su

Üç kızıl gün
Üç etekli gece
Üç yediveren gül

Yaban arısı kalabalığım
Vızır vızır izdiham
Ayağım düşüne takılınca
Nar elimden düşer

Sen, tanelerinden

Fırfırlı tacın oylumundan ben de

Hıncahın kırmızı avuçlarım
Kaş revan içinde
Can-Beden-Ruh

AHMET TELLÎ

Nâzım Hikmet-Ruhi Su Buluşması

Ruhi Su'nun, Nâzım Hikmet'in "Kuvâyi Milliye"de yer alan "Kadınlarımız" şiirini besteleyip plakta okuması coşkuyla karşılanmıştı. 1960'lı yıllarda ilerici çevrelerin buluşma ya da toplantılarında mutlaka dinlenirdi bu parça. Sonraları CD'lere de aktarıldı; bugün isteyen herkesin internette bulabileceği Ruhi Su bestesi, benim vazgeçilmezim olagelmıştır hep.

Nâzım Hikmet'in kadınlar için yazıp eyledikleri konusunda spekülâtif görüşler vardır. Zaman zaman yüceleştirilen, kimi kez de zaafı deşelenen şair, sonuçta seven, acı çeken, kıskanan, iki aşk arasında bocalayan, aynı anda birden fazla kadını seven özellikleriyle bu dünyalıdır.

Yaşamına giren kadınlar, Nâzım Hikmet'e hayatı, aşkı, fedekârlığı öğrenmesinde önemli katkıları olmuştur. Öyle olmasaydı, sözgeli "Memleketimden İnsan Manzaraları"ndaki mahpus kadınları ve onların iç dünyalarını yeterince anlatabilir miydi? Özlemeyi, altmışında yeni bir aşka düşmeyi, saatinin kordonuna sevdiğinin adını işlemeyi, kadınların karşısında kocaman bir çocuk olmayı seçen şair, kadına marazi duygularla değil, Karacaoğlan gibi yaklaşmayı seçer. Üzen ve üzülen, yine de aşk bahsinde usta olan şairin bugüne dair söyleyecekleri de vardır diye düşünüyorum.

Nâzım Hikmet'in "Kuvâyi Milliye Destanı"ndaki bölümlerden olan "Kadınlarımız" adlı şiiri, Anadolu kadınının yüzlerce yıllık yaşam geleneğinin renklerini, alışkanlıklarını, özverisini, direngenliğini ve sevdasını bir tarihçi, sosyolog, halkbilimci gibi gözler önüne seriverir. Hatırlayalım bu şiirin ilgili bölümünü:

"Ve kadınlar,
Bizim kadınlarımız:
Korkunç ve mübarek elleri,
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
Anamız, avradımız, yârimiz
ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen
ve soframızdaki yeri
öküzümüzden sonra gelen
ve dağlara kaçırıp uğruna hapisler yattığımız
ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki
ve karasapana koşulan
ve ağıllarda
ışılısında yere saplı bıçakların
oynak, ağır kalçaları, ve zilleriyle bizim olan
kadınlar,
bizim kadınlarımız"

Şiir olarak da bir doruk olan bu dizeler, Anadolu kadınının tarihle ve tarihin akışı içinde kaderleri ancak tarihin akışı kadar hız kazanan bir serüvenin tanıdık yüzüdürler. Etkileyici, düşündürücü, tedirgin edici bir olgudur bu.

"Kadınlarımız", hemen her kesimde yankısını bulan bir şiir olarak tiyatro, sinema gibi sanat dallarının da ilgisini çekmiş, çekmekte... Şiir, kitlesel bir sanat pratiği olmamakla birlikte, Nâzım Hikmet'in çoğu şiirinin etki gücü, kitleselleşebilmiştir. Nitekim, kitlesel özelliği olan müzik alanında da Nâzım Hikmet'in birçok şiiri bestelenmiş, yaygınlık kazanmıştır. Fazıl Say'ın yahut Zülfü Livaneli'nin besteleri ayrı tutulursa, bu bestelerin müzik kalitesi bakımından değeri elbette tartışılabilir, hatta tartışılmayacak kadar kötü besteler de var. Ancak önemli olan şu ki; Nâzım Hikmet şiiri değişik kanallardan önemli bir kitleye ulaşmıştır.

"Kadınlarımız", yapısı, teması ve iç ritmi gereği, ancak usta bir müzisyenin el atabileceği bir şiirdir. Çünkü şiirin iç müziği bir senfonidir.

Yansıma seslerle, bu seslerin nesne, olay, görüntü ya da durum ile örtüşmesi, düz okunuşunda bile yeterince etki sağlamaktadır. Böyle olduğu içindir ki, bu şiiri ancak Ruhi Su gibi bir sanatçı bestelemeye cesaret edebilirdi.

Ruhi Su, bir operacıdır. Yaşamöyküsüne bakıldığında, onun da Nâzım Hikmet gibi ilginç bir serüveni, ilginç bir sanat pratiği vardır. Başka bir söyleyişle, sıradışıdır. Zengin bir kültürle yaklaştığı halk türkülerini, evrensel yapıyla ortaya koymuştur. O, ne yalnızca icracı, ne besteci ne de sıradan bir müzisyendir. Nâzım Hikmet gibi, Ruhi Su da, donanımlı bir sanatçıdır. Ruhi Su, Nâzım Hikmet'in "Kuvâyi Milliye Destanı"nı besteler. Bu besteler içinde "Kadınlarımız", çok önemli bir yer tutar. Bir müzik eleştirisinin terimleriyle neler söylenebilir bu konuda? Bu terimsel örüntüyü uzmanlarına bırakarak, izlenimlerimizi belirtelim.

Ruhi Su, "Aydın altında kağnılar gidiyordu. Kağnılar gidiyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru" dizelerini, şiirle örtüşen bir ezgiyle okurken, üçüncü dizeden sonra ezgi gittikçe geri çekilir. Bundan sonra söz, şiirin iç ritmine uygun bir şekilde öne çıkmaya başlar. İlerleyen dizelerde ezgi hafif bir ekoya dönüşerek sonlara doğru iyice silinir ve söz, bütün görkemiyle yalnız başına kalır. Şiir kendi gücünden başka bir güce ihtiyaç hissetmemektedir sanki. Bunu, ancak usta bir sanatçının sezgisi ortaya koyabilirdi ki, öyle de olmuştur. Bu özelliğiyle "Kadınlarımız"ın, Ruhi Su tarafından okunması, entelektüel bir duyarlılıkla algılanıp tadına varılabilecek bir denemedir.

Şiir ne anlatıyor? Okunduğunda, eklenecek bir şey bırakmıyor. Okuduğumuzda, şairin kadınlarımız dediği bizim insanımıza yaklaşımındaki o inceliği ve gerçekçiliği iç içe bulabileceğiz sanıyorum.

YAŞAR SEYMAN

İran'da kadınlar destan yazıyor!

"Tüm varlığım benim, karanlık bir ayettir Seni, kendinde tekrarlayarak Çiçeklenmenin ve yeşermenin sonsuz seherine götürecektir"

Ben bu ayette seni ah çektim, ah Ben bu ayette seni Ağaca ve suya ve ateşe aşıladım."

"Yeniden Doğuş" şiirinden Furûğ Ferruhzâd bugün İran'ını ne de güzel betimliyor.

Ali Şeriatî, **"Ben sizi rahatlatmaya değil, rahatsız etmeye geldim."** sözü sanki Mahsa Jina Amini'nin ölümüyle devrimler şehri Tahran'da gündem aldı. Kadınların başörtülerine takılanlar; yazarları Sadi-i Şirazi'nin "Gülistan" eserinden, **"Yaralarım Aşıktandır"** diyen Furûğ Ferruhzâd'dan, 2003 yılında ilk kez İranlı ve Müslüman kadın Şirin Ebâdî'ye verilen 'Nobel Barış Ödülü'nden habersiz yaşıyorlar...

Haberli olduklarını dünyaya sesleniyorlar!

"Sen uçuşu hatırla, Kuş ölümlüdür."
Furûğ Ferruhzâd

MAHSA JİNA AMİNİ

Sakkız kentinden yirmi iki yaşında bir genç kız başkent Tahran'a gezmeye geliyor. Her İranlı gibi onun da başkentini gezmek, görmek, zihnine, gönlüne almak en doğal hakkı iken bu hakkı ona çok görüyorlar. Akılları onun saçının telinde, başındaki örtüde ve işkence ile Mahsa Jina'yı öldürüyorlar. Ailenin çığlığı İranlıların vicdan çığlığına dönüşüyor. İlk kez farklı zamanlarda eylem yapıp ses veren Kürtler ve Azeriler, yani farklı halklar ortak ses veriyor. Çünkü İran'ı bir arada tutan yıllardır farklı halkların, inançların, kültürlerin harmanlanmasıdır.

İranlı şair Furûğ Ferruhzâd boşuna bu dizeleri yazmıyor:

"Kaçıyorum bu insanlardan Görünüşte benimle olan Fakat içlerinde hakaretten Eteğime binbir yama yamalayan"

Bakın bir başka Müslüman ülke olan Pakistan'ın başbakanı Zülfikâr Ali Bhutto tek kızına çarşaf giydiren, peçe takan İsfahanlı eşi Nusret Begüm Bhutto'ya ne diyor;

Benazir Bhutto anlatıyor:

"Annem, bizi bekleyen babama, 'Benazir bugün ilk kez çarşaf giydi.' dedi. Babam biraz düşündü ve sonra, 'Çarşaf giymek zorunda değil.' dedi. 'Hz. Peygamber en iyi peçenin, gözlerin arkasındaki peçe olduğunu söylemiş. Bırak onu kıyafetiyle değil, akılla ve karakteriyle yargılasınlar.' Böylece ben gri yaşamdan kurtulan ilk Bhutto kadını oldum."

"Benazir" kitabındaki bu söz beni derinden etkiler.

İran'da bir süre önce kadınlar Benazir Bhutto gibi başlarını örtmeye başlayınca İran'da Benazir rüzgârı esmeye başladı dediğim zaman, bir de baktım ki Irak ve diğer Müslüman ülkelerde de bu görüntüler yer aldı.

Geçen yıl Afganistan'da iktidara gelen Taliban kadınları toplumsal yaşamdan uzaklaştırdı, iş yaşamından kovmakla yetinmeyip burka girmelerine karar verdi. Kız çocuklarının okullarını kapatarak onları karanlık bir dünyaya tutsak bıraktı. Kadınlara kamu yaşamını da yasakladı.

İran'da özellikle Mahsa Jina Amini'nin öldürülmesi, bardağı taşıran son damla oldu. Göz göre göre kadınların örtülerine takılanlara kadınlar, başörtülerini yakarak, ellerinizi saçlarımızdan çekin diye haykırarak meydanlarda isyan bayrağı açıp ateşler yaktılar. Eylem öyle bir boyut kazandı ki kadınlar da, onlara dayanışma gösteren erkekler de saçlarını kazımaya başladılar. Erkeklerin bu anlamlı dayanışması karşısında yaşananlar, İran'da kadınlara yapılan zulmün yansıması olarak kalmadı, genç erkeklerle idamlar başladı.

Sadi-i Şirazi, Gülistan kitabında ne de güzel ses veriyor:

"Sen bir ekmek elde edesin de gafletle yemeyesin diye Bulut, rüzgâr, ay, güneş ve gök koyulmuştur işe Hepsini senin için telaş içinde emre itaat ederken Senin itaatsiz olman insafa sığmaz."

Yaşamının baharında isyanın simgesi Jina'nın adını eksik ve yanlış bile yazsanız, Mahsa Jina Amini, dünyalar güzeli bir genç kız... Onun ölümüyle yakılan ateşte boğulmanız ne zamandır bilemem, bildiğim bu isyan tüm dünyayı sardı. Duydunuz mu?

Sosyal medyayı karartsanız da, isyanları bastırırsanız da Asya'nın kültürel zenginliği olan, sokakları ozanlarla dolup taşan, İranlı kadınlar tutsak bir yaşam sürerken emeklerinin ürünü İran halıları dünyayı gezdikçe, içerde kadın hakları savunucuları, hukukçuları, çevrecileri sizin rahatınızı kaçıracaklar. Çünkü siz Ortadoğu'nun Sartre'i olarak tanınan Ali Şeriatî'yi de yok eden bir zihniyetin temsilcilerisiniz.

Büyük ozan Şah Hatâyî ne güzel yazıyor:

"Ezel bahar olmayınca/Kırmızı gül bitmez imiş/ Kırmızı gül bitmeyince Sefil bülbül ötmeye imiş/ Bülbüller gelir ötmeye/Güle sarılıp yatmaya Bağban gülü satmaya/Gül kadrini bilmez imiş"

Mahsa Jina Amini... Bir kadın ismi... Belki de İran'daki karanlığa bir ışık. Mahsa Jina Amini; "ahlak zebanileri", zalimler seni incitti, dünyanı karartı, toprak seni incitmesin. Mahsa Jina, yaktığın meşale ile kadınların yoluna ışık tuttun. Bazı ışıkların bedeli ağır olur. Elbette bir gün o ülkelerde de güneş doğacak!

Güle güle Mahsa Jina Amini diyeli yüz günü geride bıraktık. Jina'nın öldürülmesiyle başlayan yangın, İran'ı yakmakla kalmadı, tüm gençleri, kadınları yakmayı sürdürüyor. Bütün bir ülke ayakta, idamlar dünyanın gözü önünde yapılıyor. Bazı kentlerde kepenkler kapalı, bilim yuvaları kaynıyor, sanatçılar öldürülüyor, işçiler grevde, halk balkon ve pencerelerde çığlık çığlığa... Bu ateş daha çok yanacak.

Güzel günler kapıda mı?

Görünmüyor.

Görünen, İran eski İran olmayacaktır.

Destan yazar kadınlar ve erkekler, İran'ı değiştirecekler!

Furûğ Ferruhzâd

YERYÜZÜ YURDUM BENİM

Işığını, pırıltısını bıraktı geriye...

ZEYNEP ORAL

O nun adını söylemek bile insana hüznü veriyor. Furûğ... Oysa... Oysa adı; ışık, pırıltı anlamına geliyor. Tıpkı yüzü gibi aydınlık, ışık saçan bir sözcük... Furûğ Ferruhzâd, İran edebiyatının en değerli şairlerinden. Kısacık ömrüne öyle çok acı, öyle çok aşk, öyle çok mutluluk, öyle çok direniş yerleştirdi ki... Acılarını, hüznünü, aşklarını, sevinçlerini ve direnişini alıp bu dünyadan ayrıldığında sadece 32 yaşındaydı. Geriye dünyanın en güzel şiirlerini, kitaplarını ışığını ve pırıltısını bıraktı.

Doğu'nun tüm bilgeliğini ve ağırbaşlılığını o güzel yüzünde taşıyan Furûğ, kadınlık hallerini, üstelik yaşadığı coğrafyada, kadını yok sayan, görmezden gelen, her fırsatta aşağılayan bir coğrafyada, bir sistemde dünyaya gelmişti (1935 Tahrân). Evlendiğinde 17 yaşındaydı.

Ah işte o şiir var ya o şiir... **"günah işledim lezzet dolu bir günah"** dediği şiir:

"titreyen esrik bir tenin yanında /tanrım ne bileyim ne yaptım ben/ o karanlık susku dolu zulada/

o karanlık susku dolu zulada/ baktım gözlerine gizemleriyle dolu/ gözlerinin çaresiz isteklerinden/ kalbim göğsümde çırpınıp durdu o karanlık susku dolu zulada / yanında darmadağın oturdum/ dudaklarıma heves döktü dudakları/deli kalbimin üzuncünden kurtuldum"

Ataerkil düzende bu şiir için cezalandırılacaktı. Çocuğu olduktan sonra eşinden boşanmayı göze aldığı için toplum ve eşi tarafından cezalandırılacak, hayatının sonuna dek çocuğundan mahrum bırakılacaktı.

Kadınlık kimliğini sömüren, baskı altında tutan, aşağılayan bir düzene başkaldırmıştı. Yaşamda da, eserlerinde de.

İlk şiir kitabı *"Esir"*, 1955'te yayımlandı. *"Tutsak"*, *"Duvar"* ve *"İsyân"* adlı şiir kitaplarının ardından, 1963'te *"Bir Başka Doğuş"*, Furûğ'un şiirinde bir dönüm noktası oldu. Sonra yarım kalan eseri *"Soğuk Sezonun Başlangıcına İnelim"*... Tamamlayamadı. 1967'nin 13 Şubat'ında o kaza... O trafik kazası... Gerçekten trafik kazası mıydı yoksa yoksa cezalandırılmanın bir başka yöntemi mi? Kim bilebilir ki!

"Yaralarım Aşkındır"... Kitabının adıdır. Ama onun kitaplarını okuyanlar, şiirini tanıyanlar, bilir ki, yaralar aynı zamanda erkek egemen düzenin baskılarından. Şahin despot yönetimindendir. İktidarların ayrımcılığındandır. Mollaların gericiliğindendir. Dinin siyasete alet edilmesindedir. Adaletin yok olmasındandır.

"Ben şiirlerime kadınlığın tüm hallerini kattım." derken gözleri yeryüzünün tüm hüznünü taşıyordu.

O İran geleneksel şiirinden aldığı güçle gazeller de yazmıştı, despotları hicveden şiirler de, ayrımcılığı ortaya koyan dizelerde...

İşte onlardan iki örnek şiiri:

"Gel, ey erkek, ey bencil varlık / Gel, kafesin kapılarını aç/ Beni ömür boyu zindanda tutmuşsan eğer/ Bari bir anlık olsun serbest bırak."

Bir de şunu: *"Ben yeşil buğday salkımlarını/ Göğsüme alarak sütle besliyorum. / Ses, ses, sadece ses, / Su akışının sesi/ Ve dışı toprak kabuğunun üzerine / Yıldız ışığının düşüş sesi/ Ve aşkın yayılma sesi/ Ses, ses, sadece ses kalıcıdır."*

Geçen yıl İstasyon Dergisi için yazdığım bir yazıda 4 kadını, dört yazar ve şairi buluşturup konuşturmuştum. Tezer Özlü, Sylvia Plath, Furûğ Ferruhzâd ve Nilgün Marmara...

Şöyle demiştim: "Farklı zamanlarda, farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerde doğdular, yaşadılar, yarattılar ve öldüler. Ama öyle ya da böyle, bence bu dördünün de bir 'ruh kardeşliği' vardı..." Her biri dünya edebiyatını zenginleştirdiler. Çok, çok erken gittiler. Geriye, sözleri ve sesleri kaldı.

En iyisi bu yazı Furûğ'un bir şiiriyle bitsin:

*"dar gecemde ne yazık
rüzgâr yapraklarla buluşuyor
dar gecemde
çöküşün ızdırabı yaşıyor
dinle!*

*karanlığın esintisini duyuyor musun?
ben bu mutluluğa yabancıyım
ben umutsuzluğuma tutkunum*

*dinle!
karanlığın esintisini duyuyor musun?
gecede bir şeyler geçiyor
ay, kıpkırmızı perişan
yas tutmuş bulutlar
çökmekte olan bu damın üzerinde
sanki yağmur anını bekliyorlar
sadece bir an,
ve sonra, hiç
şu pencerenin arkasında gece titriyor
ve yeryüzü dönmekten vazgeçiyor
şu pencerenin arkasında
bilinmeyen bir şey
bizi merak ediyor, beni ve seni*

*ey yeşil
baştan aşağı yeşil!
âşık ellerime bırak ellerini
yakıcı anılar gibi
ve dudaklarını
varlığın sıcak duygusu gibi
aşık dudaklarımın okşayışına bırak*

*rüzgâr bizi alıp götürecek
rüzgâr bizi alıp götürecek"*

KEMAL YALÇIN

RUM KOMŞUMUZUN EMANET ÇEYİZLERİNİ 76 yıl sonra sahiplerine verdim

Rum komşumuz Minoğlu Ailesi, 1920 yılı Eylül ayında mecburi sürgüne ve ölüm yolculuğuna çıkacakları gün, kızlarının çeyizlerini Dedem Gacaroğlu Mehmet Kemal Yalçın'a emanet bırakmış. Ben, bu emanet çeyizleri 1996 yılında Volos'ta sahiplerine geri verdim.

Bu hikâyeyi dokuz yaşımdayken babam Ramazan Yalçın'dan tırlamızda mısır erkerken dinlemiştim.

Benim doğduğum Denizli'nin Honaz bucağında 1920 yılına kadar 1000 kadar Türk ile 1000 kadar Rum yaşarmış. İsteyen kiliseye, isteyen camiye gidermiş. Aynı çeşmenin suyu ile hamur yoğurur, aynı pınarın suyu ile bahçelerini sularlarmış. Dedemin bahçesi, Rum bölgesindeymiş. Dedemlerin komşuları Palaoğlu, Sabuncuoğlu, Minoğlu gibi Rumlarmış. Aralarında hiçbir kavga dövüş olmadan kardeş kardeş yaşarlarmış. Ayşe Ninem bir yere gideceğinde babamı Minoğlu'nun karısına emanet edermiş. Minoğlu'nun karısı da bir yere gideceğinde kızları Sofiya ile Eleni'yi nineme emanet edermiş. Sonra Birinci Dünya Savaşı çıkmış. Osmanlı Devleti yıkılmış. İzmir ve Ege bölgesi Yunan orduları tarafından işgal edilmiş. Türkler ile Rumlar arasındaki kardeşliğe kan bulaşmış.

1920 yılının Eylül ayında bir gecede Honaz'daki yetişkin tüm Rum erkeklerini toplamışlar, bilinmeyen bir yere götürmüşler. Rum kadınlarını, kızlarını, yaşlılarını karakolun yanındaki bir ahıra doldurmuşlar. Dedemin ve ninemin komşuları da ahıra kapatılanlar arasındaymış. Ninem komşularının başlarına gelenlere çok üzölmüş. O günlerde henüz 8-9 yaşlarında bir çocuk olan babamla her sabah ahırdaki komşularına ekmek göndermiş.

Bir ay kadar sonra, bir sabah bir çığlık, bir ağıt sesi duyulmuş. "Rumlar gidiyor!" demişler. Babam korkup koşarak evlerine, annesinin yanına gelmiş. Bir süre sonra Minoğlu'nun karısı kucağında ipek bir şitäre yorgan, kızları Eleni ile Sofiya ellerinden birer torba ile dedem Gacaroğlu Mehmet Kemal Yalçın'ın evine gelmişler. Minoğlu'nun karısı;

"Biz gidiyoruz, gidip gelememek, gelip görememek var. Bunlar kızlarımin çeyizleri, sizde emanet kalsın, dönersek bir gün verirsiniz geriye, dönemezsek verin bir fukaraya hayrımız olsun! Çok ekmek yedik birlikte, hakkınızı helal edin!" demiş.

Helalleşmişler. Ağlaşarak ayrılmışlar birbirlerinden. Babam Sofiya'ya bakmış, Sofiya da babama! Bir daha birbirlerini görememişler!

Dedem ve ninem emanet çeyizleri ölünceye kadar saklamışlar. "Emanete hıyanet olmaz! Çeyizler kızların namusudur! Dokunulmaz! Gidenler ya 40 gün, ya 40 yıl sonra geri gelirler!" demişler. Fakat gidenler bir daha geri gelmemiş!

Dedem ve ninem ölünce, emanet çeyizler anemle babama kalmış.

1994 yılında babam Ramazan Yalçın ve annem Ümmühan Yalçın Yunanistan'a gitmemi, çeyizlerin sahiplerini arayıp bulmamı ve emanet çeyizleri geri vermemi benden istediler. İsteklerini kabul ettim.

Annem, "Yazacaksın bunları yaz! Unutulmasın!" diyerek emanet çeyizlerin romanını yazmamı bana önerdi.

Babam ile Sofiya çocukluktan birbirlerini severlermiş. Babam bir daha öyle güzel bir kız görmemiş. Babam bana "Sen Yunanistan'a git, Minoğluları ara bul! Çeyizlerini geri ver. Sofiya yaşıyorsa selamımı söyle, 'Sen benim babamı Karaköprü Savaşı'nda suya batırıp çıkarmışsın, babam bunu hiç unutmamış,' de, gerisini o bilir!" dedi.

Dedem emanet bırakılan çeyizler iki torba içindeymiş. Arica ipek bir şitäre yorgan da dedeme emanet edilmiş.

Bu çeyizlerin kimi güveler yemiş, kimini fareler kemirmiş. Ben sağlam kalan 40 parça çeyizi geri verdim. Verdiğim çeyizlerin çoğu saf ipekten dokunmuştu. Çünkü Honazlı Rumlar ipek kozası üretir, saf ipekten dokuma yaparlarmış.

1994 yaz tatilinde Atina'ya giderek Minoğlu Ailesi'ni aramaya başladım. Üç hafta, köyden köye, kentten kente Atina, Selanik, Kozani, Veria,

Grevena, Katerini, Platomona bölgesini dolaştım. Minoğlu Ailesi'ni bulamadım. Ama Anadolu'dan gelmiş Rumları buldum.

1995 yaz tatilinde Türkiye'ye gittim. Yunanistan'dan 1924 yılında mübadeleyle Türkiye'ye gelmiş mübadilleri aramaya başladım. Ayvalık'tan Rize'ye kadar Anadolu'yu dolaştım.

1996 yılında tekrar Yunanistan'a gittim. Araya araya Minoğlu ailesini Volos'ta buldum. Emanet çeyizi, 76 yıl sonra Sofiya'nın kızının kızı İrini'ye (Barış) teslim ettim.

Emanet çeyizlerin sahiplerini arama sürecini 1996-1997 yıllarında romanlaştırdım. Bu kitapta, çeyizlerin sahiplerini ararken karşılaştığım yüz kadar insandan 15 Rum ile 15 Türk mübadil insanın gerçek hayat hikâyelerine yer verdim.

"Emanet Çeyiz" romanı, Türk edebiyatına mikro tarih belgesel roman tarzını getirdi. Mübadele edebiyatının başyapıtı oldu. 2021 yılının mübadele romanı seçildi.

"Emanet Çeyiz" romanım, benim en çok ödül alan romanım oldu.

1998 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Özel Ödülü, 1999 Türkiye- Yunanistan Dostluk ve Barış Ödülü,

1998 Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Roman Başarı Ödülü.

"Emanet Çeyiz", 2000 yılında Yunancaya çevrildi. Yunanistan'da en çok okunan Türk romanı oldu.

"Emanet Çeyiz" 2001 Yılında Almancaya çevrildi ve yayınlandı. 2021 yılında ise İran'da Farsçaya çevrildi.

"Emanet Çeyiz" bugüne değin 100.000 kadar okundu.

"Emanet Çeyiz" vefanın, dostluğun, kardeşliğin, sevginin, umudun ve hasretlerin sesidir. Bu kitap, **tek meyveyle bahçe olmaz**, diyen insanların son sözlerinin ve son isteklerinin meydana getirdiği renkli bir bahçe, hüzünlü ve umutlu bir yürektir.

NEBAHAT AYHAN

Elimde uçuk mavi bir kalem

*"Elden düşme sevdalar değil benim istediğim.
Ya yüreğinin sahibi olmalıyım ya da hiçbir şeyin."*

1931... Erzincan... Ovacan gözü bağlı leylak kokuları çevirir küçücük bir güneşi. Karakaş karagöz de olsa cemali apaydınlıktı yazın alanına armağan edeceği sözleri. Ömründe **"Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi"**.

Annesi Gülbeyaz Hanım; babası Hüseyin SEBER. **1938 Dersim** İsyanı'nda amcası **Memo** valiyle tartışır ve olay ailenin **Bilecik'e** sürülmesiyle sonuçlanır. Şairin hafızasında kalan bir yük vagonu, iki er, geçilen köyler ve köpek havlıtları.

Annesi, şair 7 yaşındayken, ömürlük bir hüznün bırakarak vefat eder.

"Annem çok küçükken öldü

Beni öp, sonra doğur beni." der dizelerinde.

Okula **1939'da İstanbul'da** başlar. 2. sınıfta yazdığı kompozisyon öğretmeni tarafından **"Yavrutürk"** dergisiyle ödüllendirilir. 3.sınıfta Bilecik'e döner.

İlk şiiri **1953'te** Mülkiye dergisinde yayımlanan **"Şarkısı-Beyaz"** dır.

Babasını **1957'de** trafik kazasında kaybeder ve acısını

"Sizin hiç babanız öldü mü?" adlı şiirde dizeler. İlk kitabı **1958'de** **"Üvercinka"** gizli kalmış bir sevdanın ve sevdalının anısıdır.

**Ali'nin üçgenini çizer yoksul mu yoksul,
Ve işte Afrika da dâhildir şiirine.**

Öpüşü hançerlenen bir kadının, katlanıp bir kenara konulan gökyüzünün ve yarım kafiyenin hatırı sonsuzdur şairde.

1961'de Paris'te tamamlar **"Göçebe"** adlı şiirini. **1965'te** **"Papirüs"** dergisini çıkarır.

Bazen **"Ali FAKİR"** bazen **"Osman MAZLUM"** bazen de **"Yürüyen Adam"** oluşu takma ad kullanmakta sınır tanımayışının göstergesidir.

Tutar ellerinden kaldırtır adı kötüye çıkmış tüm sözcüklerin. Üç kulaç öteden yürütür İstanbul'u.

Hürlüğün, barışın, sevginin aşkına cıgaralar atar denize ve bütün hüznüleri, bütün kelimeleri bir bir denemiştir kendinde ve öylesine sevecektir ki sevdiğini kuşlar gibi cıvıdayacaktır tattığı, yaşadığı acılar; üstelik sürgündür sevdiceğinin yüzüne.

Şiiri isyankâr, kural tanımaz bir asi, sarsıcı, sınırsız ve imgeleri kendine özgüdür. Konu yelpazesi geniştir. Batı ve Doğu edebiyatı izlerini taşır. Aşk, yalnızlık, ölüm, kadın ve cinsellik sık kullandığı temalardır.

HAYAT GEÇER
SANAT KALIR

Şair bir hevesle adına **SÜREYYA'yı** ekler. Hafızasına güvenip bir iddiaya girer; kaybederse soyadından bir harf atacağını belirtir. İddiayı kaybeder, soyadından **"y"** harfi eksilir. **Cemal SÜREYA** adını kullanır.

Ona göre sanat sanat içindir. **Dostoyevski'den** etkilendiğini **"1944 yılında Dostoyevski'yi okudum. O gün bu gündür huzurum yoktur."** sözleriyle anlatır.

Siyasi partilerde yer almaz. Sol sempatizanı demokrat bir aydındır kendi tanımınca. Türkiye'nin kurtuluşunun ve gelişiminin sosyalizmle olacağını dile getirir.

Şair şiiri içinde bulur ve büyütür kendini; şairleşmektedir kelimeler dalında yeşerdikçe. Şiirini dilin hatta kültürün köpüğü olarak nitelendirerek bir yerde gülen, bir yerde ağlayan yani trajik unsurla humor unsurunu yan yana, bazen iç içe götürmek isteyen bir şiir olarak tanımlar.

İkinci Yeni Hareketi'nde bir süre yer alır; fakat tamamen bağdaşmaz. Konuşma dilini şiirde kullanması, kaleminin özgür olması Garip Akımı özelliğini gösterir.

İlk evliliğini **1953'te Seniha NEMLİ** ile yapar. **1955'te Ayçe** adlı bir kızı olur. Bu evliliği **1965'te** sona erer. **1967'de** 2.evliliğini **Zuhal TEKKANAT'la** yapar. **1969'da** oğlu **Memo Emrah** dünyaya gelir. Bu evlilik de ayrılıkla sonuçlanır. 3. evliliğini **1975'te** Güngör **DEMİRAY'la** yapar; fakat aynı yıl boşanır. Son evliliğini **1980'de Birsan SAĞNAK'la** yapar.

59 yaşında İstanbul'da **9 Ocak 1990 Salı** günü vefat eder. Cenazesi **Memo amcasının** yanına, **Kulaksız Mezarlığı'na**, defnedilir.

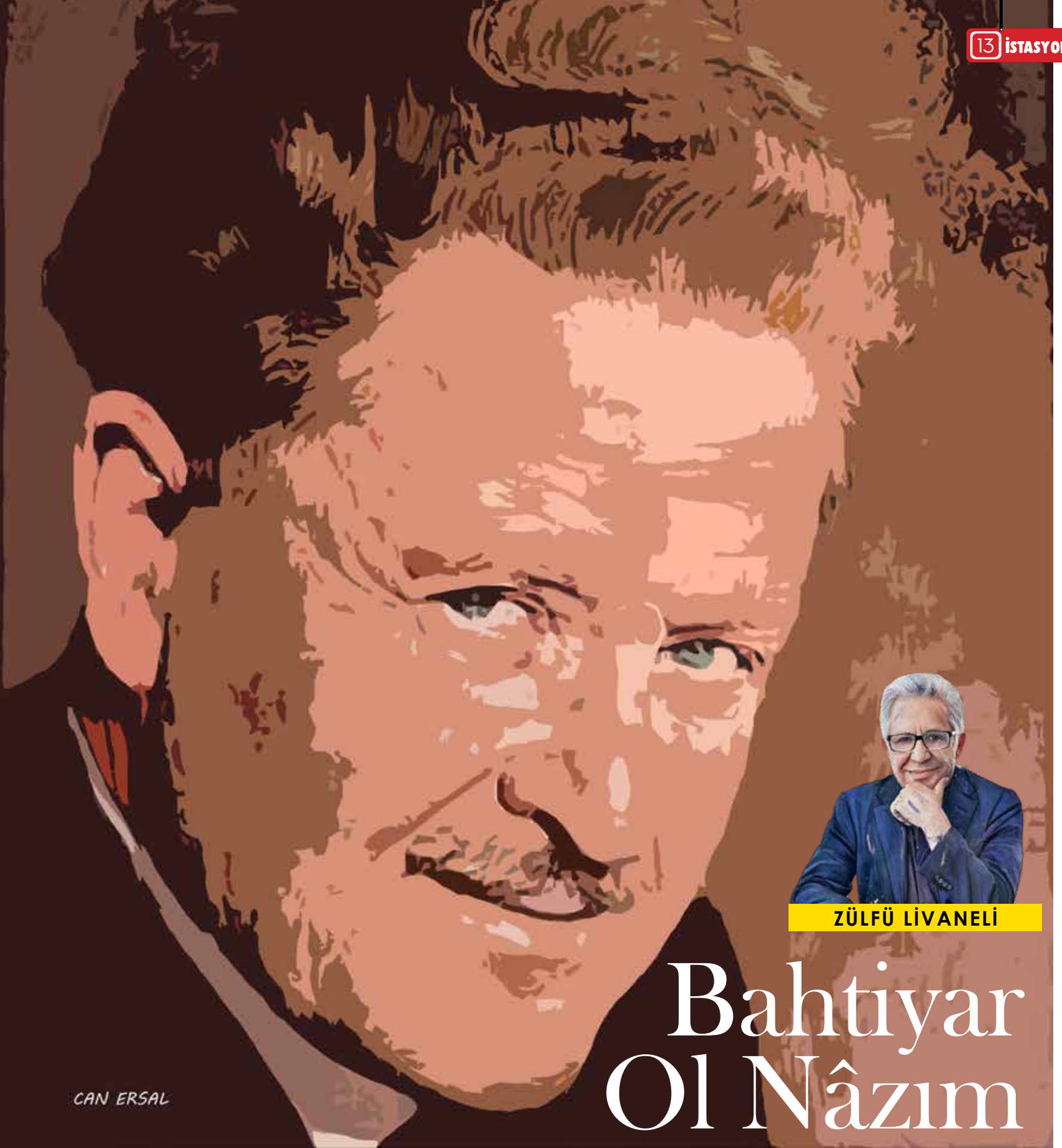
Bir geyik kendini çizer karanlığa sonra kayboluyor; o anlardan götürdüğünü verir şaire; daha ne versin ki başka...

Çan çalarken büyük yaşamaklara savruluşumuzdur budanan hep kimsesizliğimizden.

Ey şairim, sana yaptığımız yolculukların bileti hep dilden, gönülden hep can kenarı!

Nehirler boyunca gördüğün, sevdaya tutulmuş ve neyi varsa ortaya koymuş yanakları gülkurusu kadınlardan selam olsun!

Selam olsun okyanusta ölmeyip bir kaşık sevda-da boğulanlara!

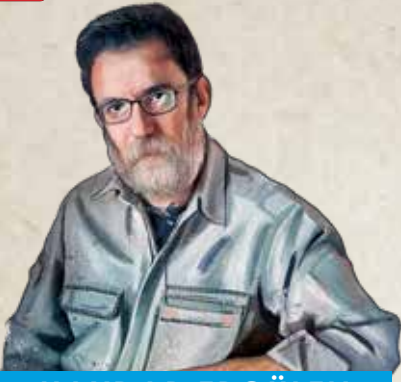

CAN ERSAL

Bahtiyar Ol Nâzım

Türkiye, kavgası eksik olan bir toprak değil. Bu kavga bana hep duyarlılar ile duyarsızların kavgası gibi gelir. İnsancıklar ile çıkarıcıların, merhametliler ile acımasızların kavgası. "Sen kendine ne sanırsan- Ayruğa da onu san- Budur işte manası- Dört kitabın var ise" diyen Yunuslarla, onu sigaya çeken Molla Kasımların kavgası. Pir Sultanlar ile Hızır Paşaların kavgası... Kısacası aydınlık ile karanlığın kavgası... Bu kavganın en önemli kilometre taşlarından birisi Nâzım Hikmet. Büyük şair, dünyaya kocaman bir yürek olarak gelmiş ve ömrü boyunca bu yürek insanlık için, dostluk ve kardeşlik için çarpmış. Ve hepimizin bildiği gibi "karanlık" bu büyük insanın hayatını paramparça etmiş. Kurtuluş Savaşı'nın en güzel destanını yazan şairi ölümlerden beter hapislere, daha sonra da sürgünlere mahkûm kılmışlar. "Bahtiyar Ol Nâzım" kitabında Nâzım'ın bu yürek vuruşlarını duymak mümkün. Heyecanlı, ateşli, duyarlı, hesapsız kitapsız, "inandığına katıksız inanan, sevdiğini hilesiz seven" bir şair yüreği. Son eşi Vera Tulyakova'nın yazdığı kitabı Hülya Aslan, Türkçeye çevirmiş, Yapı Kredi Yayınları da basmış. Bu anıları mümkün olduğu kadar çok insanın okumasını isterdim. Çünkü "Bahtiyar Ol Nâzım" sadece bir büyük şairin hayatını değil, hepimizin trajedisini anlatıyor. Karanlığın aydınlığı boğmaya çalışmasının ve buna direnen şair yüreğinin hikâyesi bu. Büyük bir yurtseverin destanı. Nâzım ihale peşinde koşmadı, makam peşine de düşme-

di. Harp zengini olmak da değildi niyeti. Devlet büyüklerinin gözüne girmeye çalışmadı, kişiliğini hiç kimseye satmadı. Onu iftirlarla bunalttılar. Asılsız suçlamalarla yok etmek istediler. Canını kurtarmak için kaçtığı Sovyetler Birliği'nde "Beni Stalin yarattı" dediği yalanını yaydılar. Onu halkının gözünden düşürmeye çalıştılar. Nâzım böyle bir şey söylemeye tenezzül edecek adam değildi, söylemedi de. Tam tersine Stalin'e karşı çıktı. Stalin döneminde Nâzım'a pasaport verilmedi, oyunu yasaklandı. Ve o ölünce Nâzım, Stalin'i "Çek bıyıklarını çorbamızın içinden" diye mahkûm etti. Ama ne yazık ki Türkiye bir yalan dolan memleketi. Nâzım'ın huzuruna bile çıkamayacak küçük adamlar, mercimek beyinlerinden çıkan iftirlarla onu karalamaya çalıştılar. Ellerinde devlet, hükûmet, basın, servet, silah vardı. Nâzım'ın ise bir tek mısraları. O yakıcı mısraları. Gün geldi o mısraların, koca koca sistemleri devirdiğini gördük. Nâzım, Türk dilinin en büyük şairleri galerisinde Yunusların, Şeyh Galiplerin, Bakilerin, Nef'îlerin, Pir Sultanların yanında yerini aldı. Onun hayatını parçalayanlar ise çöp sepetine gittiler. Ama gönül yine de razı gelmiyor. Ne olurdu Nâzım bu acıları çekmeseydi, yurduna hasret ölmeseydi. Bir kelimesini duyunca deli divane olduğu anadilinden ayrı düşmeseydi. Hem Nâzım'a yazık ettik, hem kendimize. Alın bu kitabı okuyun ve gözyaşlarınızın kimin için aktığını sorun kendinize: Nâzım için mi, yoksa Türkiye için mi?

HAYDAR ERGÜLEN

Türkçe Sözlü

Candan Erçetin: Dobra dobra!

Frankofon ama daha çok İkinci Dünya Savaşı'nda kabarelerde, kulüplerde, caz barlarda şarkı söyleyen güzel Alman şarkıcıları hatırlatıyor. Hatta daha çok da savaş döneminin konu edildiği siyah beyaz filmlerde oynayan güzel aktrisleri. Ağzındaki uzun ağızlıktan çıktığı sigarasının dumanı değil de havaya yayılan, başdöndürücü bir koku sanki. Filmin siyah-beyaz olmasına aldırma, herkes onun saçlarının kızıl, bakışlarının yakıcı ve sözlerinin yaralayıcı olduğunu biliyor.

"Mavi Melek", "Marlene Dietrich", "Lili Marleen", "Fassbinder", "Hanna Schygulla"... Ardarda sökün eden filmler, isimler, şarkılar, bunlar elbette Candan Erçetin'in anımsattıkları. Fransızca şarkılar söylediği albümüne de, en sevilen aşk şarkısı dediği "La Vie en Rose" adını veriyor ve onca ünlü şarkı arasında yalnızca Lili Marleen'i Almanca olarak söylüyor.

Hangi şarkısıyla fark ettim onu diye düşününce, Bosnalı ünlü şarkıcı Esmâ Recepova'ya aitmiş, bakınca öğrendim, "Sevdim Sevilmedim" şarkısını anımsadım. O şarkıda o anda dinleyiciyle konuşur gibi şarkı söylemesi hoşuma gitmiş besbelli. Bir şair olsa 'anlatımcı' derdim, anlatmayı da seviyor hikâye etmeyi de, ikisinin farklı biçimler olduğunun da farkında.

Sesinde Fransızca yumuşaklığından çok Balkan yüksekliği var, 'dobra' sözcüğü Balkan mıdır bilmiyorum öyle bir havası var, Erçetin'de de 'doğrudan' ve 'köşeli' bir yan var, boşluğu bile köşeli sayılabilir, bu ona özgünlük katan şeylerden. Sözlüğe de baktım, Bosnalıymış 'Dobra', kadınlar için iyi, sözünü sakınmadan söyleyen anlamındaymış. Öyleyse "dobro jutro!"

"Nar Çiçeği"ni unutmuyum, kim unutmaz: "Yel değmez bana yelken açmışım aşka/ Nar çiçeğinden haylazım gül dalından hovarda." Sesinde iyi bir şiirde olduğu gibi hafif kusurlu, aksayan bir şey vardır, sanki bir notanın, es'in hakkını tam istendiği gibi değil, sesinin istediği gibi vermektedir. Kusurun yakıştığı zamanlardayız artık, kusur arıyoruz daha çok sevmek, övmek için! O kadar kusur keşke herkeste olsa diyoruz ya, işte Candan Erçetin'de

de aradığımız kusuru buluyoruz, ne güzel!

Tam bir Balkan havası vardır bu şarkıda, özellikle nakarat "haydi haydi haydi" ile coşup coştururken: "Aksi perçem dökülsün haydi haydi haydi/kaytan bıyık bükülsün haydi haydi haydi!"

Sonra ne çok şarkısını biliyordum, seviyordum, hatta zaman zaman bilir bilmez mırıldanıyordum diye düşündüm, öyle ya "dünyada ölümden başkası yalan" dı, "onlar yanlış biliyor"du, tam bir sonbahar şarkısıydı, her şeyin döküldüğü mevsimin, ağaçlardan yaprakların, gözlerden yaşların, dudaklardan ayrılık sözcüklerinin, sarı şarkıların, şiir yerine gazellerin, ve sitemlerin yerine suçu kendinde bulmaların dürüst mevsiminin yürekli şarkısı.

Değişmenin, değişenin şarkısı, aynı zamanda, aslında hep olgun bir şarkıcı görünümü ve hissi veren Erçetin, kabullenme şarkısı da sayılabilecek "Elbette" ile insanı güne, düne, geleceğe baktıracaktı bu kez. Çoğu şarkısında şaşırtıcı bir doğallık içinde söylediği, hiç de olağanüstü olmayan ama ilk kez söyleniyormuş duygusunu fazlasıyla uyandıran ve biraz da veciz, özlü dizelerle ifade edilen gerçekler "Elbette" bu kez de yerini ve dinleyici katında karşılığını fazlasıyla bulacaktır: "En derin yaralar kapaniyorsa/en büyük acılar unutuluyorsa/neden korkular hayatta söyleyin bana" der ve ekler: "Elbette daldan dala konup sonra uçacağım".

"Sitem"ini unutmuyacaktır ama "İşte ben böyle bir hâl içindeyim/Aslında derin keder içindeyim/Sana karşı ince bir sitem içindeyim" diyecek, Biz de içimizden "hangimiz değil ki?"

diyeceğiz "Elbette!"

"Elbette" bir kedici olarak anmadan geçemeyeceğim "Kedi Söyledi" şarkısını, bu arada şarkının adı "Bahane"ymiş! "Ben özlemedim ki seni, kedi özledi/Çağır onu, gelsin diye, bana kedi söyledi".

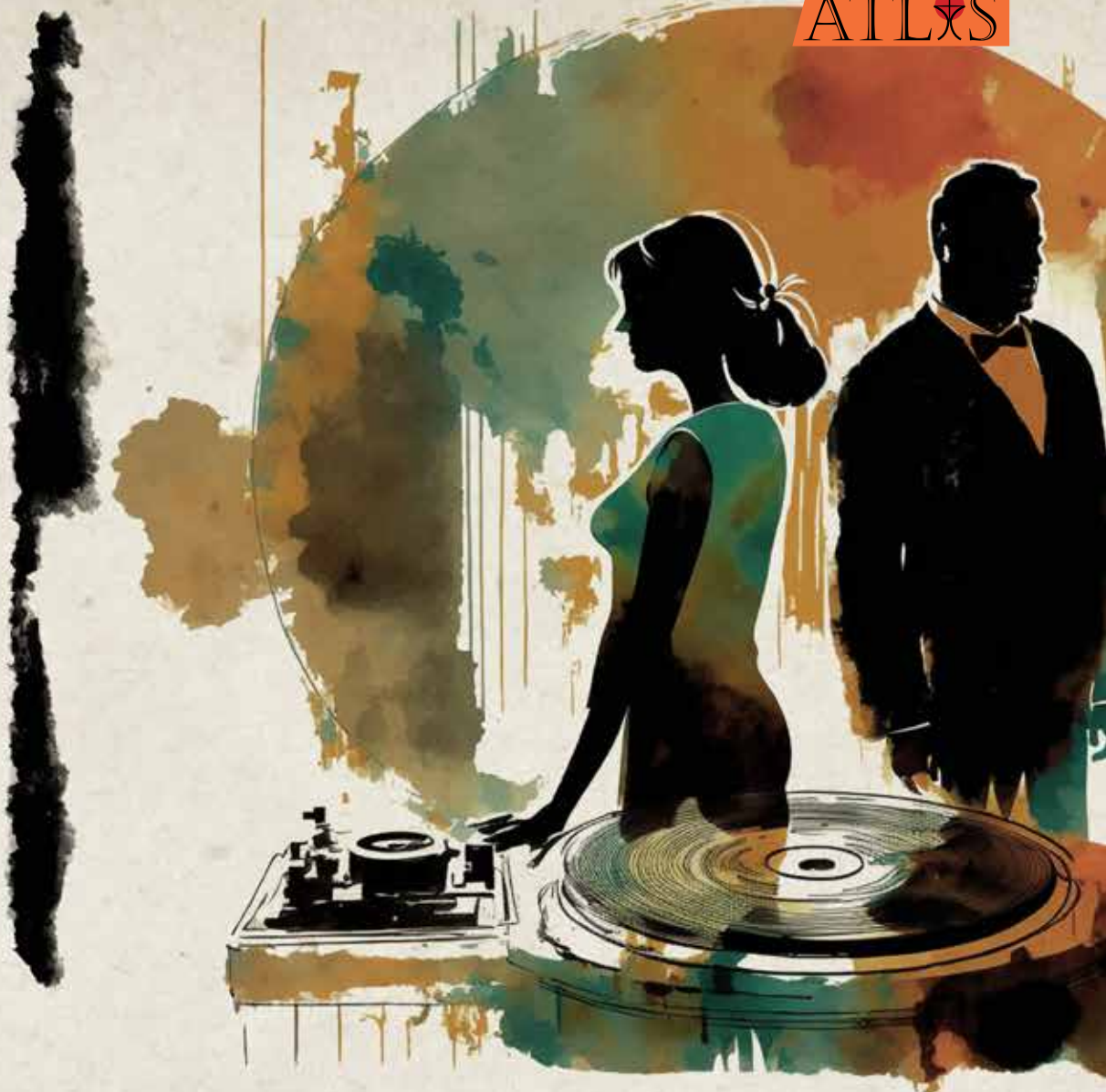
Rengi olan bir ses, kırmızı kadife duygusu veriyor çoğu kez, gözalıcı, parlak ve kumaşı iyi. Klasik olacıklardan, belli. Müziğe, müzik kültürüne katkısıyla da önemli. Candan Erçetin, Anadolu Rock olarak başlayan, giderek gelişen, genişleyen ve gerek Anadolu'dan gerek Balkanlar'dan beslenen, Batıyla buluşan geleneğin de şimdiden sürdürücüsü ve bir parçası olmuş gibi.

Dario Moreno: İzmir güneşi

Adamo yıllarına denk düşüyor radyo günlerinde ve çocukluk mevsimimde. Aydın'da doğmuş, İzmirli olarak anılan bir şarkıcı Dario Moreno. Topluca, gülec, esmer, sesi de Sezen Cumhur Önal gibi söylersek 'çikolata renkli'.

İzmir'de Musevi Yetimhanesi'nde büyümüş, sünnet düğünlerinin ardından yapılan Bar Mitzva törenlerinde başlamış şarkı söylemeye. Akhisar'da askerken Orduevi Orkestrası'nda da devam etmiş...

Sonra Ankara yılları ve geçmişin en gözde mekânlarından Ankara Gar Gazinosu. O günlere dair çok hoş bir hikâye okudum Erkan Özerman'ın İzmirli Dario (Remzi Kitabevi, 2021) kitabında: 40'lı yıllar, Ankara'da fazla otel yok, David Arugete ya da bildiğimiz adıyla Dario

Moreno, gece çalıştığını ve sadece gündüzleri uyuyacak bir oda aradığını söylüyor otele. Sabah erken işe giden bir beyin odasında bir yatak daha olduğunu, kabul ederse orada kalabileceğini bildiriyorlar. Diğer bey kabul ediyor, böylece birbirini görmeyen iki kişi, biri gece biri gündüz aynı odada uyumaya devam ediyor. Bir gün karşılaşıyor ve kendilerini tanıtıyorlar: -Ben Dario Moreno, Gar Gazinosu'nda şarkıcıyım. -Ben de Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışıyorum, adım Orhan Veli! O zaman bilmiyor Moreno Orhan Veli'yi, sonra öğreniyor. Onun Varlık'tan çıkan *Bütün Şiirleri* kitabını okurken çekilmiş bir fotoğrafı var.

Dario Moreno, şov dünyasına ait biri. Ruhunu orada doğmuş, sonra kendine tombulca bir vücut bulmuş, üstüne şakacı çocuk gözler, oyuncu bir bıyık geçirmiş, başına da fötr şapka, olmuş sana danstan sinemaya, tiyatrodan müziğe her kılığa giren dünya tatlısı ve gezgini bir adam.

İzmirli Dario'nun, Ankara'dan İstanbul'a, Fransa'ya 'çevirmediği film kalmamış' dersem, yanlış anlaşılmasın, sanat âleminde yapmadığı şey kalmamış, biraz da içinde film geçtiği için, 'çok film adammış' demek için böyle yazdım! Brigitte Bardot ve Yves Montand ile aynı filmlerde oynamış, daha 1959'da reklam kampanyalarında yer almış, o yıl Paris'te ünlü Olympia'da sahneye çıkmış, Charles Aznavour'la tanışmış, Jacques Brel'le *L'Homme de Mancha* oyununda oynamış, Sanço rolünde, ödüller kazanmış... Nerdeyse en enternasyonal şarkıcımız.

Fransızca, İspanyolca, Türkçe 200'ün üzerinde plak yapmış. Avrupa'dan Arap âlemine, Latin Amerika'ya pek çok ülkede şarkılar söylemiş, ama akli fikri hep İzmir'de olmuş. Zeki Müren 'sanat güneşi' olarak anılır ya, Moreno da 'İzmirli Dario' olarak anılmasına çok sevinir, zira ona göre "güneş yalnızca İzmir'den doğar! 1968'de erken bir yaşta, 47 yaşında ölen Moreno ne yazık ki İzmir'e gömülemeyecektir. Şimdi İzmir'de bir sokağı var, sokakta heykeli, bir de "Canım İzmir" diye aşkla söylediği şarkısı: *"Canım dilber şehir, eşsiz sevgili İzmir/Kalbim seni arar, hep senin için çarpar/ Dünyayı dolaştım, birçok kıta aştım/Güzelim İzmir, eşini aradım, her yeri taradım/ Bir tanem İzmir..."*

Moreno da 'Gavur İzmirli' olduğundan mı nedir, Fransız komedyenlerine, komedi oyuncularına benzer daha çok, Louis de Funes filmlerindeki aşçı karakterlerine özellikle de. Hele başında beresi, üzerinde beyaz gömleği ve etkileyici gözleriyle kameraya bakıp karpuz yerkenki bir fotoğrafı vardır, sanki o filmlerden bir kare alınmıştır!

Dario Moreno Bossa Novalardan şansonlara, Akdeniz kokulu şarkılardan Ege'ye, "Deniz ve Mehtap"ta dolaşan, "Her akşam votka, rakı ve şarap"tan şikâyet eden, arkadaşı Juanito'nun "Arkadaşımın Aşkısını" şarkısını mırıldanan, "İstanbul'un Kızları"nı pek şeker bulan, "Hatıralar hayal oldu" derken mesut günlerin geri gelmeyeceğine içlenen, "Vasiyet"inde "İzmir, tatlı ve sevgili şehrim/bir gün şayet senden uzakta ölürsem/beni sana getirsinler.../ fakat mezarıma götürürlerken/'öldü' demesinler, 'uyuyor' desinler/tatlı İzmir'im" demiş olan, güneşin İzmir'den doğduğuna inanan tatlı adam. Tatlı dil. Tatlı şarkıcı.

Esin Afşar: Cumhuriyet'in sesi

"Ne çok severmişiz seni aklına getir" dizelerini iyi ki yazmış Arif Damar, hem onu hem de bu dizeyi ne çok severmişiz, bu dizayle sevdiklerimizi aklımıza getirince bir de bu kadar çok sevdiğimiz olmasından sevinirmişiz!

Esin Afşar da o sevdiklerimizden. Cumhuriyet'in en güzel ve özel kadınlarından. Sesiyle, içiyle, sevinciyle, gözleriyle, dikliğiyle, hayretiyle bir de. "Güzel günler göreceğiz çocuklar" şiarını dilimizden düşürmezken, o Cumhuriyet'in güzel günlerini görmüş çocuklardan olmuştur, ne mutlu!

Esin Afşar, Cumhuriyet'in iyi eğitilmiş ailelerinden, bir 'monşer'in kızı. Şimdilerde 'tu kaka' edilen, küfredilen, oysa laikliğin, çağdaşlığın memlekette kök salması için didinip çırpınan insanlardı onlar. Şimdi olmamaları ne acı, sonuçları da ortada ve Ortadoğu'da!

"Bayan Yoh Yoh" diye ünlendiği dönemlerden hatırlıyorum. Âşık Kul Ahmet'in türküsü "Yoh Yoh"u ünlendiren ve oyuncu söyleyişiyle sanki iki kişiymiş gibi kendisiyle düet yapan bir ses olarak tanıdım ilk Esin Afşar'ı: *"Dedim kaşın Zülfkâr mı?/Dedi ki yay/ Dedim cemalin ne güzel/Dedi ki ay/Dedim seni seviyorum/Dedi ki vayı/Dedim bende gönlün var mı?/Dedi ki yoh yoh!"*

UNESCO kültür elçilerimizden biri

olarak tanıdık onu, göğsümüz kabardı, Âşık Veyssel'in türkülerini Türkçe ve Fransızca olarak yorumladı, çağlayıp aktık, hele Ruhi Su türkülerini, gençliğimizde, devrimci olmanın bir numaralı şartı ve gereği olan "Dıramalı Hasan" türküsünü de söylediğini duyunca şad olduk, Yunus Emre, Mevlana, Nâzım Hikmet şiirlerini de seslendirince iyice inandık, Esin Afşar da bizdendi. Biz kimdendik, elbette hepimizdendik, hepimiz Cumhuriyet içindik, Cumhuriyet bizim içindi, Cumhuriyet'ten yanaydık! Ortasından değil solundandık. Bizim şarkılarımızı, türkülerimizi, ağıtlarımızı, hatta marşlarımızı zaman zaman daha varlıklı, daha eğitilmiş, daha Batılı birileri söyleyince de daha sevinir, daha da umutlanırdık. Esin Afşar da tastamam bunlardan biriydi.

Güzeldi, "Büyük Gözlü Kız" şiirimi karagözlü bir kız için yazmıştım ama Esin Afşar için de okunabileceğini düşünüyorum şimdi, güzel söyledi, güzel işler yaptı. Bir anlamda, Cumhuriyet'in bir memuru olan babasının yolunda yürüdü ve genç kızlara, kadınlara çağdaş ve özgür bir yaşam sunmak için çalışan dernekler için çalıştı o da. Halkın âşıklarının türkülerini büyük kentlere, başkentlere, başka ülkelere ulaştırmak gibi bir görevi de üstlendi, bu daha da güzeldi. Bazılarının seçkinler diye küçümsediği türden biri olmadı, halkın türkülerini ağıdından gülmecelisine değin hiç yüksünmeden söyledi, gönül indirdi yani: "Ali'yi Gördüm Ali'yi", "Niksarın Fidanları", "Cevizin Yaprığı", "Niye Çattın Kaşlarını" türküler, deyişleri o yükseklerde fısıltıyla gezinen sesinden süzülürken, fıkır fıkır bir ezgiyle de *"Samanlıktan kaldıramadım samanı da Zühtü/Sana yandım Zühtü"* diye, derin Anadolu diye bilinmezlerle benzettikleri, oysa açık apaçık Anadolu'nun güleç sesli türkülerinden birine yol açıyordu.

Şirindi görünüşü de gülüşü de, sesi de, dünyaya iyilik etmek için gelmiş, iyilik eğitimi almış biri gibiydi. Hiç gördüm mü, hayır! Nereden biliyorum peki? Nereden olacak, yaptıklarından ettiklerinden, yazdıklarından söylediklerinden ve bunların bende gençliğimden beri bıraktığı etkilerden, izlerden elbette. *"Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş"* dizesindeki sadanın hoşluğu, yalnızca sesin güzelliğiyle sınırlı değildir, bütün bu iyiliklerle, güzelliklerle birliktedir.

Kenan Evren ve generallerinin faşist cuntasına karşı 1984 yılında imzalanan "Aydınlar Dilekçesi"ni o baskı koşullarında cunta liderine vermeye giden 6 kişiden biridir. Bazıları imza attıkları o dilekçeden yırtmak için sonradan postal yalarken Esin Afşar, inandığı değerlerden milim ödün vermemiş, yürekli olduğunu göstermiş ve 'aydın' sıfatını sonuna dek hak etmiş bir Cumhuriyet kadınıdır, Cumhuriyet'in sesidir. Yalçın Küçük de o bildiriği götüren 6 kişiden biridir, Esin Afşar ile birlikte Bilgesu Erenus da vardır. Yalçın Hoca şöyle yazmıştır ardından: *"Şaka, sevinçtir ve Esin hep şaka yapardı... Ne güzel birlikte yürüdük, yürüyüşümüz esintilidir."*

Esin Afşar: Cumhuriyet'in esin kaynağı.

ATAOL BEHRAMOĞLU

Furûğ Ferruhzâd

-Sevgili, unutulmaz Onat'a özlemle-

Çok yıllar önce, yanlış anımsamıyorsam 1960'ların sonlarına doğru okumuştum Furûğ Ferruhzâd'ın "Yeryüzü Ayetleri" adlı şiirini, Onat Kutlar ve Celal Hosrovşahi'nin olağanüstü güzel çevirilerinden:

**O zaman
Güneş soğudu
Ve bereket topraklardan gitti
Ve çöllerde yeşillikler kurudu
Ve balıklar denizlerde kurudu
Ve toprak
Ölülerini kabul etmez oldu artık.
(...)
Mağaralarında yalnızlığın
Uyumsuzluk doğdu
Afyon ve esrar kokusuyla kan
Başsız çocuklar doğdu
Gebe kadınlardan
Koştular mezarlara sığındılar
Beşikler
Utançlarından**

Akılalmaz bir karabasan ortamıydı bu. Akılalmaz, dayanılmaz, derin bir karamsarlık:

**Güneş ölmüştü
Güneş ölmüştü ve yarın
Uslarında küçük çocukların
Yitik, belirsiz bir kavramdı
Defterlerine sıçrayan kapkara
İri bir mürekkep lekesiyle
Anlatıyordu çocuklar
Tuhaflığını bu eskimiş sözcüğün**

O günden sonra zihnimden silinmedi bu dizeler.
O sırada başka şiirini bilmiyordum ve hep merak edip durdum bu neredeyse gizemli dizelerin şairini ve başka şiirlerini.

Kimdi bu Furûğ?
Uzun şiirin yayımlandığı dergide biyografik bir not vardı büyük olasılıkla, ama ya dikkatimi çekmemişti ya unutmuşum.

Onun çağdaş İran şiirindeki en büyük "kadın şair" olduğunu sonradan öğrenecektim...

Sonra "Sonsuz Günbatımında"yla başlayarak şiir kitaplarının birbiri ardına dilimize çevrilip yayımlanmasıyla yakından tanıdık bu büyük şairi ve trajik yazgısını.

Şair, ressam, sinema ve tiyatro oyuncusu ve yönetmeni Furûğ, 5 Ocak 1935'te Tahran'da doğmuş, 13 Şubat 1967'de yine Tahran yakınlarında bir trafik kazasında yaşamını yitirmişti.

Onu çağdaş İran (ve bence dünya) şiirinin en önemli şairlerinden biri yapan şiirlerinin yanı sıra, 32 yıllık yaşamına iki de film sığdırmış; bunlardan ilki, 1962'de yaptığı "Bir Ateş" adlı belgesel filmi İtalya'da Belgesel Filmler Festivali'nde birincilik ödülü kazanmış, 1963'te yaptığı "Kara Ev", Ober Havzen Film Festivali'nde en iyi film ödülü almıştı.

"Sonsuz Günbatımında"yı, "Soğuk Mevsimin Başlangıcında", "Yaralarım Aşktandır" ve "Bir Başka Doğuş" adlı şiir kitapları izledi. Sonrasında da çeşitli çevirmenlerce dilimize çevrilen şiirleri farklı adlı seçkiler olarak yayımlandı.

Bu büyük, sevgili şairin etkileyici gücü, öncelikle tutkulu söyleşinden, hayata tutku dolu bağlılığından geliyor:

**Bütün gün gözlerimi diktim
Gözlerine yaşamın**

(Yeşil Düş)

Ve bu hayatın yaşanılmaz kılınışıyla ilgili gözlemlerinin hakikiliğinden ve gözüpekliğinden:

**Sanki ilk gülüşünde
Yaşanıp gitmiştir bir çocuk...**

(Gece Görüşmesi)

**Koyu renk gözleriyle yasanın, bağladıklarında
Aşkının çocuksu gözlerini**

(Pencere)

Hayatın yaşanılmaz kılınışının toplumsal nedenleri belirgindir Furûğ Ferruhzâd'ın şiirlerinde. Fakat kimi yerde bu, daha da öte, evrensel, varoluşsal bir çılgılığa dönüşüyor:

**Ve işte senden daha yalnız değil mi
Ayaklarının altında titreyen yeryüzü**

(Pencere)

Mektuplarından, kendisiyle yapılmış söyleşilerden ve 1956 yılında yaptığı bir "Avrupa Yolculuğu"nun "Bir Başka Diyarda" başlıklı "anı"larından oluşan "Dünya Sevmek İçin Çok Küçük" başlıklı bir kitabı da yayımlandı yakın zamanlarda. (Gri Yayınevi, derleyen ve çeviren K. Karabulut)

Özellikle "anı"larda özgün ve dokunaklı bir anlatı tadı duyumsanıyor...

Onlarda Furûğ'un çok yönlü yeteneğine tanık olduğumuz gibi, bir Doğu toplumunda özgür kimlikli bir kadın olmanın ne anlama geldiği, bunun için nasıl bir bedel ödemek gerektiği de görülüyor.

Bedenini, kimliğini, benliğini "keşf"e çıkmış bir genç kadın...

Sadece kendi ülkesinin değil, dünyanın ve belki tüm uzayın "yabancı"lığında, yapayalnız...

Tek amacı, "kendini" olmak...

Bir sonsuz günbatımında...

Yeryüzü Ayetleri

O zaman
Güneş soğudu
Ve bereket topraklardan gitti

Ve çöllerde yeşillikler kurudu
Ve balıklar denizlerde kurudu
Ve toprak
Ölülerini kabul etmez oldu artık.

Bütün solgun pencerelerde gece
Belirsiz bir düşünce gibi
Birikiyor durmadan ve taşıyordu
Ve yollar
Sonlarını karanlığa bıraktılar

Kimse aşkı düşünmez oldu.
Kimse düşünmez oldu yengiyi
Kimse
Hiçbir şey düşünmez oldu artık.

Mağaralarında yalnızlığın
Uyumsuzluk doğdu
Afyon ve esrar kokusuyla kan,
Başsız çocuklar doğdu
Gebe kadınlardan.
Koştular mezarlara sığındılar
Beşikler
Utançlarından.

Kötü günler geldi ve karanlık
Yenilince ekmeğe şaşırtan gücü
Tanrı elçiliğinin
Kaçtılar adanmış topraklardan
Aç ve sefil peygamberler.
İnsanın kaybolmuş kuzuları
Çobanın seslenişini duymaz
oldular
Çöllerin cennetinde.
Aynaların gözlerinde sanki
Tersine yansıyor renkleri
Kıpırtılar, davranışlar, görüntüler

Bir şemsiye gibi tutuşuyordu
Başlarında aşağılık soytarıların

Utanmaz yüzlerinde orospuların
Tanrının o kutsal ışık çemberi

Bataklıkları alkolün
Ağulu buharlarıyla buruk
Çekti derin köşelerine
Durgun aydınlar yığını
Kemirdi aç gözlü fareler
Altın yapraklarını kitapların
Eskimiş raflarda, dolaplarda.

Güneş ölmüştü
Güneş ölmüştü ve yarın
Uslarında küçük çocukların
Yitik, belirsiz bir kavramdı.
Defterlerine sıçrayan kapkara
İri bir mürekkep lekesiyle
Anlatıyordu çocuklar
Tuhafliğini bu eskimiş sözcüğün.

Zavallı halk
Yüreği ölgün, bitmiş, dalgın
Huzursuz ağırlığı altında ölü
gövdelerinin
Bir yerden bir yere sürünüyordu
Ve önlenmez cinayet isteği
Durmadan büyüyordu ellerinde.

Kimi zaman ufak bir kıvılcım
Bu cansız ve sessiz topluluğu
Ta içinden dağıtıyordu birden.
İnsanlar saldıracak birbirlerine
Biri karısının boğazını
Kör bir bıçakla kesiyordu
Bir ana birer birer çocuklarını
Tandırın ateşine atıyordu.

Boğulmuş kendi korkularında
Ürkütücü duygusu suçluluğun
Öldürdü öldürdü kör ruhlarını
Ve çocukları.

Ne zaman bir tutsak asılırken
Darağacının yağlı halatı
Korkudan kasılan gözlerini
Sıkarak dışarıya fırlatsa
Onlar daldı içlerine
Şehvetle titreyen bir düşünceden
Gerilirdi yaşlı, yorgun sinirleri.

Ama her zaman alanın kıyısında
Bu küçük canileri görürdün
Durmuşlar ve dalgın bakıyorlar
Fiskiyelerden suyun durmaksızın akışına.
Ola ki gene de arkasına
Ezilmiş gözlerinin ve donmuş derinlerde
Yarı canlı bir küçük şey karışık,
Kalmıştır.
Güçsüz bir çırpınıyla istiyordu
İnanmayı su sesinin doğruluğuna

Ola ki...
Ola ki... ama ne sonsuz boşluk...
Güneş ölmüştü
Kim bilebilirdi artık
Yüreklere kaçan o üzgün
güvercinin
İnanç olduğunu...

Ah tutsağın sesi...
Büyükülüğü senin umutsuzluğunun
Işığa bir küçük yol açmayacak mı
Bu uğursuz gecenin bir köşesinden?
Ah tutsağın sesi...

Son seslerin sesi...

Çeviri: Onat Kutlar – Celal Hosrovsahi

BARİŞ İNCE

İyilik ve kötülük üzerine

“Eğer dünya üzerinde ‘iyi’ yoksa onu icat etmek gerekir.” Tarihte iradenin rolünü anlatmak için yazılmış gibi bir söz... Ama Galeano’nun bu sözüne belki şunu da eklemek gerekir: Bir şey icat etmek için tarihsel bir birikime ve biraz da talihe ihtiyaç vardır. Denenen olasılıklardan birinin, belli koşulların bir araya gelerek tutmasına... Hayat da böyle bir şey...

Newton’un gökten elma düşünce yer çekimini bulduğunu iddia eden söylenceyi hepimiz biliriz. Doğruysa bu bir talih... Ancak bu da yetmez... Newton’un yakın arkadaşı arkeolog William Stukeley, Newton’la ilgili yazdığı biyografide, elma düşmeden önce zaten yer çekimine dair konuştuklarını, elmanın düşmesi sonrasında Newton’un “bak elma her zaman dik olarak yere iniyor, neden yana ya da yukarı doğru düşmüyor. Nedeni, kesinlikle dünyanın onu belli bir merkezden çekiyor olmasıdır.” şeklinde açıklama yaptığını anlatır. Newton’un kafasında zaten şekillenen bir şeyin şansın da yaver gitmesiyle daha kolay açığa çıkması diyebiliriz.

Tarihsel meselelerde de durum benzerdir. Osmanlı’da cumhuriyet fikrini ilk düşünen kişi Mustafa Kemal değildir elbette. Jön Türk hareketi içinde kimi aydınlar saltanatı yıkan ve dünyayı kasıp kavuran devrim hareketlerini biliyorlardı. Ülkedeki az gelişmişliğe saltanatın ve hilafetin neden olduğunu düşünenler vardı ve gelişmiş dünyada da gidişat bu yapılara karşıydı. Ancak cumhuriyet fikrini yüksek sesle dile getirmek, bunun koşullarını oluşturmak herkesin harcı değildi. Burada liderlerin ve kadroların iradesi devreye girer. Her mücadelede olduğu gibi hayatta kalmak için biraz şansın da yaver gitmesi gerekir.

Sosyal medyada çoğu kez şu ifadelere rastlıyoruz ve elbette hak veriyorum: Kötülük iktidarı, saf kötülük, örgütlü kötülük vs... Siyasal olguları iyilik ve kötülük şeklinde tanımlamak çok doğru olmasa da sonuç itibarıyla insanlık ve cümle mahlukat için kötülük yapan insanların bu kötülükte arsızlaşması ve birbirinden güç alması bir gerçek. Yine de kötülüğün genetik olduğunu düşünmüyor ve toplum içerisinde çeşitli dinamiklerle kışkırtılan bir şey olduğunu biliyorsak, kaynağın siyasal olgulara dayandığını ve o siyasallıkla mücadelenin elzem olduğunu da görmeliyiz.

Ben bir edebiyatçı olarak “edebiyat kötülüktan uzak durursa hızla sıkıcı hale gelir” diyen Georges

Bataille’in tarafındayım. Yazdığım romanlarda “kötüyü”, biraz da rahatsız etmek pahasına kışkırtmayı seviyorum. İnsan davranışlarının “iyi ve kötü” olarak kodlanmasından bu yana ikinin de kötünün de ne olduğu konusu tartışma yarattı. Flaubert’in Emma Bovary’si çapkınlıklarından ve sınıf atlama telaşından dolayı öyle kötü görüldü ki Flaubert mahkemede Madam Bovary kitabı yüzünden yargılandı. Oysa şu an aynı kitabı milyonlarca insan Emma için hüzünlenerek okuyor.

Neyin iyi ya da kötü olduğu zaman içerisinde bilimsel temellere oturtulmaya çalışıldı. Pek çok sosyolog ve siyaset bilimci özünde bunun peşindeydi. Toplumun evrensel yasalarını bulup iyiliği hâkim kılmak... Bunun için önce insanın genel yararı iyilik olarak düşünüldü. Bu iyilik sistemi için de kimileri doğadaki gibi müdahalesiz bir sistemi savundu, kimisi doğa olmayan üretim araçlarındaki özel mülkiyetin insan için de kaldırılmasını önerdi, kimisi de doğadaki gibi gücünün ayakta kalmasını... Henüz bu ideolojilerden birinin galip geldiğine ve iyiliğin hâkim kılındığına şahit olmadık. Ancak neyin daha “kötü” olduğunu sezebilecek bir bilince de ulaştık. Sadece insanlığın genelini değil doğayı da tahrip eden bir kâr hırsının ve rekabetin kışkırtılmasının, bu zırvaya teşne olması için insanların dinle ya da milliyetçilikle uyutulmasının sonuçlarını hep beraber gördük. Buna örgütlü kötülüğün zaferi demekte bir sakınca yok.

Neticede örgütlü bir kötülüktan bahsediliyorsa, bunun neden kötü olduğunu bilen ve değiştirmek isteyenlerin de güçlü yani örgütlü olması gerekir. Bu iradenin yani liderlerin, kadroların ve kitlelerin işi... Bunu destekleyen bir tarihsel momentum gerekir ki böyle bir dönemdeyiz. Bugüne kadar yardım etmeyen şans ise çoğu zaman ayağa geliyor aslında...

Bu yazı gibi pek çok yazı özünde tek bir cümle için yazılır. Diğer her şey o cümlelerin etrafında dolanan ya da desteklemeye çalışan bir görüntüdür. Bu yazının cümlesi de şu belki: Kötülük iktidarından kurtulmak için fırsatlar var, tarihsel dinamikler uygun, toplum tüm medya kuşatmasına rağmen bu rejimin neden kötü olduğuna dair bir bilgi birikimine ulaştı, ancak kötülüğe karşı koyacak örgütlü bir toplumsal kuvvet henüz yok! Belki biraz oksijen için Gümüşsuyu ile Talimhane arasındaki yeşil alanda yürümek iyi gelebilir. Belki orada kafamıza bir elma da düşebilir, aklımıza bir icat gelebilir!

EBEDİ
DOSTLUKZİYA İLE
CAHİT

Beyaz ile siyah gibi düşünülür onların arkadaşlığı. Ziya beyaz, Cahit siyahtır bu düşünceye göre ve ilginç olan da bu iki zıt kişiliğin çok yakın dostlar olmasıdır.

Bu, karşılaştırma kolay(cı)lığı sağlayan bir düşünce olarak hayli yaygındır ve pek çok yerde kullanılır, oldukça kullanışlıdır çünkü. Akla kara, iyi ile kötü, soğukla sıcak... Oysa biraz daha yaklaşmak yeterlidir böyle olmadığını görmek için. Görmek şaşırmak, şaşırmak da sevinmektir. İnsanın bildiğini sandığı bir şeyi bilmediğini görmesinin güzelliği. Ona hayat diyorlar duyduğuma göre!

Ziya Osman Saba ile Cahit Sıtkı Tarancı. Arkadaşlığın şiir olduğunun en hakiki, fakat ne yazık ki pek kısa süren macerası. Ziya'nın Cahit'e yazdığı mektuplar, ne yazık ki mirasçılarının tutumu yüzünden günyüzüne çıkma olanağı bulamadı, fakat Cahit'in "Ziya'ya Mektuplar"ı hem bu dostluğun kanıtı hem de mektup edebiyatımızın en güzel örnekleri arasında.

Galatasaray Lisesi'nde başlar yakınlıkları. Burada Yahya Kemal Beyatlı'nın "Büyük Şiir"inin başlangıç dizeleri de eşlik etmeli: "Paris'te genç iken koyu Baudelaire'perest idim/Balkon'la, Yolculuk'la, Güzellik'le mest idim." Cahit Sıtkı dört yıl okuduğu Saint Joseph'ten geçer Mekteb-i Sultanî'ye ve elinde Fransızca şiir kitaplarıyla gezer. Şair hülyası deyip geçmek de mümkün ama onunki geçici değildir, tam da o yıllarda, belki de olması gereken yaşlarda şair olmaktır rüyası.

Lisenin 9. sınıfında tanışır Ziya Osman ile. İkisi de aynı yıl, 1910'da doğan iki genç, lisede de aynı sınıfa düşecek ve "yüzyıllık iyilik" olarak da adlandırılabilir dostluk böylece başlayacaktır. Yalnızca ellerinde Fransızca şiir kitaplarıyla dolaşmakla, birbirlerine Rimbaud, Mallarme, Verlaine, Apollinaire, Baudelaire okumakla kalmayacak, edebi bir dostluğu ebedi bir dostluğa dönüştürecek yakınlıkları tüm yaşamları boyunca sürecektir. İkisinin de yaşamları kısacık, fakat arkadaşlıkla, iyilikle dopdolu geçecektir. Bugüne kalan da kendi yapıtları kadar, mektupları ve edebiyat tarihine geçen unutulmaz dostlukları ve örnek alınası bağlılıkları olacaktır.

Ziya Osman Saba ona bu dostu kazandıran

günleri ve insanları "Cahit'le Günlerimiz" yazısında büyük bir sevgi ve içtenlikle dile getirir: "Ben, 1927-1928 ders yılını, Galatasaray'ın lise birinci sınıf öğrencisi olarak tamamlamışken, belki bütün bu şiir çalışmaları sonucu 1928-1929 ders yılında da aynı sınıfın öğrencisi olmaya, utançla karışık bir hüznün, kırık bir haysiyetle hazırlanıyordum. Şimdi, o sınıfı, bana bir daha okutmuş, böylelikle bana, şairlerin, arkadaşların, tek kelimeyle insanların en iyilerinden birinin en yakın arkadaşlarından olmayı nasibetmiş riyaziyeci Dellou'nun, o rakam adamının, sınıf döndürücü rakamı atmış mübarek elini-o el de toprak olmalıysa şayet-öpesim geliyor."

Fazıl Ahmet Aykaç'ın edebiyat dersinde, arka sıralardan, 'az kesik' sesiyle Lamartine'den ezbere şiir okumaya başlayan öğrenciye dönüp bakar Ziya, "bütün güzelliği koyu kestane, moğolumsu çekik gözlerinin biraz hüznü manasında toplanmış" Cahit Sıtkı'dır bu, "sol yanağındaki Diyarbakır çibani" İstanbullu olmadığını göstermektedir.

Ziya bir "Yedi Meşale" şairidir, Cahit'inse henüz şiiri yayımlanmamıştır. Saba onun Ahmet Haşim, Yahya Kemal tutkusu yanında Necip Fazıl'a da hayran olduğunu ve ona yazdığı bir mektuba yanıt verdiği için Cahit'in çok sevindiğini anlatır. Bir de Cahit'in hep ağabey olarak anıldığını. Kim bilir belki de o sıfatı seviyordur Cahit Sıtkı, tıpkı hapiste olmasına dayanmadığı Nâzım Hikmet için yazdığı şiirdeki gibi. 1950'de Orhan Veli'nin "Yaprak" dergisinde yayımlanan ve "Bir şey ki hava gibi, ekmek gibi, su gibi/lazım insana, lazım, onsuz yaşanılmıyor" dizeleriyle başlayan "Bir Şey" şiirinin son dördlüğü şöyledir: "Benerci Jokond Varan Üç Bedreddin/Hey kahpe felek ne oyunlar ettin/En yavuz evladı bu memleketin/Nâzım ağabey hapislerde çürür". Cahit, liseyi bitirdikten sonra, 'Baudelaire'in de yardımıyla' kendi şiirini buluyor, bugün severek okunan "Gece Bir Neticedir" gibi şiirlerini yazıyordu.

Şiirden çalışma hayatına, aşktan evliliğe hayatın her alanında mutluluklarını, daha çok da mutsuzluklarını, dertlerini, sıkıntılarını paylaşan iki şairin birbirlerinin şiirlerine olan ilgileri de yalnızca 'beğenmek'le sınırlı kalmıyor, eleştirileri de hakikatli dostluklarının göstergesi olarak değerini koruyordu.

Üniversite yıllarından sonra Cahit Sıtkı'nın Burhaniye'deki askerliği, Paris ve Ankara yılları gibi birbirlerinden uzak kaldıkları zamanlar, şimdilerde anlatmanın güç olduğu ama 2000'lerin başlangıcına dek süren 'mektup arkadaşlığı'nın da önemini gösterir. Bu yıllarda dostluklarını canlı tutmanın ve sürekli kılmanın yolu ikisi için de mektuplardan geçer, bunlar öte yandan mektup edebiyatımızın da en içten, en sıcak, örneklerindendir.

"Ziya'ya Mektuplar"ı okumak bile, Türkçenin bu iki hassas ruhu arasındaki bağları görmek için yeterlidir. Biri evli, Ziya, iki oğlu olan bir şair, biri hep Sevmek Zamanı'nda yaşayan fakat 'beklenen sevgili'si hiç gelmeyen, ümidin şairi Cahit Sıtkı. Nice zamanlardan sonra akrabadan bir hanımla dünya evine girecek, ne var ki bu evde uzun süre kalamayacak, 5 yıl sonra dünyadan göçecektir.

"İnsan Ruhunun Haritası" filmi hatırlarım onları düşününce. O haritayı hem çizen hem kendi renklerini veren iki yolcu gibidirler ve haritanın bir yerinde yolları kesişmiş, sonra da yollarına birlikte devam eden iki dost olmuşlardır. Dünyada mekân duygusunu dünyada dostluğa çevirmişler, birinin beyaz ve iyimser şiirini diğeri gazel renginde fakat ümitvar şiiriyle tamamlamıştır.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Ne doğan güne hükmüm geçer/ne halden anlayan bulunur/ah aklımdan ölümüm geçer/sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur/.../Ve gönül Tanrısına der ki:-Pervam yok verdiğin elem-den/Her mihnet kabulüm/yeter ki gün eksilmesin penceremden!" sevincini "Bütün Saadetler Mümkündür" diyerek karşılar Ziya Osman Saba: "Bütün saadetler mümkündür./Şu kapının açılması/İçeri girivermen/ Bahar, kuşlar, gündüz/Ve bütün dünya/Bir an içinde gürlütüsüz/.../Bütün saadetler mümkündür/Bahtsızların biraz gülümsemesi/Körlerin gün görmesi/Mümkündür bütün mucizeler/Ana baba evlat bütün kaybolanlar/Ebedi bir sabahta buluşmamız bir daha/.../Ölümler! Hepimiz için yalvarın Allah'a..."

13 Ekim 1956'da 46 yaşında giden Cahit'ten, dosttan ayrılığın da acısıyla, 3 ay sonra 29 Ocak 1957'de, 47 yaşında gider Ziya. İki şair, iki dost, dünya gurbetinden kurtulup buluşurlar ebedi sabahta.

AYLİN ÜNAL

Canlı Eşyalar

Bazı zamanlar ev her zamankinden daha sessiz olur. Bazen hiç konuşulmaz bazense kimse yoktur. Ancak konuşacak birileri mutlaka vardır. Çünkü yalnız olan insandır, evse kalabalıktır her daim. Koltuklar muhakkak dedikodu içindedir, kırlentler ise konuşmaktan aciz. Onlar ezilen vücudunun derdindedir. Kimse de hâl-hatır sormayınca iyice sessizliğe gömülürler. Kalın perdeler çekilir, insanlar işten gelir, atarlar kendilerini koltuğa. En çok da o zaman üzülmeler.

Eminim ki eşyalar da en az bizim kadar düşünürlər. Özellikle bir evde yer ettikleri zaman. Belli bir köşesi, kullanmak için belli bir zamanı olduğunda yavaş yavaş bir canlı oluyorlar gözümde. Arada düşünüyorum acaba bunu hisseden tek kişi ben miyim diye. Fakat her birinin ayrı bir yaşı, ayrı bir adı, ayrı bir cinsiyeti bile var. Eğer bunu görmüyorlarsa hissetmekten

yoksundur insanlar. Kimi zaman ait olduğu insana benzer kimi zamansa onu hor kullanana zıt bir karakteri tavrı olur. Sanki sevildiğini hisseder gibi hiç beklenmeyecek kadar uzun süre hizmet eder. O evde huzur varsa şımarır, ortalıkta gezer, dağınıklık yaratır ama biraz durgunsa evin içi, suçunu bilen bir çocuk gibi kenarda bekler, birçok insandan daha fazla bilir haddini.

Hatırladığım ilk canlı eşya benden önce dünyaya gelmiş eski bir süpürgeydi fakat ben ne kadar büyürsem büyüyeyim o her zaman benden gençti, dinçti. Yine de biraz ahmaktı, bazı zamanlarsa tek yaptığı kapı kenarlarına çarpmaktı. Ona zaman zaman sinir olduğumu hatırlıyorum, çünkü çok ağır ve taşıması zordu. Bununla birlikte sevecen bir tarafı da vardı, eminim evden giderken en çok prizler ağladı. Onunla bazen dertleştirdim, gerçi onun

yaşanmışlıkları benden fazlaydı. Tahta bir ekmek sepeti vardı mesela, eminim bir insan olsaydı etek en çok ona yakışırdı. Eski çekyat koltuklar, bozulan çamaşır makinası her birinin kendine ait bir karakteri insandan hallice bir ruhu vardı, şahsen yeni bir şey alındığı zaman ona alışmak da bu yüzden hep zaman aldı.

Şimdi ne zaman evde kimse olmadığını bilerek açsam kapıyı, anahtarın şingirtisi ile yankılanır sessizlik. En çok da o sessizliğe kulak kabartırım. Çünkü içinde evden ayrılan bazı eski ve canlı eşyaların olmayan sesini duyarım. Sonra kalın perdeleri çeker kırlentlerin ağıtlarını göz ardı ederek uzanırım. İzlemesem de televizyonu açarım. O koca süpürge'nin varlığını hayal ederim, onun çalışırken çıkardığı sesi duyunca kapanır gözlerim. Uyuyuncaya dek dertleşiriz duvarlarla. Sabaha dek süpürge'nin ninnisini dinlerim.

MUTLULUĞUN RESMİ

CAN ERSAL

Nâzım Hikmet'in Saman Sarısı şiirinde "mutluluğun resmini yapabilir Abidin" diye sorması üzerine Abidin Dino, belki mutluluğun resmini yapamadı ama yazdığı şiirle mutluluğu anlatmaya çalıştı.

*Kokusu buram buram tüten
Limanda simit satan çocuklar
Martıların telaşı bambaşka
İşçiler gözler yolunu.
İnebilseydin o vapurdan
Ayağında Varna'nın tozu
Yüreğinde ince bir sızı.
Mavi gözlerinde yanıp tutuşan
Hasretle kucaklayabilseydim
Seninle, bir daha.
Davullar çalsa, zurnalar söyleseydi
Bağrımıza bassaydık seni Nazım,
Yapardım mutluluğun resmini
Başında delikanlı şapkan,
Kolların sıvalı, kavgaya hazır
Bahriyeli adımlarla düşüp yola
Gidebilseydik meserret kahvesine,
İlk karşılaştığımız yere
Ve bir acı kahvemi içseydin.
Anlatsaydık
O günlerden, geçmişten, gelecekten,
Ne günler biterdi,
Ne geceler...
Dinerdi tüm acılar seninle
Bir düş olurdu ayrılığımız,
Anılarda kalan.
Ve dolaşsaydık Türkiye'yi
Bir baştan bir başa.
Yattığımız yerler müze olmuş,
Sürgün şehirler cennet.*

İşte o zaman Nâzım,
Yapardım mutluluğun resmini
Buna da ne tual yeterdi;
Ne boya...

BAHATTİN GEMİCİ

HAYAT GEÇER
ŞİİR KALIR

Seni
düşünmek
güzel şey
ümitli şey

dünyanın
en güzel
sesinden
en güzel şarkıyı
dinlemek
gibi bir şey.

Fakat artık
ümit yetmiyor
bana, ben artık
şarkı dinlemek değil,

şarkı
söylemek
istiyorum...
Nayim

ŞÜKRÜ ERBAŞ

Zamandan süzölmüş bir zaman

Nar ağaçlarının ısıklık çaldığı bir avluydu. Deniz neminden kapıları vardı. Eski değil de incinmişti. Yaşı asmaların tozunda saklıydı. Kim oturursa otursun bir Rum eviydi. Kuyuları ipleriyle boğulmuştu. Kalın seslerin ortasında küçölmüş, küçölmüştü. Ev değil, bir pas salkımıydı. Beyaz badanaların altında kim bilir kaç bakış gövermiş, kaç dokunuş halkalanmıştı. Kaç şarkı yaz yapraklarına ölümsüz kalpler çizmişti. Hangi rüzgârlar kimlerin etekleriyle, kimlerin kirpikleriyle doldurmuştu göğü. Kaç gözyaşı تنها gecelerde ay ışığını yastıklara işlemişti. Zamandan süzölmüş bir zamandı. Pencereleri içine bakıyordu nicedir. Merdivenlerinde ses yoktu. Sokaklar ondan açılmıyordu hayata. Bin yıllık

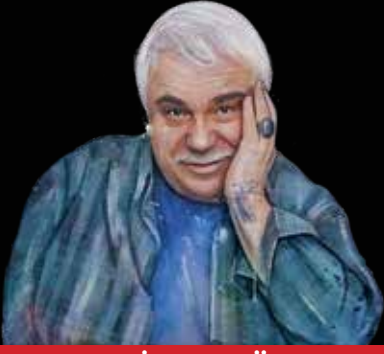
ana rahminde birden bire yabancıydı. Onu insansız bırakan kalabalığı yabancı düşörecekt kadar yabancıydı. Kesme taşlarda şarap lekeleri, ahşap dolapların naftalin kapıları, dört mevsim boşluğu açıp solan saksılar, geceyi hayal hayal tavanlara işleyen lambaların isı, her şey, her şey, gün ışığını yıkıcı bir şarkıya çeviriyordu. Sahipsiz bir hatıraydı. Yağmurları çoğaltacak çocukları yoktu. Yaşlılar, akşamların güven duygusunu alıp gitmişti çoktan. Kendi zamanını ölü gömleği olarak giyiniş, başkalarının zamanını güzelleştirmekle cezalıydı. Sevgisiz bir ilgiyle her gün biraz daha yalnızdı. Denizden başka anlayanı yoktu ve deniz, uzun mavi bir ayrılık olarak onu akıyordu. Bütün zamanları kuşatan bir tarih acısıydı. Onca kıyıma karşı bu kıyı

kasabasına hâlâ değer katmayı sürdürüyordu. İncelikten başka yaşama gücü kalmamıştı.

Birden, Seferis'in "Üç Kırmızı Güvercin"i doldurdu bahçeyi. Bütün odalarda Pavlidis söylüyordu. Yaşlı kadınlar denizi çeke çeke eşiklere getirdiler. Bir ellerinde zeytinlerin sütü, bir ellerinde şarap salkımları, erkekler günün kapısını kapattı. Taşlıklardan yüröyen akşam, sandıkların rüyalarını bir bir açtı. Her pencere bir yaşama ayini olarak katıldı geceye. Sokaklar aşkın sonsuz hecesiydi. Hak edilmiş bir zamandı evi dolduran.

Görgösüz kalabalık, yıktığı her yere bir bayrak dikiyordu.

Adam, oturmak için eski bir Rum evi aramaktan vazgeçti!

HALİL ERGÜN

Tek Başına

gözlerim
Kırpiklerini indirmemişti
yere
geceler erkendi
ve kimse ağlamıyordu
Ormanların sırdaş kokusu
sargın ve sırılsıklam
ve usul usul
kuşatıyordu tenimi
buhurlu topraklar
başımı tütsülüyordu
kucağımda zeytin dalları
kısraklarla yarışıyordum
uçurumlarda
omuzlarımda yüklü bulutlar

Yıldırımlarla çarpışıyordu
bıçkın yıllarım
telaş içinde
ve artık
her köşe başında
tek tek ateşleniyordu
aşk ocakları
sokaklar tutuşuyordu
ve ben büyüyordum
yaralı yanık

bir gün dedi ki yüzüme
şairin hası
'Hepimiz tanrı olduk
kimse mutluyum demesin'
Sanki
kılıçlar vurdu göğsümün ortasına

Ve
günü geldi
biz de düşüverdik
aşk yollarına
hesapsız
Gözü kara

Oysa aşk
yerlere kapanıvermekmiş
her seferinde
kaç kere giyindim
kaç kere yükledim sırtıma
bilirim

ama gel gör ki
dövünüp durmaz buyurgan hayat
kalkışır her yenilmede
dikleşir
sonunda yeniden kuşanır
saltanatını
boyun vermez

Yani kalbim
hasılı kalam
kim ne derse desin
insan
kendi kendinin aşkıdır sonunda
tek başına

NURTEN GEROĞLU

LAFÜGÜZAF

Uzun zaman sonra okuma için kendime geniş bir zaman ayırma fırsatı yakaladım. Bekleyen ve merak ettiğim o kadar çok kitap birikmiş ki. Kütüphanemde ilk gözüme çarpan kitap "*Tanıdığım Nâzım Hikmet*" oldu...

Kitabı soluksuz okudum. Ve şaşkıyım. Nâzım özgürleştikten beri hakkında yazılanlar, onun yazdıkları, tiyatrolar, sinema ve belgesel filmleri o kadar çoğaldı ki, Nâzım'a duyduğumuz açlık farkında olmadan onu doğru algılamamızın da önüne geçmiş. Onu ikonikleştirirken mücadelesini, hislerini, aşklarını, kaçışlarını, gelişlerini göz ardı edip finalinde kalmışız. Şiirlerini okurken fikirleri hakkında kafamızı yormuyoruz. Onun şiirlerini kendisinden böyle uzaklaştırmaya devam edersek maalesef şiirlerini de öksüz bırakmış olacağız...

Aslında yıllardan beri Nâzım'ın bu denli tüketilmesine içerliyorum. Okuduğum bir kitapla yüzleşmedim. Okuduğum kitap sadece Nâzım'ı bir birey olarak tanımanın ve şiirini yaşatmanın kaynaklarından biri sadece.

Kitap bittikten sonra kendi kendime bu mevzu üstüne tartışırken ne kadar zamanın geçtiğini fark edemedim. Günün en renkli saatinden gecenin en derin boşluğuna sadece Nâzım'la akıp gitmiş zaman. Bitirdikten sonra koltuğumun yanı başına bıraktığım kitabı kütüphaneme götürürken

kapakta yer alan ve ilk okuduğumdaki gibi aynı etkiyle içimi sızlatan o cümleyi de sizinle paylaşmak istiyorum. "**...Öldüğüme yanmam da, buralarda gömerler, ona yanarım...**"

Uyumadan önce bir bardak su almak için mutfağa gittim. O sırada nereden geldiğini ilk anda kestiremediğim bir ses duydum ; "*Ben, alacakaranlığında son sabahımın/dostlarımı ve seni göreceğim...*" sesin salondan geldiğini fark ettiğim an ise hızlı adımlarla salona doğru yürüdüm ve İlham Perisi'ne doğru tebessümle şiiri okumayı kestiği yerden devam ettim.

"ve yalnız/ yarım kalmış bir şarkının acısını / toprağa götüreceğim"...

İlham Perisi şiirle ona katılmamı şaşkınlıkla karşıladı. Ne bir sitem, ne bir şaşkınlık, ne de soru... Elimden tutup benimle birlikte balkonda yer alan çalışma masama doğru yürüdü. Renkli ışıklarımın altında yüzündeki ifadeyle ne kadar da masalsı durduğunu söyleyecektim ki "Beni mi bekliyordun?" diye sordu. İlham Perisi'yle benden başka konuşan varsa lütfen söylesin, sizin periniz de şapşallaştığında çocuk gibi mi oluyor? Benim İlham Perisi tamda öyle oluyor. "Sürpriz oldu gelişin." Daha ciddi bir ifadeyle "Neden şaşırmadın?" diye sordu. "Dur hemen bozulma, evet beklemiyordum ama artık alıştım bu gelişlere. İtiraf etmeliyim ki

şiirle gelişin etkileyiciydi." dediğimde yüzündeki rahatlamayı herkesin görmesini isterdim. Gerçekten çocuk benim Peri...

Biraz sohbet ettikten sonra Perimin bir Nâzım şiiriyle gelişyle aslında günümü nasıl geçirdiğini bildiği düştü aklıma. "Sen ne zamandan beri buradasın ve neden görünmedin?" diye sordum. Peri muzip bir beden diliyle ve kabahatli bir sesle "Aslında kitabı ben seçtim. Biliyorum zihninde böyle gezmeme kıyıyorsun. Kızmadan önce seninle Nâzım'a bir yolculuk yapmak istediğim için olduğunu bilmeni isterim." dedi. Kaşlarını çatıttım, sinirle gözlerinin içine baktım. Gözlerini benden kaçırarak camdan dışarı baktı. O anda kısık bir sesle "İyi ki yapmışsın." dedim ve gülümsedim. "İyi ki!" diye şaşkınlıkla ve heyecanla bana doğru çevirdi başını. "Ama bu seferlik." dedim ve "Eee nereden başlıyoruz?" diye sordum. Peri "İnebolu'ya." dedi. "İnebolu mu? İyi ama..."

"Lütfen bunu tekrar yapma Peri!" Tam sorumu soracakken yine elini uzattı ve beni İnebolu'ya doğru ağır yol ilerleyen eski bir geminin güvertesine getiriverdi. Peri ona daha fazla kızmamam için dikkatimi dağıtmaya çalışarak işaret parmağını olabildiğince ileri uzattı ve "Bak İnebolu..." diyerek yüksek sesle haykırdı. Şimdiki gibi değildi İnebolu... Yeşili ile şimdilerde soluk. Ama burası,

kıydan hemen yükselen bu yeşil, bir deniz feneri gibi parlak ve cazibeli. Büyük bir zümrüt kaya parçası gibi. Denizin üstünde resmi çizili sanki. İnebolu'nun bu ihtişamlı güzelliğine bir süre daha baktıktan sonra geminin güvertesinden gelen ve birazdan kırılacakmışçasına ürpertici ahşap gıcirtısıyla irkildim. Geminin adı "Yeni Dünya"ydı. Emektardı ve umut taşımaktaydı. İlham Perisi'ne "O nerede?" diye sordum, Peri kaptan köşküne doğru uzanan merdivenleri göstererek yürümeye başladı. Ahşap bir sandalyeye oturmuş, yaza yaza küçülttüğü kurşun kalemle bir şeyler yazıyordu. Kalpağı hemen masanın üstünde ve yanında duran kaptanın gözleri ise buğuluydu. Merakla kâğıda düşen kelimeleri seyreliyordu. Kaptan belki ilk defa kaptan köşkünde denizden bu kadar gözünü almış ve başka bir yere dikkat kesilmişti. Nâzım yazmayı bitirince kâğıdı kaptana uzattı, kalpağını alıp başına koyarak yüzünü bize doğru döndü. O an durdu dünya, dindi hareketler ve sustu sesler. Gözlerinin etrafında bütün renkler soluktu. Heyecanlı, genç ve inatçı gözler. Hem güven veren, hem de tüm hisleri saklayan gözler... Nâzım yanımdan geçip gitti...

İlham Perisi "Kaptana yazdı acaba?" diye sordu. "Kaptan zor bir yolculuğun onu beklediğini bilerek Nâzım'a para verdi. O da kaptana bir şiir yazarak

teşekkür etti. Biliyor musun Nâzım'ın ömrü boyunca ödeyemediği, ödemek için geç kaldığı tek bedeldir o para." dedim. Bir süre sonra vapur limana yanaştı. Vâlâ Nûreddin ve Nâzım İnebolu'da Ankara'dan onay bekleyen insan kalabalığının içine karıştı. İlham Perisi "Takip etmeyecek misin?" diye sordu. "Hayır... Biz Nâzım için her şeyin başladığı ana şahit olduk. Bundan sonrası heyecanlı bekleyiş, zorlu yolculuk ve Ankara, milli mücadele..." dedim. İlham perisi "O zaman hazırsan başka bir yere gidebiliriz." diyerek elini uzattı. Nâzım'ın genç ve hevesli adımlarını birkaç saniye daha süzdükten sonra Perimin elinden tuttum...

Tavanı tellerle örülü geniş bir avluda paçaları çorapların içine saklanmış, sırtları terli ve meşin yuvarlağın peşinde koşan insanların heyecanlı sesleri duvarları delip geçiyordu. Duvarın hemen bitişiğinde yükselen gözetleme kulesinde boynunda çapraz tüfeğiyle duran asker ise avludaki futbol maçını merak içinde takip ediyordu. Oyunculardan biri "Orhan yeniliyoruz gel!" diye koşar adım sırtlarını duvara vermiş ellerinde kâğıt ve kalemleriyle çömelmış iki kişiye doğru koşmaya başladı. Yüzlerine vuran güneşe elini

siper ederek kâğıttan kafasını kaldıran, ince bıyıklı genç adam "İşimiz var." diyerek kendisine koşan arkadaşına seslendi. Yanındaki de kasketini hafifçe düzelterek bir tebessümle avluda top oynayan adamlara doğru baktı. Hemen İlham Perime dönerek heyecanla "Onlar..." İlham Perisi sözümü keserek "Evet Orhan Kemal ve Nâzım Hikmet." dedi ve yanlarına doğru yürümeye başladı. Burası Bursa Cezaevi... Burası Nâzım'ın güneşin etrafında dünyanın dönüşünü saydığı yer. Yanlarına gittiğimizde Nâzım, Orhan'a "Daha sonra devam ederiz Orhan. Sizinkiler maçı kaybedecek." dedi. Nâzım'ın teri daha soğumamış, nabızı yüksekti. Oyundan kısa bir süre önce çıktığı belliydi. Orhan yanından ayrılınca gözünü dikti gökyüzüne. Tel örgüleri delip geçti özgürlük düşleri. O gökyüzüne ne kadar baktıysa o kadar kaldık yanında. Etrafında Orhan, İbrahim... Bir yanında tuvale çizilen dünya, diğer yanında gerçekler, kelimeler, dizeler... Ve bitti maç. Sıra sıra girdiler demir kapıdan. En son Nâzım girdi içeriye. Kapı kapandı, Nâzım kapıdaki parmaklıkların arasından son bir kez daha dışarıya doğru baktı... İnsanlar gidince sesleri kaldı. İlham Perisi "Bir yer daha var, hazır mısın?" diye sordu. "Hazırım." dedim...

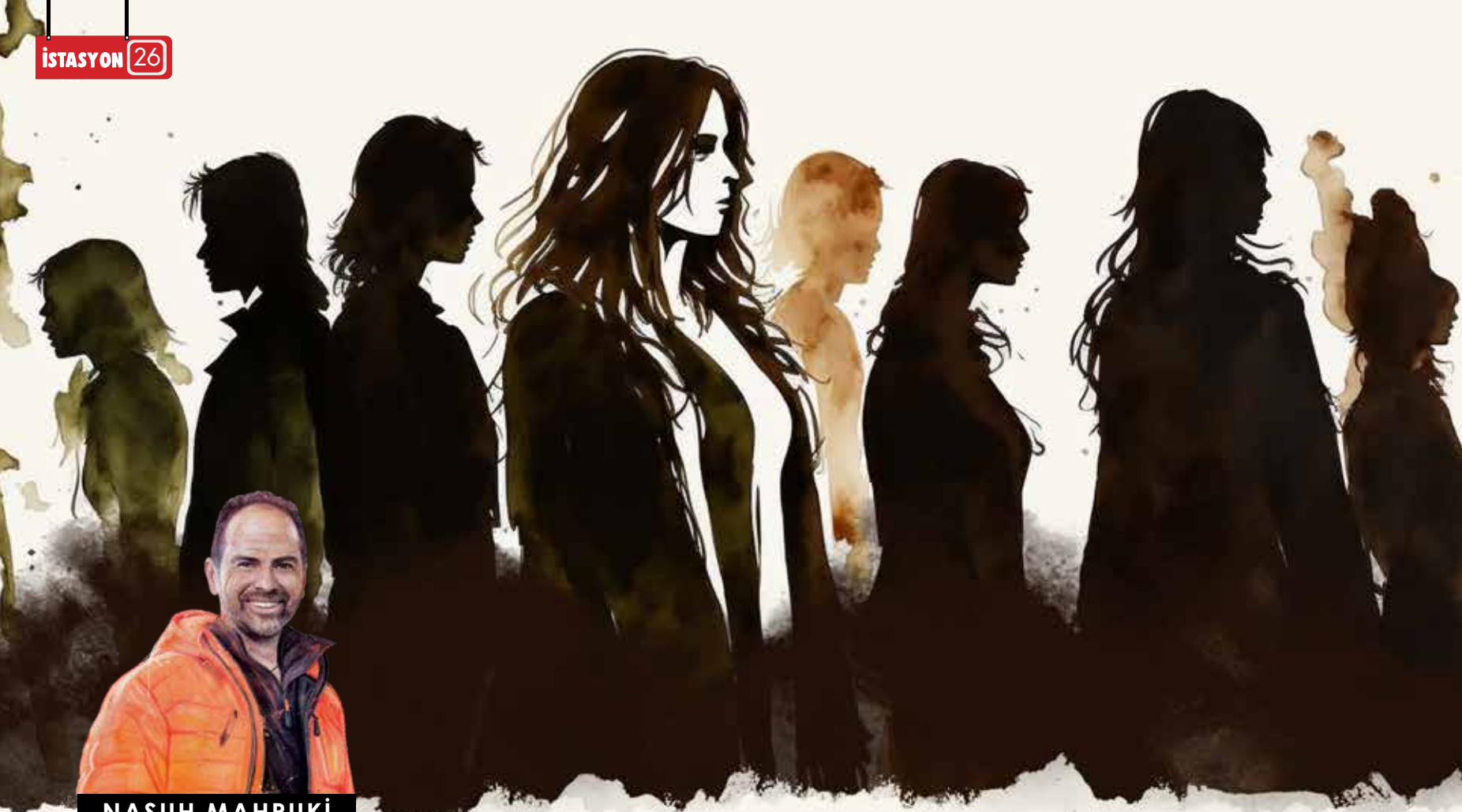
Deniz bu kıyılarda, bu saatlerde kıydan esen rüzgârla açığa doğru çalkalanır. Ama bugün değil... Bugün hem dalgalar kıyıya yanaştırmıyor, hem rüzgâr durdurmuyor. Kimse yok kıyıda. Ama ben biliyorum, birazdan gelecek biri ürkek

adımlarıyla. Birazdan gelecek biri ciğerlerini patlatırcasına içine çektiği nefesle. Ve birazdan gelecek biri önünden çok arkasına bakarak... İlham Perisi heyecanla Nâzım'ın yolunu gözlerken ben denize dalıp gittim. Denizde seyir hâlindeki her tekne içimi sızlatıyordu. Perim bir süre sonra omuzumdan dokunarak "İşte orada" dedi. Kıyıya vardı Nâzım. Sonra tekne yanaştı. Keşke bir şey olsa. Olsa da aynı masallardaki gibi, filmlerde olduğu gibi geri atlasa

kıyıya ve beraber el sallasak hiç binmediği tekneye. Çıkarsa kâğıdı kalemle Nâzım; hasretle değil, ayrılıkla değil, umutla sıralansa dizeler... Olmadı... Gitti Nâzım. Şiirinde bahsettiği gibi "Gayrısı... Lafügüzaf..."

Eve döndüğümde bir yaz zamanı üşüdüğüm o son vedada kalmıştım. Sonra göz göze geldim kütüphanemde yer alan Nâzım şiirleriyle. Elim gitmedi, alıp okuyayım. Nâzım için hep "bedel ödedi" denmekte. Sevginin bedeli böyle olur mu? İnsanı, toprağı sevmenin bedeli çalınmış bir yaşam olur mu? Şimdi onu şiirlerinde arıyoruz. Sözlerinde, dostlarının anılarından tanımaya çalışıyoruz. Kendi kırgınlıklarımızın üstesinden gelemedikçe Nâzım'ı anlamak nasıl mümkün olabilir. Biz vazgeçişlerin çağındayız, Nâzım nasıl pusula olabilir ki? Önce kendimizi, sonra çağımızı dönüştürüp Nâzım gibi büyük düşüncelerin parçası olabiliriz belki. Karlı kayın ormanında sarı sıcak bir pencere, Gülhane'de sırdaş ceviz ağacı ve dörtnala gelip yerleştiğimiz bu kısırak başı hep hasret kalacak Nâzım Hikmet'e. Gayrısı lafügüzaf...

**Biz
vazgeçişlerin
çağındayız,
Nâzım nasıl
pusula
olabilir ki?**

NASUH MAHRUKİ

Türkiye’de kadın korunmak zorundadır

Her insanı bir kadın doğurur ve her insanı bir kadın yetiştirir. Kadın toplumun varlığını sürdürmesinin teminatı, geleceğe hazırlanmasının başlangıcıdır. Çocuk hayata annesiyle hazırlanır. Anne ne biliyorsa çocuk da ilk başlarda o kadar bilebilir ve ilk 3 yaş insanın benlik algısının oluştuğu, duygu dünyasının şekillendiği, temel güven duygusunun oluştuğu insan hayatının en kritik dönemidir.

Bireyin tamamen anneye ve çevreye bağımlı olduğu bu hayata başlangıç dönemindeki hasarlar, ömür boyu iz bırakabilir ve toplum sağlığını zorlayabilir. Evde çocuklarının gözü önünde eşinden psikolojik ve fiziksel şiddet gören kadınların olduğu aileler, çocuklarına nasıl sağlıklı rol model olabilirler? Çocuklarının geleceklerini nasıl sağlıklı kurgulayabilirler? Kadının gerektiğinde dövülebilir hatta öldürülebilir bir varlık olduğu bilgisi, duygusu, töresi; bir çocuğun saf, temiz, her şeye açık dünyasını, eşitlik algısını, değer yargılarını alt üst eder. Bu tür çocukların çoğunlukta olduğu toplumlar sağlıklı bir gelecek kuramazlar.

Toplumlar kadın ve erkeklerden oluşur. Her yaş ve meslek grubundan kadınlar ve erkekler toplumun çeşitli katmanlarında kendi rol ve sorumluluklarını üstlenirler ve kendilerinden sonra gelenlere kendi izlerini bırakırlar. Süregiden yaşam içinde kadınların geride bırakıldığı toplumlar hiçbir zaman kadın ve erkeğin birlikte geliştiği toplumların seviyesine erişemezler. Nüfusun yarısının diğer yarısından ayrıcalıklı olduğu bir toplumda, performans her zaman potansiyelin altında kalır. Kadın ve erkeğin biyolojik olarak iki ayrı cinsiyete sahip olmalarının dışında birini diğerinden daha altta ya da daha üstün görmemizi gerektiren hiçbir özellik yoktur. Ancak bir başka

canlıyı vücudunda var etme yeteneği olan doğurganlık ve annelik nedeniyle kadın vücudu daha üstün niteliklere sahiptir. Yine de kadın erkeksiz, erkek de kadınsız var olamaz.

Toplum kadın ve erkeğin sentezidir. Kadın, doğası gereği daha duyarlı, maneviyatı ve sorumluluk duygusu daha güçlüdür. Kadınların sosyal sorumluluk çalışmalarında daha aktif olarak görev alması, toplumun pozitif yönde değişimi ve gelişimi açısından son derece gereklidir. Kadın ve erkek potansiyelinin birlikte sentezlenmediği her işte ve her yerde bir şeyler eksik kalır ve eğer bu durum düzeltilmezse, toplum her geçen gün giderek çağın daha fazla gerisinde kalır.

Kadını ve özgün potansiyelini hayata katamamanın bedeli, buradaki boşluğun karşıtıyla doldurulmasının yaratacağı tekdüzelik, küntlük ve toplumda, bilimde, sanatta, edebiyatta, kültürde, sporda, yaratıcılıkta, daha doğrusu hayatın içinde her şeyde, her alanda kısırlıktır.

Türkiye gibi kadına ve çocuğa şiddette üst sıralarda yer alan, kadının erkeğe eşit olmadığı düşünülen, kadın-erkek ilişkilerine İslamcı bakışın belli bölgelerde hâlâ hâkim olduğu erkek egemen toplumlarda, kadın mutlaka pozitif ayrımcılığa tabi tutulmalı ve gerekli durumlarda korunmalıdır. Çünkü kadına yönelik şiddet bir insan hakkı ihlalidir ve caydırıcı önlemler alınarak sistem tarafından mutlaka engellenmelidir.

Uluslararası hukukta kadına karşı şiddeti ya da ayrımcılığı yasaklayan pek çok düzenleme bulunmakla birlikte, İstanbul Sözleşmesi kapsamı ve oluşturduğu denetim mekanizmasıyla özel bir yere sahip. Sözleşme, kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık konularında o güne kadar

yapılmış en kapsamlı tanımlara yer vermiş.

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nin ilk imzacı devletlerinden olup, 24 Kasım 2011'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 247 vekilden 246'sının kabul oyu, 1 vekilin çekimser oy vermesiyle sözleşmeyi uygun bulan ve onaylayarak parlamentosundan geçiren ilk ülke oldu. Ancak ne yazık ki TBMM Genel Kurulu'nda oybirliğiyle kabul edilerek yürürlüğe giren kanun, 10 yıl sonra TBMM kararıyla geri çekildi. Türk kadını bugünün şartlarında koruyabilecek en önemli yasal düzenleme elinden alındı.

Tam adıyla, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan, 45 ülke ve Avrupa Birliği tarafından imzalanan, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önleme ve bununla mücadelede temel standartları ve devletlerin bu konudaki yükümlülüklerini belirleyen İstanbul Sözleşmesi, uluslararası bir insan hakları sözleşmesidir.

Ülkemizde geri plana itilen, örtülen, haklarını yitiren, can güvenliği tehlikeye giren, sosyal hayatı kâbusa dönen, mahalle baskısının en yoğunuyla karşılaşan, özgürlükleri elinden alınan, siyasete malzeme yapılan, din adına istismar edilen ve değeri bu kadar ayaklar altına alınınca da vücut dokunulmazlığı ve düpedüz hayatı tehlikeye giren kadınlarımızı koruyabilecek en önemli yasal düzenleme olan İstanbul Sözleşmesi, coşkuyla kutlanarak gururla imzalanmışken, 10 yıl sonra sözleşmeden çıkmışık.

Bugün yasal koruma geçici olarak kalksa da, kadın haklarını korumak toplumu oluşturan bireyler olarak hepimizin ortak sorumluluğu ve vicdani görevidir.

BİNBOĞALAR, ÇUKUROVA VE YAŞAR KEMAL MUCİZESİ

MAHMUT TEMİZYÜREK

En gerçekçi romanım" diyordu Yaşar Kemal, "Binboğalar Efsanesi" için. İnsanlığın en eski ve en eşitçi yaşama biçiminin son damlasının öyküsüdür konusu. On bin yıl boyu süregelen toplum tarihinin son ucu, eriyen son damlasının öyküsü. Romanın girişinde Haydar Usta'nın sesleniş de kaybolmakta olan bu tarihin son çığlığıdır: "Hay bre koca Allah... Çukurda bir kışlak ver bana kışlayım. Aladağ'da bir yaylak ver yaylayım. Eskiden vermiştin ne oldu? Eskiden vermiştin neden geri aldın? Hay bre boz atlı, yeşil donlu Hızır senden de imdat umarım. Bu gece varır huzurunda dururum, yardımını dilerim. Ala gözlerini görürüm. (...)"

Karaçullu benzeri dünya toplumları, 19.yy'dan sonra Batılı toplum bilimcilerin çok önemli bir merak konusuydu. İnsanlık tarihinin ilk toplumsal nüvesi nasıl bir yapıdaydı? Bir destan gibi hatırladıkları geçmişleri için sayısız anlatıları, masalları, menkıbeleri olan bu toplumlar, sözlü kültür hazineleri, bugüne nasıl kalabilmişlerdi? Yaşar Kemal'in göçebeleri, on binlerce yıl boyunca yaşar kalabilme yeteneklerini, birkaç yalın inanca dair bozulmamış geleneğe dayandırıyor: Kutsal saydıkları sazın, yalana gerek duymayan hakikatli sözün, büyü nüfesi üfleyen kavalın ve nice devletler kurmuş kutsal kılıcın üzerine kurulu yalın ve doğal bir inanç. İnsanlığın başlangıçta bulunduğu, özel mülkiyetsiz, devletsiz, baskısız bir otonom toplum biçiminin son örneği. Bu toplumlar bilgi bazı birilerinin dediği gibi "ilkel" değillerdi. Haksız yere "ilkel" diye adlandırılan bu toplumların kıymetini İbn Haldun, Giambattista Vico, L. H. Morgan, C.L. Strauss gibi bilimde çağ açan bilginler anlamışlardı. Andığım bilginler, özetle şunu diyorlardı: "Karaçullu gibi toplumlara iyi bakın, kaybettiğin her şeyi o aynada görürsünüz." Karaçullu obası üyeleri birbirlerini sadakatle benimseyerek yaşarlar. Kendi aralarında ki her türlü adaletsizliği çözebilecek bir gelenekleri vardır. Sınıflaşma yoktur, işbölümü vardır yalnızca. Tarih biliminin "komünal demokrasi" diye tanımladığı, kadın ile erkeğin büyük oranda eşit olduğu bir ortaklaşmayı asırlar boyu olabilecek en barışçı yolla yaşayagelmüşler. Hızır'ın elçisi sayacak kadar yücelttikleri dervişlere, kutsal saydıkları gezgin âşıklara, derin kavrayışlı bilge dedelere, deneyim yüklü yaşlılara saygılarını asla yitirmemişlerdir. İhtiyaçlarına, yaşamsal borçlarına ve kozmik evren yasalarına dair tutarlı bir metafizikleri vardır. Hayat görüşlerini ve bireysel ahlak ilkelerini üç sözcüğe indirgeyecek kadar yalın ve derin bir öz-bilince yaşarlar: "Eline-Beline-Diline". Bu üçlü yasa,

Horasan kökenli bu tasavvuf ahlakı, bu toplumun anayasasıdır. Yazarın "insanın insana davranışın en incesi" diye nitelediği türküler, Alevilerin "Telli Kur'an" dediği saz eşliğinde söylenir. Bu sayede toplumsal birliği sağlayan kelam, şiirsel bir düzenle yerleşir belleklerine. Müzik ve şiir yoluyla geçmiş-i hafızada tutmayı sağlayan, çok eski ama çok sağlam bir yöntem bulmuşlardır. Müzikle, dansla, ritimle, sembollerle bezenmiş bir hafıza tekniğidir bu. Demir eritmeyi, hayvan eğitmeyi, çadırlarını, kilimlerini bir sanat yapıtı gibi işlemeyi de bilirler. Tohum denen mucizeyi, süt denen gizemli nesneyi bu toplumlar bulup insanlığa armağan etmişlerdir. Yoğurt, peynir, keşkek, yağ benzeri ürünleri bulmuşlardır. Yazılı kültürle tanışmamışlardır henüz, her şey "söz", "kelam" üzerinde ve hafızaya yerleşiktir. Dilleri, gönülleri masalla, destanla, ağıtla, türküyü, semahla biçimlenmiştir. Kadın-erkek ayrımı yoktur. Kadın da erkek de her işi yapar, evde ya da mecliste her düşüncesini söyleyecek eşitliktedirler. Obayı sıkı sıkıya bir arada tutan geleneksel *asabiye* ahlakı, bütün dış saldırılara rağmen hiç bozulmamış, aksine güçlenmiştir.

Gün gelir Karaçullu obasının ayak bastıkları her yerde daha önce hiç karşılaşmadıkları birileri çıkar ve şöyle der: "*Buralar benim mülküm, ya bana bedel ödersiniz ya çekip gidersiniz.*" Bu göçebe toplumun yüzyıllardır konup göçtüğü yaylaklardan, kışlaklardan başka gidecek hiçbir yerleri yoktur. Çukurova'daki yerleşik yaşam onlar için bir ölüm, bir cehennem demektir. İnadıkları Allah'tan ve yardımcısı "Ala gözlü Hızır"dan başka sığınacakları ne bir yakınları, ne bir akılları, ne de tanıdıkları, ne de onları sahiplenecek yiğit, cömert beyleri kalmıştır. Mülk sahibi zorbalarla hiç bilmedikleri bir şeye girişmekteydiler: pazarlık. Bildikleri tek şey armağan (potlaç) vermektir; ama şimdi bilmedikleri pazarlık denen şeyi yaşamak zorundadırlar.

En güvendikleri çare ise Haydar Usta'nın otuz yıldır çalıştığı, bitmesini her an bekledikleri 'kılıç'tır. "Daldan eğme değil kökten sürme" demirciler ocağının Haydar Usta'sı gece gündüz çalışıp dövükten ve bir de altın varak sihirli yazıyı işledikten sonra, alıp kılıcı yanına, Adana'ya inecektir. Eski zamanlarda armağan olarak işe yaramıştı bu kılıcın benzerleri. Devletiye böyle bir kılıcı sununca, devletli de, varın gidin dilediğiniz yerde yaşayın demişti. Aşiret beyi Ramazanoğlu'na, onu bulamazsa İsmet Paşa'ya, onu da bulamazsa Menderes'e, "taa Ankara'ya gidecektir. Bu bölümün bitişinde Haydar Usta'yı derin bir umutsuzluk, bitmez bir keder bürüyecektir. Her açıdan kuşatılmışlardır: Toprak ağası, yeni yetme Çukurova zengini Oktay Bey der ki: "*Size kışlak-yaylak veririm, ama Ceren'i bana karı verirsiniz.*" Bir başka "mülk sahibi" der ki: "*Elinizde-avucunuzda ne varsa verin ki ben de size bir kışlak yeri vereyim.*" Kimi mülk sahipleri şart bile koşmaz; bir gece obanın kıl çadırlarıyla beraber hayvanları dâhil tüm varlıklarını yağlı çırayla yakmaya kalkışır. Buna benzer olaylardan birinde, Halil, saldırganlardan birini vurup, dağa çıkmak zorunda kalmıştır. "Mecburcu" bir eşkiya türüdür Halil, celladı peşinde dolaşan, İnce Memed gibi bir sosyal isyancı. Jandar-

ma onbaşı, tam bir "ali kıran baş kesen" cinstendir, çaresiz Karaçullu'dan haraç koparma peşindedir. Öyle ki Haydar Usta'nın torunu Kerem'e Hıdrellez gününde Hızır'ın armağan diye gönderdiği şahini bile kendi oğlu için almıştır. Kayıtlı oldukları devlet ya jandarmadır ya da ulaşılmaz bir şeydir; nerededir, ne yapar bilmezler

Son çare, soylarının en yeni güzeli, ilahi bir tanrıçası gibi gördükleri Ceren'i, ona deli divane olan toprak ağasının oğlu Oktay Bey'e "karı" olarak vermeye ikna etmektir. (Karı, alınıp erkeğin ailesine karıştırılmış kadın, demektir, Orta Asya Türkçesinden kalmaz.) İnsan-kurban sunumudur bu aslında. Ama bu tür bir geleneklerinde yoktur. Ceren, obanın delikanlısı Halil'e âşıktır. Oba içinse iki gönül arasında girmek, günahların en büyüğüdür. Ceren'in iradesi Ceren'indir. Bu iradeyi sevgilisi Halil bile gasp edemez. Ne Ceren'e ne Halil'e kıyabilirler. Ama kurtuluş için son çare budur: Ceren'i zengin toprakları olan Oktay Bey'e karı olmaya etmek. Bu bölüm kişi iradesi, toplum dileği, aşk, güzellik, kadın, özgür aşk, evlilik kurumu ve mülkiyet kavramlarını ve daha birçok şeyi tartışma gereği duydukları bölümdür. Özel mülkiyet yasalarıyla nasıl karşılaşmış ve yaşadıkları öyküsüdür bu bölüm. Ceren'in aşkına bağlılıkları baskın çıkar.

Nihayet dertlerini yazacak birini, Adana hükümet konağının önünde bulurlar: "Arzuhalci Kör Kemal"i... Yani o yıllarda arzuhalcilik yapan 27 yaşındaki Yaşar Kemal'i. Kimdir bu delikanlı? Orta- okul terk olmasına rağmen nasıl olmuş da insanlık tarihinin son damlasını mikroskopla incelemesine benzersiz eserler yazabilmiş, bütün dünya halklarını kendine hayran bıraktırmıştı?

Yaşar Kemal mucizesi için burada yalnızca şunları yazabilirim: Van Gölü kıyısındaki Ernis köyünden göçüp Adana'da Hemite adlı Türkmen köyüne konan bu ailede bellek hazinesi değerinde iki kadın, büyükanne Hıdre Hatun ile anne Nigar Hatun olmasaydı; sözlü kültürün yegâne olanağı hafızadan başka hiçbir hatırlama dayanağı olmayan bu ailenin evine, Kürt halkının kutsallık derecesinde sevdiği, dengbej Evdalê Zeynikê misafir olup, diz kılarak kamlar söylemeseydi; daha toytken âşıklık etme heveslisi Kemal Sadık'a bu büyük dengbej ailesi tarafından sık sık hatırlatılmasaydı; Çukurova'da Karaoğlu'nı, Dadaloğlu'nu, Yunus'u bilmeyene acıyarak bakılmasaydı; Kozanoğlu Ayaklanması yaşanmasaydı; o savaşın ağıtları, Dadaloğlu'nun türküler, her buluşmada bir daha anılmasaydı; Binboğa Dağları'nın her bir koyuğunda on bin yıllık ağıtlar, kadınlar-erkekler tarafından yazı yazmayı bilen "Âşık Kör Kemal"e özene bezene dikte ettirilmeseydi; ayağı tez, yüreği aklıdan da geniş bu delikanlı, Binboğa'nın her varlığını kuru bir folklor derlemesi olsun diye değil, hayat memet meselesi olarak görmeseydi; Nâzım Hikmet'in dışarıdaki aklı ve kolu gibi çalışan Arif, Abidin ve Güzin Dino bu delikanlıyı erken yaşta bulmasaydı; her bir şeyi ilk kez görmüş gibi, çocukken birini yitirip kalan tek gözünde kocaman bir teleskopla yeni bir yıldızı keşfedercesine inceleyen bir kâşif gibi anlatmayı yaşam yoluna dönüştürmeseydi; Yaşar Kemal diye bir yazar doğmayacaktı.

NEBİL ÖZGENTÜRK

Dido Sotiriyu

Lozan mübadilleri anısına

"Savaş, insan soyunun en korkunç en pis, en alçak icadıdır."
Yaşar KEMAL

"Bir ağacı kök saldığı yerden ayırıp başka bir yere taşırsanız, ağaç meyve vermez olur. Verse de kendi yerindeyken vereceği kadar güzel olmaz. Bu, doğanın kanunudur. Bence, ülkemi terk etmiş olsaydım, aynen o ağaç gibi olurdum."
Abbas KİYARÜSTEMİ

...

"Lozan Mübadelesi"nin 100'ncü yılı da çıka geldi işte... Cumhuriyet'in 100'ncü yılıyla birlikte... Göç etmek zordur, doğup büyüdüğü toprağı terk etmek insanda travma yaratır. Ege adalarından Anadolu'ya, Batı Anadolu'dan Yunanistan'a gitmek zorunda kaldı Lozan Mübadilleri. Aradan 100 yıl geçti, koca bir asır... Şimdi evlatları ve torunları yaşıyor mübadillerin. Tüm mübadillerin anılarına saygıyla iki yakadan iki kadın öyküsü anlatıyorum. İstasyon'umuz bu kez Ege sularında... Yazı katarımız Ege'nin hüznle kaplı tarihi sahil istasyonlarından birinde.

...

Gönül kırılıp göçmemelerini isterdi. Gönül doğduğu topraklarda büyüüp yaşamalarını isterdi. Gönül paskalyalı, ramazanlı, şabatlı, cem törenli, siestali ve daha pek çok güzel günlerin aynı sokaklarda aynı zamanlarda yan yana yaşanmasını isterdi. Ama gönüllerin arzu ettiği olmadı. Onlar gittiler şehirler eksik kaldı, öksüz kaldı. 90 yıl boyunca acıda ve kahrda çok şeyler yaşandı... Olan Yunan dilinde konuşan Hristiyan ahalî ile Türkçe konuşan, Türk olan Müslüman ahalîye oldu.

100 yıl önce 100 yıl sonra
"Kimseyi toprağından ayırmayın"

Hayat işte savaş gelir, kan gölüne dönüşür topraklar...

Sonra taraflar imza atar... Derken kalabalıklar için göç kararı verilir...

1924'ün Ocak ayından itibaren bir mübadele, yani takas başlar ki filmlere, romanlara konu olacak kadar...

Cumhuriyet'ten hemen önce imzalanan Lozan Antlaşması Türkiye topraklarındaki Rum ahalinin Yunanistan'a, Yunanistan'daki Müslüman ahalinin de Anadolu topraklarına göçünü zorunlu kılıyordu. İzmir çoktan yanmış, kül olmuş, yakılmış, harap olmuştu. Anadolu'nun dört bir yanındaki savaştan çıkmış ya da taraf olmuş Rumlar, geleceğine dair bir beklentiye ve bir hayale girmişti. Karşı yakada da Türk-Müslüman topluluklar aynı merak içindeydi.

İşte o ocak günlerinden itibaren tarihin en büyük göçü başladı. Dört bir bölgede ve tabii ki en çok da İzmir merkezde toplanan Rumlar, salkım saçak gemilere dolup daha önce hiç bilmedikleri topraklara doğru yol aldılar.

Ardı ardına gittiler fotoğraflar kaldı...

Birer birer terk ettiler geniş balkonlu, bahçeli evler kaldı...

Ağladılar, sarıldılar, vedalaştılar, hatıraları kaldı...

Yeni bir ülkeye, yeni bir şehre gitmek durumundaydılar...

Geriye "Bulamazsın yeni bir ülke, bu şehir arkandan gelecektir" diye yazılmış dizeler kaldı...

Selanik ve Adalar'dan Müslüman Türkler de, yine gemi ya da sandallarla Anadolu'ya göç ediyordu 1924'te.

Her iki topluluk da evinde ne varsa paraya çevirmiş, yükte hafif pahada ağır saydıkları eşyalarıyla doğdukları toprakları terk ediyordu.

Anadolu'ya gelen Müslüman Türklere yurdun pek çok merkezinde yer işaret edildi. Tarıma, hayata karıştılar. İlk yıllar hüznü ve zor geçse de kaynaşıp gittiler. Ama "muahacir" diye anıldılar. Uzun süre iş-güc edinemediler ve bazen kırıldılar.

Rum ahalinin de Yunan topraklarına varışı, kalışı, uyumu çok zor oldu. Adalar'a, bir de başkent Atina ile Selanik'e vardıklarında açıkçası hoş bir selam bile alamadılar.

Dillerini, dinlerini, kültürlerini alay konusu yaptılar. Aylarca limanlarda bekletildiler. Yer yurt göstermediler. Ve daha neler neler. Kaybolanlar, ailesini kaybedenler. Göçte telef olanlar.

Tabii ki her iki yakada da göç etmeyenler olmuştu bir biçimde...

Sonraki yıllar, kalanlar için de hiç de kolay zamanlar olmayacaktı. 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi tüm dünyayı olduğu gibi her iki halkı da yoksullaştırmıştı. Bir yandan da Türkiye'de 1944 yılında azınlıklara uygulanan varlık vergisi bütün azınlıklar gibi ticaret yapan Rumları da etkileyecek ve Atina'ya, Yunanistan kentlerine göç yeniden başlayacaktı.

1950'lerden itibaren ise yeni bir kriz gündeme gelecekti. Kıbrıs! Akdeniz'in ortasındaki bu cennet ada iki ülke arasında temel mesele olacak ve Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan her kriz İstanbul'da ya da Batı Trakya'da kendine hayat kurmuş Rumlara ya da Türklere yansıyacaktı. Olan, eriyip kaybolmaya yüz tutan bir kültüre, bir kardeşlik atlasına olmuştu. 1955'in 6-7 Eylül'ünde Kıbrıs sorunu bahane edilerek İstanbullu Rumların işyerleri talan edilecekti. Bu arada o günlerde futbol dünyasının efsanevi ismi Lefter Küçükandonyadis'in evi de taşlanacaktı. Ama hayata bakın ki 2012'de yaşamını yitirdiğinde görkemli ve duygusal bir cenaze töreniyle Türkiye halkı tarafından uğurlanacak ve doğduğu topraklara, çok sevdiği Büyükdada'ya defnedilecekti.

60'larda Kıbrıs'ta yaşayan Türklere kayıp üstüne

kayıp verdirilecek, 1964'te Yunan pasaportlu İstanbul Rumlar zorunlu göçe tabi tutulacak ve bu siyasi gerilim her iki taraftan halkın acılar yaşamalarına neden olacaktı...

Dostluk ve barış yanlılarının sesi ise çok az duyuluyordu, duyulacaktı.

74'te Kıbrıs çıkarmasının ardından iki ülke arasında soğuk rüzgârlar esecek, her iki halkın mağduriyeti daha da artacaktı.

74 Kıbrıs Savaşı sonrası Atina'ya, Selanik'e ve pek çok Yunan adasına çokça göç oldu...

Bazen zorunlu, kimi zaman da psikolojik...

Zaman içinde Türklerin de Anadolu'ya göçü hep devam etti aralıklarla olsa da.

Her iki halk da kendi dillerinin konuşulduğu o kentlere vardıklarında mutlu olamayacaklardı. Her kesimden, her toplumdan kafatasçının baskısını sineye çekerek komşu, arkadaş hasreti çekecek, doğup büyüdüğü topraklarını hep arayacaklardı. Kökten milliyetçiliğin cenderesi her iki tarafta da sürmekteydi. Türk tohumu ya da muhacir diye aşağılandı her iki tarafta. Bu arada her iki halkın arasına sokulmaya çalışılan düşmanlık ateşinin üzerini, her iki ülkenin aydınları, barış yanlıları zeytin dalıyla örtmeye çalışacaklardı. Şarkılar, türküler bestelenecekti.

Hayat işte, acı, kahır ve tuhaflıkla gelip geçen zamanlar...

İşte bu yüzdendir ki daha 12 yaşındayken 1924 mübadelesine karışıp ailesiyle Atina'ya yerleşen Aydın-Şirince doğumlu Dido Sotiriyu, o günleri ve sonraki zamanları insanlık destanına dönüştüren bir roman yazacaktı...

Diyecekti ki "Benden Selam Söyle Anadolu'ya." Ve savaşın kardeşin kardeşi kirmasından, cellâtlardan, komşuları Recep'ten, Ayşe'den söz edecek ve pek çok acıyı ama sevgiyi barışı anlatacaktı. O destan da Anadolu'da ve Yunanistan'da çok okunacak, çok ağlatacaktı.

Ve tabii ki o destanı doğduğu topraklara geri dönüp gömülmek isteyen koparılmış iki milyon çiçek diye tanımlanan tüm mübadiller için yüreklerine nakşedecekti.

Dido, diğer göçmenlere göre şanslıydı... Çünkü ailesi varlıklıydı.

Ama kitabında da anlattığı gibi bir buçuk milyon Rum, önce kamplarda kalmış, sonra yarımadaya dağılmış, yoksulluk yaşamış, aşağılanmış, isyankâr müziklerine Rebetiko'ya sığınmış ve her kurdukları mahalleye Anadolu isimleri vermişlerdi...

Dido'nun hikâyesi aynı dili konuştuğu milyonlarca göçmenin yürek sızısını da kapsıyordu, doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmış olmanın hasretini de. Dido'yla aynı tarihlerde yani 1924'te bu kez Girit Adası'ndan Ayvalık'a, Türkiye topraklarına göçmek zorunda kalan Hüsnüye Yatkan da, toprağından edilen milyonlarca insan gibi benzer bir trajedi yaşayacaktı. Hüsnüye Yatkan'ın çocukluk hatıraları tabii ki neşe ve mutluluk içermiyordu. O ve ailesi aylar süren göç yolculuğu sırasında büyük zorluklar çekecek, hırpalanacak, küçümsenecek ve savaş zamanlarının kan ve ateşini tanıyacaktı. Girit Adası'ndaki tüm varını, yoğunu, evlerini, tarlalarını bırakmak zorunda kalacaklar, yoksul bir hayata başlayacaklardı. Ölüm korkusu içinde hiç bilmedikleri Ayvalık'a geldiklerinde tanıdık hiç kimsenin olmadığı ve bir ekmeği dört kişinin paylaştığı bir hayat vardı önlerinde. Ve uzun yıllar yeni bir toprağa uyum sağlamaya çalışacaklar hatta birer yabancı gibi görüleceklerdi. Girit'teki çiftlik evi, aile yadigarı pahalı ev eşyaları, birer hatıra olarak kalmıştı artık. Hüsnüye Yatkan ve ailesi artık doğduğu topraklara hasret bir yandan, geçim sıkıntısı diğer yandan denize bakıp duracaklardı. Hayat işte iki kıyı arasında dert ortaklıkları oluşmuştu adeta. Dido Sotiriyu

Hüsnüye Yatkan

ve Hüsnüye Yatkan birbirlerini hiç tanımamış, aynı derdin aynı göçün çocuklarıydılar. Yani özetle her iki kadının da ya da milyonlarca toprağından edilmiş insanın ortak haykırışı da şuydu; beni toprağımdan ayırmayın, beni toprağıma gömün.

• Dido Sotiriyu:

Aydın'da doğdum. Babamın bir sabun fabrikası vardı. Ortakları Türk'tü ve iyi para kazanıyorlardı. Türk evlerini ziyaret ederdik. O zaman küçük çocuktum. Kadınlar o zaman daha saklıydılar. O zaman çocuktum ve konuşabiliyordum insanlarla. Artık bunları zamanla tamamen unuttum. Çocukluğumdan hatırladığım dışarıda bulunan develerdir. Bu develerin evimizin önünden geçtiğini anımsıyorum. Kötü olaylar sonra oldu. O zaman güzel insanlar vardı ve zengindiler. Hem Türkler hem Yunanlılar beraber ortak buluşmalar yaparlardı. Şimdi ilgimi çeken o bölgeleri dolaştığım zaman babamdan kalan yazılar. Bunların hepsi Anadolu'da yazılmış.

• Hüsnüye Yatkan:

Tabii savaş çıktı. Babam çok zengin bir ailenin çocuğuydu. İş yapmıyordu. Çiftliği vardı, işçileri vardı, yani zengin bir çocuk. Sonra anneme bir Rum geliyordu, işlerini görüyordu, fakirdi. Gelmiş bir gece demiş; "Halime Mustafa'ya baskın yapacaklar, öldürecekler onu bu gece."

Babam kaçtı, İzmir'e gitti. Bizi bıraktı. 4 çocuk yatıyoruz, bir tane var altı aylık en küçük. Geldiler, baskın yaptılar. Annem çocukları yatırmış. Gördüler, hiçbir şey yapmadılar. Mustafa nerede dediler. Bilmiyoruz, çıktı evden ama nereye gitti bilmiyoruz. Bizi burada yalnız bıraktı. Sonra komşularla, onlar da Türk, aldılar bizi kaçtık memlekete.

• Dido Sotiriyu:

Tabii ki çok üzüldüm. Çünkü biz de çok çektik. Ama hayatta kalabildik. Çünkü bizi seven insanlar da vardı. Hiçbir zaman bizimle düşmanlıkları yoktu. Buraya gelen göçmenler çok akıllı ve zekiydiler. Bazıları tabii haksızlığa uğruyordu. Bize Anadolu'ya hatta Türk tohumu diyorlardı. Davet edildiğim ve gittiğim evlerin bazılarında Anadolu'daki hayatımızın güzel yanlarından bahsedip oradan gelen göçmenlerin her zaman olayların iyi yanlarını düşünmelerini söylerdim. Zaten çoğu da iyi yanları konuşup tartışarlardı. Biz güzel taraf için seviniyorduk. Bu güzel taraf için yaşıyorduk ama bu güzel taraf için de ağlıyorduk. Biz bu milletle bağlanmıştık, aramızda kötü gidip gelen şeyler yoktu.

• Hüsnüye Yatkan:

Fakirliği hatırlamam mı? Bir ekmeğe dört kişiye verirdiler. Ne düşerdi bir insana? Bir çeyreği. Onunla yaşıyorduk. Sonra Atatürk iskân yaptı bize. 20 ağaç zeytin verdi herkese. Burada Ayvalık'ta.

20 ağaç herkese insan başına verdiler. Sonra tarla verdiler Paterça'da. Babam üzülyordu. Bak ne hale geldim... Annem kızılıyordu ona. Sağlık olsun, her şey olacak.

• Dido Sotiriyu:

Milletlerimizi birleştirmek için elimizden gelen her şeyi yapalım ki barışı ayakta tutalım. Her iki taraf birbirleri için neyi iyi yapabilir ona baksın. İki milletin buna çok büyük ihtiyacı var. Ve biliyor musunuz ne? Bu iki milletin insanları çok tatlı insanlar. Bu hem Türklerde hem bizde var. İçimizde yakın olan bir şey var. Bu dünya üzerinde bir parça barıştır. Milletinize selam söyleyin. Her zaman barış içinde olalım.

• Hüsnüye Yatkan:

İnşallah hep barış olsun bu devirde de. Çocuklar ölmesin. Kolay değil, kolay değil. Evladı kaybedersin çok zor. Allah kimseye göstermesin. Evlat acısı oğlum, ne anaya benzer ne babaya, ne kardeşlere. Benim dört tane kardeşim öldü. Babam öldü, annem öldü. Ama evladının yakması çok zor. İçim yanıyor.

• Dido Sotiriyu:

Ben göçmenlere çok yardımcı oldum. Elimden gelenin en iyisini yaptım. Birbirimize yardımcı olurduk. Ben o zaman gazeteci idim. Saatlerce konuşur, tartışırdık. Bazen gelip onlar beni bulurdu, saatlerce sohbet ederdik. Bu konuştuklarımız hoşumuza gidiyordu. Umudum bu dostluğun çok derin kökler vermesi. İki milletiz. Sadece her iki tarafta da hem yoksulluk hem zenginlik var. Bunu zaten biliyorsunuz. İki taraf da olayların güzel yanlarını ortaya çıkarsın. Önemli değil, artık burada yaşıyoruz, senelerden beri buradayız. Yaşar Kemal ve Aziz Nesin benim çok iyi dostlarımdı. Birbirimize çok bağlandık. Ortak yanlarımız çoktu. Bu dostluk bozulmasın diye ve birbirimizin gözlerini çıkarmayalım diye kendileri çok emek vermişlerdir. Artık bu duvarlar yıkılsın. Şimdi buluşuyoruz, görüşüyoruz, seviniyoruz. Sonsuza kadar böyle kalsın.

• Hüsnüye Yatkan:

İsterdim babamın malları vardı. İsterdim, yaşayacaktık orada. Ama kısmet demek böyleydi, yazı böyle. Allah böyle yazmıştı. Ne diyelim. Herkes yerinde olsaydı daha iyiydi tabii. Ama burası da iyi. Kavgalar bitse yine iyi. Ama bitmiyor.

• Hüsnüye Yatkan:

Dedim keşke orada olsaydık ama harp olmasın. Çocuklar ölmesin. Herkes yerinde kalsın.

Not: Bu araştırma röportajı yaptığımız sırada hayatı olan Dido Sotiriyu ve Hüsnüye Yatkan, anıları, acıları ve umutlarıyla beraber bu dünyadan göçüp gittiler... Anılarına saygıyla...

EĞİTİMCİ, POLİTİKACI, YAZAR

Sirri Özbek

HALİL İBRAHİM ÖZCAN

■ Siz bir eğitimcisiniz, politikacısınız ve hukukçusunuz. İki dönem milletvekilliği de yaptınız. Son yıllarda art arda hepsi birbirinden kıymetli kitaplar da yayımladınız. Eskiler derler ya her şeyin bir zamanı vardır diye. Bodoslama bir soruyla girmek istiyorum. Geç yaşlarda yazmanızın sebebini nasıl anlatıyorsunuz?

Düşünce dünyamda zamanın sonsuzluğunu ve sınırsızlığını içselleştirdiğimden yapılan hiçbir şey için geç kalındığına inanmayanlardanım. İnsanlar yeryüzünde yaşamaya başladıkları andan itibaren bugün sahip olduğumuz her şeye sahip olsalardı bilim ve teknolojiye ilerlemeden, keşiflerden, icatlardan bahsedebilecek miydik?

Dünya ilk oluşumundan itibaren nasıl zaman içinde değişime uğraya uğraya bugüne gelmişse insanlık da evrimleşerek, bilim ve sanatla haşır neşir olarak bu günlere gelmiştir. Bu süreç içerisinde de ateşi kullanmayı, tekerleği icat etmeyi, buharlı makinaları yaratmayı becermekle kalmamış zamanı geldiğinde uzaya gitmeyi bile başarmıştır. Özetlersek, eskilerin "her şeyin bir zamanı vardır" sözü boşuna söylenmiş bir söz değil.

Bana gelirse, sorunuzda ne çok şeyle uğraştığımı anlaşıyor zaten. Güneydoğu Anadolu'nun belki de en unutulmuş, bir türküsünde söylendiği gibi, gelenin ağladığı, gidenin ağladığı bir coğrafyasında doğup büyürseniz fukaralığı kucağınızda bulursunuz. Yaşamak için çalışmaktan başka şansınız yoktur. Ben de çalıştım. Çünkü bir taşra şehrinde sadece yazarak ayakta kalınamayacağını biliyordum ve yazma zamanının gelmesini bekledim. Bu bekleyiş biraz da hep en iyisini yapma isteğimden kaynaklanıyordu. Belleğimdekilerin yerli yerine oturmasını, olgunlaşmasını ve zamanını bekledim. Zamanı geldiğindeyse hiçbir zaman "geç kaldım, ah yazacağım daha çok şey vardı" endişesine kapılmadan yazmaya başladım. Hâlâ yazıyorum ve devam edeceğim. Çünkü belleğimdekileri okurla paylaşmak gibi bir derdim var.

■ Kitaplarınız masamda, önümde duruyor. "Kökünü Arayan Çınar", "Tosbağa Avcısı", "Faili Meçhul Bebek", "Taammüden", "Yele Yazılan Yazılar", "Hasut", "Namekân-Baba İshak'ın Uzun Yürüyüşü", "Söyle Zilan ve Ah Strug"a. Soruları hazırlarken nedense kafamda durmadan dönen "Coğrafya kaderidir." oldu. İbn Haldun'a ve Mukaddime'sine atfedilen bu sözü bazen anlayamıyorum, çoğu zaman da olduğu gibi kabul ediyorum. Olumsuz gibi gelmesine rağmen modern insanın

"Kader dediğimiz şey bilinmezliktir. Bilmediğimiz bir şeyi yaratma, engelleme ve değiştirme imkânımız da yoktur"

beklentileri içinde olumsuzluk anlamını yitiriyor. Son çalışmanız olan "Sırları Taşlarında Saklı Şehir ADIYAMAN" kitabınız için soruyorum: Coğrafya kader midir?

Kader dediğimiz şey bilinmezliktir. Bilmediğimiz bir şeyi yaratma, engelleme ve değiştirme imkânımız da yoktur. Anne babanız, kardeşleriniz, genetik kodlarınız gibi şeyler kaderinizdir. Tabii ki aidiyetiniz de kaderinizdir. İbn Haldun'a atfedilen bu sözde kastedilen aslında aidiyettir. Aidiyet duygusu güçlü bir duygudur. İnsanların ailelerine, ülkesine, şehrine, mahalle ve köyüne, aşiretine, hatta sokağına bağlılığı aidiyet duygusuyla izah edilebilir. Aidiyete ait anılar unutulmazdır.

Kimin söylediğini şu an hatırlamadığım bir söz vardır "En iyi tarihçiler çocukluklarını ceplerinde taşıyanlardır." diye. Buradaki "çocukluk" sözcüğü yerine "aidiyetlerini" de koyabiliriz. Aidiyet duygusu yüreğinde yer etmiş birisi için elbette ki coğrafya kaderdir. Yaşar Kemal için Çukurova, Necip Mahfuz için Kahire, William Faulkner için Mississippi, Abdulrazak Gurnah için Zanzibar neyse benim için de Adıyaman öyledir.

Zagros Dağları'ndan Kargamış'a kadar uzanan Kuzey Mezopotamya'nın Bereketli Hilal denilen bölgesinin çekirdek noktası olan Adıyaman insanlık tarihinin en eski coğrafyalarından biridir. 43 bin yıl öncesinde mağara duvarlarına av hayvanı figürleri çizen insanlar yaşamış. Hahhum, Kummuhu ve Kommagene medeniyetlerine ev sahipliği yapmış bu coğrafya; Hurriilerle, Mittanilerle, Hititlerle, Asurlarla, Urartularla, Medlerle, Perslerle ve Selevkoslarla da tanışmış. Gılgamış Destanı'nda adı geçen sedir ormanları ve bu ormanların koruyucusu Huvvava bu coğrafyadadır. Sümerler arpayı mayalayıp bira yaptıklarında bu coğrafyada da üzüm mayalanıp şarap yapılmış. Petrolü silah olarak ilk kez Kommagene Kralı I. Antiochos kullanmış. Süryanilerin Güneşi Mor Efrem bu coğrafyadaki bir manastırda inzivaya çekilmiş. Pavlikyen mezhebinin kurucusu Pavlus, mozaik ustalarını piri Samosatalı Zosimos, ilk kez aya

seyahat hikâyesi yazan, hiciv ve ironinin büyük ustası Samosatalı Lucianus Adıyaman coğrafyasının ürünleridir. Bu kadim coğrafyanın binlerce yıllık kültür birikiminin üzerinde doğup büyümüş olan benim bu kültürden etkilenmemiş olmam düşünülebilir mi?

Çocukluğumda gaz lambası ışığı altında dinlediğim masal ve hikâyeler, soğuk ve uzun kış gecelerinde babamın odasında sıcak odun sobası etrafında döşeklere oturmuş Dengbejlerden dinlediğim kılam, stran ve çiroklar hâlâ cebimde. Anlatılan mitolojik efsaneler capcanlı olarak belleğimde duruyor. Küçük bir taşra kasabasındaki yaşantımı, bayram günlerini, cenaze ağıtlarını, düğün şenliklerini, yazlık sinemaları komşu damlarından gizlice seyretmeyi, duvar diplerinde Tommiks, Teksas, Tex, Zagor ve Karaoğlan okuduğumu, toz toprak içinde top oynadıktan sonraki kavgaları unutabilir miyim? Ayrıca sürgünler, yatılı okullar da cabası. Bütün bunlar benim için sözlü anlatım geleneğinin doruk noktasındaki coğrafyanın birer hediyesidir.

Bu kadim coğrafyanın kadim kültürüne sahip olup da yazmamak elde değil. Bütün eserlerimde bu kadim kültürden izler vardır.

Son romanım "AH STRUGA!", Makedonya'nın Struga kasabasında yaşayan Yunus'un hikâyesi. Bu roman dikkatli bir eleştirmen tarafından okunduğunda o da Kuzey Mezopotamya sözlü anlatım geleneğinden izlere rastlayacaktır.

Son çalışmam "Sırları Taşlarında Saklı Şehir-ADİYAMAN" prestij kitabı, kent bilinci olmayan kentin seçilmiş ve atanmış yöneticilerinin duyarsızlığı, iş bilmezliği ve beceriksizlikleri yüzünden her geçen gün kaybolan binlerce yıllık tarihi geçmişimizin elde kalan mevcudunun tespiti, kadim tarihinin bilinmesi, Adıyaman coğrafyasının tanıtımı ve Adıyaman üzerine çalışma yapacak akademisyen ve araştırmacılar için bir kaynak kitap olarak hazırlandı.

Dört yıllık bir çalışma sonunda ortaya çıkan bu eser benim için de kadim şehrim karşı ödediğim bir vefa borcu olsun istedim. Umarım amacına ulaşır.

ŞEYHMUS DİKEN

Nâzım ile Hrant'ın birbirine yazdıklarıdır

Sevgili Hrant,

Malum ne sen beni gördün! Ne de ben seni tanıyabildim. Ben öldüğümde sanırım sen henüz 8-9'unda bir çocuktun. Sen öldürüldüğünde ise ben bu dünyadan göçüp gideli yarım asır geçmişti.

Senin ruhun buluştu bir şekilde benimle!

Uzun uzun baktım hayli yukardan adı Sebat olan o binanın önündeki kaldırımda yüzükoyun o cesametli bedenle yere kapanmış yatıyordun.

O Bizans artığı şehrin bir başka köşesinde vurulmuş yatanın üzerine yazdığım şiir geldi aklıma. Ve sonra acaba şöyle değişse ne olur dedim şiirim;

Bir ölü yatıyor

Orada Şişli'de

Sebat apartmanın önünde

İki bin yedi yılı Ocağında

Güvercin tedirginliğiyle

Ha desen

Çırpıp uçuvarecek kanatlarıyla

Hâlbuki ben, uzak, çok uzaktım. Oralara yolunu düşürecek önümden geçip giden vapuru okşarken, sana dokunamazdım. Yanardı ellerim.

Oysa ne çok isterdim seninle oturup hasbihâl etmeyi. Memleketten, insanlardan, insanlık hâl ve ahvallerinden konuşmayı. Sen tespih taneleri misali dünyaya dağılmış halkının çocuklarının kaderinden bense hasretten...

Biliyorum ölüp gittin ya da doğrusu şu; geldin bu tarafa. Ama affetmedin "Bu karayı sürenleri Türk halkının alınına..."

Hem ben de affetmedim sürgünlerde ölümüne sebep olanları biliyor musun?

Daha çok yazmak isterdim sevgili kardeşim, şimdilik bu kadar olsun.

...

Nâzım Usta,

On beş yıl oldu, dişimle tırnağımla kazıyıp adına "Agos" dediğim okulumdan, gazetemden ayrı düşeli.

Sen bilmezsin ama belki ulaşır bugünden sonra bu satırlar sana. Şiirlerini de serencamını da kendimi bilebildiğim ilk gençlik yıllarımdan, vurulup oracıkta düşünceye kadar çok okudum.

Ne de olsa ikimiz de solumuştuk o yedi tepeli şehrin nefesini. Ruhuna çokça nüfuz etmiştik.

Hani sen demiştin ya;

"Sen şimdi yalnız saçımın akında

Alnımın çizgilerindesin memleketim"

Ve biz de bağıra bağıra cevaben sana; seni anarken;

Nâzım Hikmet memleket,

Memleket Nâzım Hikmet demiştik, değil mi!

Tuhaf bir ruh hâlinde olduğumu bil be usta. Senin insan manzaralı memleketinin puslu talihsiz kaderi maalesef hiç değişmedi!

Ya sen gibi uzak ve soğuk diyarlarda sürgünde ölüyor ülkesi için atan yürekler!

Ya da faili belli ama hesabı kesilmemekte ısrar edilen cinayetlere kurban edilmekte...

NARTUGAN

ASTRONOMİK YENİ YIL - KIŞ DÖNÜMÜ KUTLAMASI

SİBEL ZEREN

Atalarımız, çok eski çağlarda doğanın içinde, doğanın diğer canlıları ile beraber ve onlardan biri olmanın farkındalığıyla yaşadılar. İçinde bulunduğumuz çağda kendisinin doğada yaşayan bir canlı, kozmik evrenin de küçücük bir varlığı olduğunu anımsamayı yer yer unutan insanın; geçmişte tarım yapan, hayvan sürüleri besleyen, bunu sürdürebilmek için göç etmek zorunda kalan ve farklı coğrafyalara akıp giden ataları için, doğanın döngüleri ve o döngülerin işaret ettiği mevsimler, yıl dönümleri çok önemliydi. Yaşamlarını bu döngüler belirliyordu. Mevsim döngülerini, Gece ve gündüz dönüşümünü, Ay ve Güneş'in konumunu, karanlıktan sonra aydınlığın gelişini kutsadılar ve kutladılar. Modern insanoğlunun bir kesiminde, geçmişten bugüne belleğinde kalan eski ritüelleri

anımsadığına ve günümüzde de devam ettirdiğine tanık oluyoruz.

Kuzey yarımkürede kış gündönümü, 21-22 Aralık'ta; güney yarımkürede ise 20-21 Haziran'da meydana gelir. Çok eski çağlardan beri insanlar, hasat zamanının bittiği kış gündönümünü, yeniden doğuş olarak algıladılar. Günler uzamaya başlayacak, Güneş yüzünü gösterecek, Toprak Ana gün ışınlarıyla yeniden ısınmaya ve ürün vermeye hazırlanacak, ürünler yetişecek, sonbaharda hasat olup, yıl bitecek ve 21-22 Aralık'ta yeni bir yıl başlayacaktı. Kış gündönümü, yılda iki defa tekrarlanan ve güneşin ışınlarının yarım kürelerde en büyük açılarla düştüğü günlerdir. Astronomik yeni yıl başlangıcı olan 21-22 Aralık'tan sonra güneş ışınları, Oğlak Dönencesi'ne dik açıyla düşer. Dünya, Ay ve Güneş, kış gündönümü zamanında birbirlerine ve galaksinin merkezine göre özel bir konumdadırlar ve 21-22 Aralık'tan üç gün öncesi ve üç gün sonrası dünyaya devasa yaratıcı bir enerji

akışı oluşur. Atalarımız, doğanın kanunlarını iyi biliyorlardı. Eski Türk inanç ritüellerini sürdüren Anadolu yürüklerinin yıl dönümü 22 Aralık'tır, çünkü ilk oğlakların doğduğu zamandır. Astrolojideki Oğlak burcu da 22 Aralık'ta başlar.

Yeni bir yılın başlangıcına işaret eden kış gündönümü kutlaması, Türkiye'de Nartugan adı ile kutlanmaktadır. Bodrum Gündoğan'da her yıl büyük bir şenlik havasında yapılmaktadır. Gündoğan'ı belirtmemin sebebi "*gündoğan*" sözcüğünün tam da Nartugan'ın eş anlamlısı oluşudur. Nartugan, güneşin-ateşin doğuşu, yani günün yeniden doğuşu demektir. Bu festivalde ateş yakılır, ateşin etrafında dönülür ve ağaçlara dilek kurdeleleri, çaputlar bağlanır. Bu ritüeldeki ağaç sembolizmi, eski Türklerin dünyayı, kökleri toprakaltına inen, dalları da gökyüzüne uzanan bir ağaç ile sembolize etmelerine dayanmaktadır. Yaşam ağacı, insanların yaşadığı orta dünyayı sonsuz gökyüzüne yani Kök Tengri'ye bağlıyordu.

Altay Türkleri 21-22 Aralık kış gündönümüne *kün canırgan/yanırgan*, yani güneşin yanması derler. Onların inancına göre, Ak Ayas Tanrı, bulutların üzerindedir ve o, soğuk zamanlarda karların, ılıman zamanlarda yağmurun nereye ne kadar yağacağını belirler. Kuzey Asya coğrafyasındaki Ayaz Ata figürü Ak Ayas Tanrı ile ilişkilidir. Azerbaycan'da kutlanan bu ritüelde Şahta Ata, Şahta Baba, Ayaz Ata anlamındadır. Ak Ayas ve Kök Ayas Tanrı'nın da üzerinde Güneş'i temsil eden Ak Kök Tanrı'nın katı bulunurdu ve Ak Kök Ata ve Ana beraberce dünyadaki yaşamı yönetirlerdi. Altay Türkleri, giysi ve başlıklarının üzerine güneşin sembollerini işlerler. Kozmik bilgelige dayanan eski Türk inancında Güneş ve Ay büyük önem taşımaktadır. Kış gündönümü tarihi olan 21 Aralık, en eski Türk sülalelerinden biri olan Chou'lar tarafından "yeni yılın başlangıcı" olarak kutlanmaktaydı. Çin'de yaklaşık üç bin yıl önce hüküm sürmüş olan Chou'lar tek tanrılı bir gök inancına sahiptiler ve bu inancın içinde kozmik evren bilgeliliği ile güneş kültü önemli bir yer tutuyordu. Chou'lar bu kutlamalarda "güneş kültü" ile alakalı olarak ateşi öne çıkarıyorlardı. Kutlamalar sırasında inanç önderleri kırmızı kıyafetler giyiyor, genç buzağlar kurban olarak sunuluyor ve insanlara hediyeler veriliyordu. Kök Türkler de tıpkı Chou'lar gibi yılbaşını kış gündönümünde yani aralık sonunda kutlamaktaydı. Özbekçede Şahta (Shaxta, Şaxta) sözcüğü ateşi işaret eden ocak anlamına gelmektedir. Tatarlar bu bayrama Koyaş Tugan yani "*Güneş Doğan*" günü derler, Başkurtlar, Udmurtlar Nardugan veya Mardugan, Mişer Tatarları Raştua, Çuvaşlar Nartavan ya da Nartukan demektirler. Türk topluluklarındaki Paktıgan ve Koçagan bayramlarıyla da aynı anlamdadır. Kazaklar'da bu döneme verilen ad, soğumbaşı'dır.

Doğu Slavlarının güneş tanrısı, ılık ve ısıveren Tarkh Dazhdbog, şiddetli kışı sona erdirmek için gelir ve yaz dönemini başlatır. Güneş ve bereket kültünü temsil eden Tarkh Dazhdbog, Herodot'un bahsettiği İskit tanrısı Goytosir'dir yani Apollo. İskitya'daki çiftçiler, güneşe tapanlardı ve üzerinde eş merkezli güneş çemberleri bulunan yuvarlak sunaklarda kurbanlar sunuyorlardı. Böylece Tarkh Dazhdbog'un aslında İskit/Saka güneş ritüeli ile

ilgili bir ad olduğunu anlıyoruz, Dazhdbog'un "Tarkh" Türk adı taşıması bunu gösteriyor. Sonbaharda Dazhdbog ölür ve 24 Aralık'ta kış gündönümünden sonra günler uzadığında yeni, genç bir Dazhdbog doğar. Kışı kapatır ve yazı açar. Tarkh Dazhdbog iki ana işlevi birleştirdi: doğada ışık, sıcaklık, doğurganlık ve toplumu idare eden kraliyet gücü kaynağı oldu. Krallar, güneş sembolünü başlarında taç olarak taşıdılar.

Yeni bir yılın gelişi olan bu gündönümü, eski Roma'da Saturnalia, antik Grekya'da Dionysos şenlikleri olarak kutlanıyordu. Roma döneminde kullanılan Ay takvimine göre kış gündönümü 25 Aralık'a denk geliyordu. Hristiyanlık dininin resmen kabulüyle, Hristiyan olan toplumlar bu ritüeli, ilk kullanılan Ay takvimine bağlı kalarak 25 Aralık'ta İsa'nın doğumu ile birleştirmişlerdir. Eski Germanlerde Yule/Yul dedikleri kış gündönümü eski ve yeni yıl arasında bir geçiş dönemi olarak kabul edilirdi. Meşe Kral'ın bu günde yeniden doğduğuna, donmuş toprağı ısıtmaya başladığına, ilkbaharda çimlenmek ve hasat vermek için uzun bir kış boyunca toprakta saklanan tohumlara hayat verdiğine inanırlardı. Yaktıkları kütüğün kömürlerini sembolik olarak tahılla karıştırırlardı. Evler, sokaklar, ağaçlar ışığı davet için yanan mumlarla süslenirdi. Bu suretle ölen atalarının ruhlarını da anarlar ve onlardan korunma ve yardım isterlerdi. Bu kutsama ve kutlamalar için anıtsal yapılar inşa edilmişti. Batı Avrupa ve İngiltere'ye yerleşmiş olan Keltlerin inanç önderleri olan Druidler için, güneşin geri dönüşü anlamındaki kış gündönümü çok önemliydi. Mesela, bugün İngiltere'de beş bin yıl önce inşa edilmiş olan Stonehenge anıtında toplanan insanlar, kış dönümü sonrası doğan ilk güneşi kutlarlar, bu görkemli taş anıtta güneş, sunak taşı ile aynı hizaya gelir. İrlanda'da yine beş bin yıl önce yapılmış olan Newgrange tümülüsü bu ritüelin parçasıdır. Meksika'nın doğu kıyısında Yucatan yarımadasında bulunan Tulum, Mayalar döneminde inşa edilmiş antik kenttir. Buradaki yapılardan birinin tepesinde kış ve yaz gün dönümü ile aynı hizaya geldiğinde parlayan bir delik bulunmaktadır. Kış gündönümünde güneş ışınları tümülüsün tüm odalarına girmektedir.

Tüm bu kış dönümü şenliklerinin kökeni, Asya-Sibirya topluluklarındaki kış gündönümü festivallerinin uzantılarıdır ve kökeni dinler öncesi çağlardır. Günümüzde, Pakistan ve Afganistan sınırındaki Kalaşlar kış gündönümünde ateşler yakarak güneşi çağırırlar. Çinliler, kış gündönümünde aşırı kış anlamına gelen Dongzhi festivalini kutlarlar. Doğanın eril gücünü temsil eden güneşin, 21-21 Aralık'tan itibaren güçlendiği ve yeni bir yıl döngüsüne yol açtığına inanıyorlardı. Hintliler, Makar Sankranti dedikleri ve hasat festivali olarak kutladıkları kış gündönümünde; alevleri soğuk kıştan sonra dünyayı ısıtan güneş ışınlarına benzeyen şenlik ateşleri yakarlardı. Kış gündönümü İran'da da Yalda (şeb'i Yelda) olarak kutlanmaktadır. Orta Amerika'da bu ritüel "kuş adam" olarak nitelendirilen insanların uzun bir direğin etrafında dönmesi yani uçuş dansı ile kutlanmaktadır. Tüm bu anlatımlara göre, dünyada yaşamın ve besinin kaynağı güneş insanlarca onurlandırılmış, Ay'a da dünyaya olan etkisinden

dolayı saygı duyulmuş, kutsama törenleri düzenlenmiştir. İnsanlık tarihi boyunca 21-22 Aralık kış döngüsü ritüelleri, güneşin yaratıcılığına ve yaşamın devamına duyulan saygının ifadesi olmuştur. Bu, Türklerin Tanrı (Tengri) kültü ile ilgili bir ritüeldir. Bugün bile Anadolu insanı pek çok yerde Güneş'i ve Ay'ı selamlamaktadır.

Kaynaklar

- Eberhard, W., Çin Tarihi, TTK, Ankara 2007; 33,35.
- Esin, E., Türk Kozmolojisi Giriş. Kalcı

Yayınları, İstanbul 2001, 104-107, 124 vd.,

- Pritsak, O., *Die Bulgarische Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren*, 1955, 30.
- Asena, G. Ahmetcan, *Nikolay Şodoyev'in Diliyle Altay Bilik*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2011, ss.79,-81, 151 vd.
- Arpacı, Günnur Yücekal, *Türk Kültüründe Yılbaşı Kutlaması Akay Kine'nin Bilgileri Işığında*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019, ss. 139-198.
- Koto, Koray, Okunev Petroglifleri ve Avrasya Güneş Tanrıları
- <https://ulukayin.org>
- www.arkeolojikhaber.com

RİTÜEL İLE İLGİLİ RESİMLER

Türklerde Yaşam Ağacı

Amerikan yerlilerinde yaşam ağacı.

Eski Roma'da Saturnalia bayramı şenliklerinden bir görüntü.

Navajo çizimi

Türk halısı

Yeni yıl ağacı, Türk halıları ve Amerikan yerlilerinden Türk asıllı Navajolar'da.

Sibirya'da Ayaz Ata ve Kar Kızı.

Aztekler'de yaşam ağacı

Mayalar'da yaşam ağacı.

Sibirya'da Ayaz Ata ve Kar Kızı.

Grek ve Slav mitolojisinde Güneş Tanrıları.

Orta Amerika'da Kış dönümü kutlamasında uçan insanlar.

KIRMIZI IŞIK

HANDE ÇİĞDEMOĞLU

Onunla her sabah, tam 8.35'te karşılaşıyorduk. Tesadüf bu ya, ben hep yarım dakika süren kırmızı ışıktaki bekliyordum. O, sol yanımda yavaş çekilen bir tespih gibi uzayan trafiğin sonuna ekleniyordu. Güzel, temiz bir otomobilin içinde güzel, temiz bir yüz. Sarıyla kahverenginin yumuşak birleştiği bir renkle dökülen uzun bukleli saçlar. Gözüne değil başına taktığı güneş gözlüğü, bereketli bir burçak tarlasında kaybolan korkuluğa benziyor. Kimi pembe, kimi kırmızı boyalı dudaklarında sabahları nadir görülen bir gülümseme. Ne genç, ne mutlu, ne güzel bir kadın!

Aslında trafikte beklerken araçlara ya da içindekilere bakmam. İçimi kırıpratıracak bir şarkı denk gelir umuduyla ya radyo istasyonunu değiştiririm ya da sanki yeni bir şeye rastlayacakmışım gibi torpidoyu açıp kapatırım. Arkada oturan kızımın bitmeyen sorularına biraz daha kulak kesilir sonra aynı üstünkörü yanıtları veririm. Her sabah birbirine benzer. Her sarı ışıktaki biri kornaya basar, her gün otomobil camından gergin bir el çıkar, radyoda hepsi birbirine benzeyen şarkıların arasına manasız sohbetler, abartılı kahkahalar sıkışır. Kızım, her sabah saçına başka bir toka istediği için ben taranmamış saçlarımı lastikle atkuyruğu yaparım, aynı eşofman altı ve spor ayakkabıyla apar topar evden çıkarım. Evle okul arası süren yol, hava yağışlıysa ya da kalbim her zamankinden yorgunsa biraz daha uzar.

Sokaktakiler, sabahı akşama kavuşturmak için gönülsüz bir ivedilikle koşturup durur. Gökteki kuşlar aşağıdaki uyumsuz canlılara burun kıvrarak bakar, bulutlar artık kimsenin bir şeye benzetemediği şekillere girer. Yakıt yine bitiverir, kredi kartı puanları yüklenmez, ev yine kirlenmiştir. Kocan işten yorgun gelir, kızının ödev saatinde yine karnı ağırır, elektronik posta kutun başvurduğun işyerlerinden gelen yanıtlarla değil kampanya postalarıyla dolmuştur. Yaşın hızla ilerler, mesleğin de gri eşofmanın gibi her gün eskir. Zamanında herkesin hayran kaldığı gülüşün, nereye koyduğunu unuttuğun bir eşyan gibidir.

İşte bu gri aynılık içinde sabahı kızıla, safrana,

çağlaya, eflatuna boyayan birini görmek... Başlarda şaşkınlık sonra şiddetli bir imrenme yaşamıştım. Sabahın bu saatinde saçları nasıl böyle parlıyor, kirpikleri nasıl ok ok uzuyor, taze bir meyve gibi renklenmiş dudakları nasıl böyle gülümsüyordu? Aracının içi benimki gibi bayat sigara değil eminim boynundan yayılan yasemin, nergis belki de turuncu gibi kokuyordu. Direksiyona ritim tuttuğu parmaklarına bakılırsa kulakları bana rastlamayan o güzel şarkılara rast geliyordu.

Migrenimin tuttuğu, başımın içindeki yıldırımların göz pınarlarımdan aktığı o sabah, ikişer ritmik saymayı bir türlü öğrenemeyen kızımın birlikte "ikii, döört, altı" diye sayarken mırıldanmışım:

"Muhtemelen gözünü açar açmaz iki farklı kahvaltı hazırlamamış, çocuğuna rengini beğenmediği çoraplardan sonuncusunu tehditle giydirmemiş, kocana yerini bir türlü öğrenemediği vitaminlerden vermemiş, kedinin suyunu tazelememiş, çıkarken de çöpü çıkarmamışsındır. Üstelik gidecek bir işin, kendine ait bir masan bile vardır. Senin gözlerin parlamayacak da benimki mi parlayacak!"

Kızımın; "Anne ne diyorsun?" diyen sesiyle, içimde derinlerde bir yere gizlenmiş mavilik ayaklandı, beni omuzlarımdan tutup sarstı. Bu hoyrat, bu bencil kadın kimdi? İnsan, mutluluğu kıskanır mıydı? Paylaştıkça, sırtlandıkça, onayladıkça, el verdikçe büyüyen bir şey için kurulur muydu? Kendi eskiliğinin bahanesini bir başkasının tazeliğinde bulur muydu? Utanmıştım.

Gün boyu düşünüp bir karar verdim. Sabahları karşılaştığım bu gülümsemenin üzerine artık kendi hayatımın somurtkanlığını koymayacaktım. Aksine bunun için mutlanacak, tanımadığım bir insan için daha fazla güzellik dileyecektim. Gözlerindeki pırıltıdan ilhamla, yirmi dört saatimin içine gizlenmiş ışıltıyı arayacaktım. Bulabileceğimden emin değildim ama yarın karşılaşırsak bu kez camı açıp ona gülümseyecektim. Görmese de olurdu. Ben gülümseyecektim!

Ertesi sabah, saatin alarmini ertelemeyen kalktım. Evdeki sabah rutinlerinden önce kendime

çekti düzen verdim. Yüzüme baktım, saçlarımı taradım, eşofman yerine pantolon giydim, dudaklarıma ruj bile sürdüm. Kocam aynada gülümseme provası yaparken beni yakaladı, kızaran yanaklarıma ne zamandır kondurmadığı öpücüğü bıraktı. Kızım, giyecekleri için mızızlanmak yerine okulda yaptığı renkli makarna kolyesini boynuma taktı. Evden şaşırtıcı bir şekilde neşeyle çıktık. Dün, onun haberi olmasa da düşüncelerimle ayıp ettiğimi düşündüğüm kadına gülümseme planım, ev halkını da etkilemişti.

Yol uzadıkça uzadı. Heyecanım camları buğuladı. Gülümseyecektim, hem de tanımadığım birine. Az şey miydi bu? Işıklara yaklaştım, bu kez kırmızıda duracağım için mutluydum. İşte geliyordu. Yeşili yakalamış ama yine solumdaki zincire halkalanmıştı. Yavaşladı, durdu. Derin bir nefes aldım. Her zaman başında olan gözlüğü gözündeydi bu kez. Şaşırdım. Saçları rengi solmuş bir yün çilesine benziyordu. Sabahımı tazeleyen gülümsemesi ise o dudaklara hiç yerleşmemiş gibiydi. Gözlüğünü çıkarıp, yukarıdaki aynayı indirdi. Aceleyle elindeki boyalı süngerini kim bilir kaçınıcı kez sürdü, taze morluğun üzerine. Biraz da kanı çekilmiş dudaklarının kenarındaki yaraya. İçimde tuttuğum nefes de acemi gülüşüm de buza kesti. Günlerdir sabahlarıma umutla dokunan bir gülüş, henüz ona teşekkür edemeden solmuştu. Kalbimin gümbürtüsü geçmemişti ki elindekini koltuğa atıp, önünde hareket eden araçların peşi sıra ilerleyiverdi.

Arkamdakiler tüm güçleriyle kornalarına asıldıklarına göre sarı ışık yeşile dönmüştü. Aldırmadım. Dikiz aynasından güzel, temiz aracının plakasını okumaya çalıştım. Yol boyu kızımın onu bulma ihtimalimi tekrar ettik. "Dee, ree, yee. İkii, döört, altıı." Olmadı yarın kızı okula biraz daha erken bırakır, aynı saatte burada olurdu. Gideceği yere peşinden giderdim. Onunla tanışır, konuşurdum. Nasıl bir tepki ile karşılaştığımı umurumda değildi. Mutluluğu paylaşmayı becerememişim belki acının elinden tutabilirdim. Gülüşüm olmasa da eskimiş hukukçuluğum işe yarardı.

Sıradan

KENAN BAŞARAN

Bir yaprak daha düştü her şeyden. Ömürden, ihtiraslardan, hayallerden, planlardan, kurgulardan.

O aralık ayının o malum gecesi, dünyanın dört bir yanından milyarlarca dilek yankılandı; kimi göklerde belli olan güce, kimisi de boşluğa... Bence inançsızlar bile “pıs pıs” bir şeyler diledi. Niyet, daha çok mutlu olmak. Hâliyle daha fazla savaş ve kavgaya yazgılı bu dilekler. Öyle ya, gökten haybeden üç elma düşmüyor. Tüm ağızlar, zafer inancıyla mırıldandı. Muhakkak. Kim kaybetmeye âmin der ki...

Aralığın o malum gecesinin değil de, o geceye kadarki tüm günlerin, bütün zihinsel dirençlerime rağmen, bana da umut verdiğini itiraf etmeliyim. Dilek tutmayalı, piyango almayalı yıllar olsa da senenin son ayının sokaklarına sinen belirsiz iyimserlik, ısıltılı vitrinler, bir müjde alacağına kesin inanmış insanların savurduğu bir iyilik ile güzellik hâli ve de kokusu. Tüm bunlar, benim de içime bir iyimserlik serpti. Aldanmak da bir ihtiyaç demek.

İyimser gülüm, aralığın o son gecesi solar. Gelen yılın benim için daha iyi olmayacağını akıl eden iflah olmaz bir kötümserim. Tartışmasız. Yanımda biri dilekte bulunmaya görsün, şarlarım. Burnundan getiririm. Bir an bile mantığı elden bırakmamaya yeminli bir kötümserim. Oyun oynamayı bırakmış üzülmesi biri. Benim acımasız akıl yürütmem, son gece duyguya galebe çalışıyor. Yeniden direnç kalkanlarım kalkıyor. Duygusala teşneliğim son buluyor. Hiçbir içkinin şuursuzlaştırmayı başaramadığı bir akıl tutarlılığı. Oysa ben de duygunun yanıltmalarına ihtiyaç duyarım. Fena hâlde. Komik bir şey: Esas doğum günüm belirsiz de olsa, yükselenime de alçalanıma baktırıp, falcıların palavralarını satın almak istiyorum. Yıldızların aşk, para ve sağlık bahşetmesine duacı olmak istiyorum... Bilge yaşlıların, “Her şeyin başı sağlık.” öğüdünü duymaz değilim. Ama beri yanda, “Para olunca sağlık da olur.” ergen itirazını da. Hırslanma deli gönül, hırslanma.

Aslında hırslandığım falan yok. Geçici bir heves. Aksine, epeydir tüm iddialarımdan vazgeçtim. Aşk-para-sağlık üçgeninde köşe kapmacayı da bıraktım. Bu kalenderliğin öyle anlamlı bir

sebebi de yok. Kendiliğinden çöken bir his. Ani hava değişimindeki sis gibi. Şikâyetçi değilim. Sisler farını, açmayacağım. Unutmanın örtüsü olacak sis. Koklayabilirim. Derin bir sarhoşluk, kaybolmuşluk ve tekinsizlik özlemini gidermesi için.

Sıfırlanmak; tüm arzulardan:
Sıradanlaşmak...

Beynimdeki tüm muharebeleri kaybetmeye razıyım. Beyaz bayrağım hazır, jilet gibi ütülü. Bitsin yeter ki. Birçok muharebenin de doğrudan tarafı değilim zaten. O savaşta neden varım, kim beni soktu, bilmiyorum. Unutuş, başlamış çoktan. Almanya girince girmişim gibi savaşlara... Ve Almanya kaybettiği için de çoğunda mağlup vaziyetteyim.

Sıradanlaşmak istiyorum.

Bir şey miyim ki? Değilim. Kendime karşı sıradanlaşmak talebi. Sahip olduğum iddialardan caymak için masaya oturmaya hazırım. Nereyi imzalamam gerekiyorsa, gösterin. Kalem lüften!

Vasatlığın rahat ve umarsız döşeğine uzanmanın düşündeyim. Onlarca yıllık temennilerin ve kazanmaya ant içtiğim mücadeleler, kaşlarımda arasına değmiş. “Ah dedim ağladım” az önce.

Gözlerim kayıttan çıktı, ellerim grevde. Dilim Hindu suskunluk talim terbiyesinde.

Sıradanlaşmak istiyorum. Nasıl? Seyrelererek. Daha az bakarak, el uzatarak, korkarak.

Daha az.

Sonsuz dijital kütüphaneleri, ikinci bir emre kadar mühürletmek için zabıta gelsin diye bekliyorum.

Daha az film, müzik, maç, paylaşım.

Az, daha az.

Ne RT’ler, ne kırmızıya boyanmış kalpler, ne de itiraz yorumları sağaltıyor.

Çokluğun değersizliğinden, şımarıklığından ve tatminsizliğinden kurtulmanın derdindeyim. Az ve özün, seçim hakkını isabetli kullanmanın telaşını yaşadığım o aşağılanan fukaralığına dönme hasretindeyim.

Geçip giden şu yılda da onlarca film izledim. Hazlarla taşmadım. Hiçbiri, 95 yazında bir öğrenciyken Beyoğlu’nda izlediğim “Yağmurdan Önce” gibi vurmadı beni. Yüzlerce saat müzik de dinledim geçen yıl. Onların da hiçbiri, sinema çıkışında koşarak aldığım “Konuş Onunla”nın müzikleri kadar çarpmadı. Azalmak, seyrelemek ve tenhalaşmak...

Sıradanlaşmak.

Yani emek vermek istiyorum. Ufak tefek; ne yaparsam emekle tatmak. Kendimi ciddiye almamak, engellerimden kurtulmak.

The Banshees of Inisherin’deki dostluğun sebepsizce bitmesi gibi, bitirmek. “Çünkü artık senin muhabbetinden keyif almıyorum.” demek bir sebep değilse tabii.

Tek başıma büyük ufuklara değil de sadece az öteye doğru yürümek. Sakin, sakin. Dünsüz ve yarısız da... Zamanı, unutarak yenmek. Yarım asırlık koşuyu madalyasız, yalnızca katılmış olmanın şeref ve haysiyetiyle bırakmak.

Kendi kulvarımda sıradan biri.

Dinginleşmiş.

Çocuğuma arzu ve hezeyanlarımı yüklemeyi bırakmak, tasarlayıcı babalıktan da istifa. Gori-ot Baba ahmaklığının trajik sonu.

Çok kimseler için önemli biri değil, kendim için değerli. Bencilce bir kopuş; büyük kavga ve zafer vaatlerinden.

Dünyanın bir yerlerinde asırlar öncesi sıradanlaşmış ama buralarda uğrunda hâlâ daha hapisler yatan usanmazlara hürmeten üstelik sıradanlaşmak...

VAGONUMUN adı BİRCAN 2023

BİRCAN USALLI SİLAN

Yaşam istasyonundan trene bindim bu kez.

Vagonumun adı: Bircan 2023

Pek çok konuğum var bugün. Hayallerim, umutlarım, iyikilerim, keşkelerim, sevdiklerim, uzak durduklarım, biraz daha uzak durduklarım, geçmişim-geleceğim, aldığımı-verdiğimi sandığım derslerim... Ve hayatta her şeyden çok sevdiğim, en çok kırıldığım, en kolay affettiğim oğlum, eşim.

Bir de ben, kendim...

Dışarıda hava kış mı, sonbahar mı, ilkbahar mı belli değil. Yollar... Bitmeyen, bitmesini hiç istemediğim yollar. Ağaçlar, kimi yalın çıplaklığının güzelliğinde, kimi yapraklarını giyinmiş yeşil, kahve, mor, kırmızı güzelliğinde. Eskiden mi kalma, yoksa şimdinin görüntüsü mü koşturan dünya güzelliğinde çocuklar. Aynen Ekrem İmamoğlu'nun otobüsüne koşan ve "Her şey çok güzel olacak!" diyen, o dünyanın ışığını gözlerinde taşıyan çocuk gibi. Çıtır çıtır bol susamlı simit (artık susamlarda cimrilik yapıyor ya, ne yapsınlar her şey o kadar pahalı ki) satıyor bir tanesi. Termosumda çayım hazır ne de olsa. Elbette yanımda hikâye kitaplarım da var. Adnan Özyalçın, Başar Başarır, Buket Uzuner, Nazlı Eray... Nasıl da güzel anlatmışlardır yaşamı, bilirim...

Artık altmışlı yaşlara gelince, insan denge-sini şaşıyor. Aynaya baktığımda gördüğüm kadın bana çok yabancı değil ama çok da ben değil sanki. Gözaltıma biraz aydınlatıcı sürünce, dudağıma yalandan bir ruj, biraz allık tanıdık Bircan'a yaklaşıyor. Ama o içimde bağıra bağıra şarkı söyleyen Bocelli'nin sesini duydu mu, ayağa fırlayıp dans eden otuzlarındaki Bircan ne olacak? Oğlumun ve Burcu kızımın kızı Haydut (köpeğimiz) ile salonda kovalamaca oynayan küçük kız Bircan da her an hazırda. En iyisi ben kendime ortalama bir yaş seçeyim.

Kırk galiba en güzel zamanım. Evet evet, gençliğin kırıntıları üzerindeyken, daha çabuk yorulmuyorken, gezip tozmalardan, gece buluşmalarından kaçmıyorken, her işe balıklama dalıyorken ve hiç bezmiyorken iyiydi yaşam galiba. Kendimi sorgulamaya başlamam

kırkly yaşların sonuna denk düşüyor galiba.

"Ben kimim?" diye tam da o zamanlar telaşa düştüm. Bu satırları okuyanlara önerim kırkly yaşlarda başlayın kendinizi sorgulamaya. Örneğin ben uzun süre yalnızca Umutcan'ın annesiyim sandım kendimi. Annelik tehlikeli mecra, bunu sakın unutmayın. Oysa Filiz Akın bana "Sakın Bircan, sakın! Sen Umutcan'ın sahibi değil, sadece bir süreliğine koruyucususun. Bakmakla sorumlu olansın... Sonrası onun seçimi, sen ilk sırada oturup onu izleyen konuksun." demişti.

Doğru, çok doğru. Ama daima oğlumun yaşamında VIP konuk olarak kalacağımı bilmek de iyi geliyor. Aslında gurur duyduğum bazı yanları için "Bunu benden almış" demek bile çok kıymetli. Babasından aldığı güzellikler ise zaten benim gülümseyen yüreğim. Hayat arkadaşım, yoldaşım, sevdiğim kıymetlim o da benim...

Tuhaf bir ruh hâli mi bilmem ama tam da hissettiklerim bunlar.

2022 benim için ve ülkem için zor bir yıl oldu. Fatma Girik ve Cüneyt Arkın gibi dostlarımı kaybedince, aslında ölümün çok

göreceli olduğunu bir kez daha anladım.

Hak, hukuk, adalet yerlerde. İnsanlar ekmek, soğan derdinde... Ev kiralari delirmiş durumda. On sekiz yaşından bu yana alnımın teriyle, yazarak-konuşarak parasını kazanan biri olarak, kendi adıma gözyaşı dökerek değilim. Ama biz büyük insanlık sınıfı olarak zaten aynen Nâzım Hikmet'in dediği duygular içinde değil miyiz?

Büyük insanlık gemide güverte yolcusu, tirende üçüncü mevki, şosedeyen, büyük insanlık.

Büyük insanlık sekizinde işe gider, yirmisinde evlenir, kırkında ölür, büyük insanlık.

Ekmek büyük insanlıktan başka herkese yeter pirinç de öyle, şeker de öyle, kumaş da öyle, kitap da öyle,

SEVGİDE VE HAK EDENE ÖVGÜDE CÖMERT OLUN

büyük insanlıktan başka herkese yeter.

Büyük insanlığın toprağında gölge yok sokağında fener, penceresinde cam, ama umudu var büyük insanlığın, umutsuz yaşamıyor.

Cumhuriyet'imizin 100. yılında ülkem adına pek çok umudum, dileğim var. En çok, güven duygusunu doya doya hissetmek istiyorum. Koca bir çınara dayar gibi sırtımızı, seksen dört milyon bilelim ki; Cumhuriyet'imiz sonsuza dek sürsün, bununla ilgili bir soru işaretimiz olmasın istiyorum. Atatürk'ün izinden gitmeye devam edelim istiyorum. Hastanelerimize gidince o koca koca binaların içinde doktorları, mumla aramak değil, ilgileriyle, şifalı elleriyle yanı başımda hissetmek istiyorum. Anne-babaların, çocuklarını içlere sinen okullara göndermelerini, beslenme çantalarına ihtiyaçları olan şeyleri gönül rahatlığı ile koymalarını diliyorum.

Göztepe'de bile çöpten yiyecek toplayan emekli çifti görmek istemiyorum. Ben onlara yardım etmeye, onlar etraflarına bakmaya utanırken, yüreğimdeki çığlıkların gece kâbusa dönüşmesinden nefret ediyorum.

Kitapçıya girdiğimde alışveriş yaparken kasiyere gidip "Vade farkı olmadan kaç taksit yapıyorsunuz?" diye sormadan gönlümce alışveriş yapmak istiyorum. Bu soğukta palto olmaması için üstündeki hırkayla üşüyen bir genç kıza, üstümdeki paltoyu çıkarıp vermek, onun o ezik ve minnettar gözlerinin altında ezilmek istemiyorum. Doğalgaz fazla gelmesin diye gününü kahvede geçiren emekliler dünyası bir ülke istemiyorum.

Çünkü artık onlar börekler açıp, arkadaşlarıyla gezip tozup, torunlarıyla parklara gidip yaşamın tadını çıkarsınlar istiyorum. Hayat dediğin ne ki?

Geçenlerde bir taksiye bindim. Şoför bir bilgeydi neredeyse. Önümüzden, o yoğun trafikte gönlünü eğlercesine yavaş yavaş giden ve inatla yol vermeyen sürücüye söylendi: "Bak abla bana kaybettiği zamana bak. Beş dakikada iki dakikamı yeni... Bu benim için benzin parası demek. Sekiz saat içinde en az bir saat demek. Ben bu süre içinde hem kendim hem de mal sahibi için belli bir parayı kazanmak zorundayım."

O zaman bir kez daha anladım saniyelerin nasıl kıymetli olduğunu ve kullanırken yalnızca kendi yaşamımızdan değil, başkalarının da hayatlarından çaldığımızı. "Ne çok şey öğrettiniz bana bugün." dedim tam

teşekkür edecektim ki: "Yok abla yok." dedi. "Bu arabaya her gün o kadar çok öğretmen inip biniyor ki, yeter ki öğrenmeye gönüllü olalım." dedi. Ve ekledi: "Mesela sen dedin ki, çocuğunu şımartmaktan öpüp koklamaktan çekinme, sevgiden zarar gelmez, dedin. Biz babâ usulü çocuğumuzu uyurken severiz çünkü." dedi.

Alan razı, veren razı indim arabadan, en iyi niyetlerimi tüm kalbimle verdim, aldım ondan.

Bir şoför kızı olarak severim bu meslek grubunu daha gönülden. Ve ilk işim sorarım hemen "Bu taksi sayısı yetmiyor işte kardeşim. Haklı İmamoğlu ama sizler niye daha fazla taksi trafiğe çıksın istemiyorsunuz?" diye. Ya da "Oyunu beş kere düşün taşın, öyle ver kardeşim." diye. Yaşlanınca düşünmedi çenem. Ben hep böyleydim zaten...

2022'de hayatımın ta içinde olup da beni üzen, yüreğimi inciten insanlarla arama mesafe koymayı da başardım şükürler olsun. Herkese de bunu yapmasını öneriyorum. Bazen olmazsa olmazımız sandığımız bu kişilerin, aslında olmazımız olduğunu görünce nasıl bir rahatlama oluyor bilemezsiniz. Ohh-hhhhhh mis gibi kar havası soluklamak gibi.

Şiir okumak iyi geliyor çoğu zaman bana. 15 Ocak benim için önemli bir tarihtir. Tam 36 yıl önce bu tarihte evlenmişim. Nâzım Nikmet'in doğum gününde yani... Ve onun çok sevdiğim bir şiirini paylaşmak istedim sizlerle:

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela,
yani, yaşamının dışında ve ötesinde hiçbir
şey beklemeden,
yani bütün işin gücün yaşamak olacak.

Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani o derecede, öylesine ki,
mesela, kolların bağlı arkadan, sırtın
duvarda,
yahut kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuvar
insanlar için ölebileceksin,
hem de yüzünü bile görmediğin insanlar
için,
hem de hiç kimse seni buna zorlamamış-
ken,
hem de en güzel en gerçek şeyin
yaşamak olduğunu bildiğin halde.
Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşa-
mayı,
yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye
değil,
ölmekten korktuğun halde ölüme
inanmadığın için,
yaşamak yanı ağır bastığından.
Diyelim ki, ağır ameliyatlara hastayız,
yani, beyaz masadan,
bir daha kalkmamak ihtimali de var.
Duymamak mümkün değilse de biraz er-
ken gitmenin kederini
biz yine de güleceğiz anlatılan Bektaş

fıkrasına,
hava yağmurlu mu, diye bakacağız pence-
reden,
yahut da sabırsızlıkla bekleyeceğiz
en son ajans haberlerini.

Diyelim ki, dövüşülmeye değer bir şeyler
için,
diyelim ki, cepheleyiz.
Daha orda ilk hücumda, daha o gün
yüzükoyun kapaklanıp ölmek de mümkün.
Tuhaf bir hınçla bileceğiz bunu,
fakat yine de çıldırması merak edeceğiz
belki yıllarca sürecek olan savaşın sonunu.

Diyelim ki hapisteyiz,
yaşımız da elliye yakın,
daha da on sekiz sene olsun açılmasına demir
kapının.
Yine de dışarıyla birlikte yaşayacağız,
insanları, hayvanları, kavgası ve rüzgârıyla
yani, duvarın ardındaki dışarıyla.

Yani, nasıl ve nerede olursak olalım
hiç ölünmeyecekmiş gibi yaşanacak...

Bu dünya soğuyacak,
yıldızların arasında bir yıldız,
hem de en ufaklarından,
mavi kadifede bir yaldız zerresi yani,
yani bu koskocaman dünyamız.

Bu dünya soğuyacak günün birinde,
hatta bir buz yığını
yahut ölü bir bulut gibi de değil,
boş bir ceviz gibi yuvarlanacak
zifiri karanlıkta uçsuz bucaksız.

Şimdiden çekilecek acısı bunun,
duyulacak mahzunluğu şimdiden.
Böylesine sevicek bu dünya
'Yaşadım' diyebilmen için...

İyikilerle dolu bir yaşamım oldu benim,
bundan sonrası da aynen böyle olsun is-
tiyorum elbette. Annem, babam, kardeş-
lerim, çok kıymetli öğretmenlerim (ger-
çekten öğretmenlik dünyanın en kutsal iki
mesleğinden biri) oldu. Çok sevdiğim bir
mesleğim, bu meslekte şahane yol arka-
daşlarım, şahane çalışma arkadaşım Selen
oldu... Her incindiğimden olmasa da yaşama
ilişkin aldığım derslerim oldu. Artık daha
az kırılıyorum çünkü buna izin vermemeyi
öğrendim.

Size de öneriyorum.

Keşkelerime gelince... İlk patronum İlhan
Turalı'yı dinleyip yüksek lisanstan vazgeç-
meseydin diyorum. Keşke daha çok kitap
yazabilseydin (ama Türkan Şoray ile yeni bir
kitap çalışmasının içindeyim) diyorum. Akıcı
bir yabancı dilim olsaydı da çeviriye muhtaç
olmasaydım diyorum. Sevmek ve sevmek ile
ilgili keşkem yok şükürler olsun. Ve herkese
bunu öneriyorum: Sevgide ve hak edene övgü-
de, cömert olun.

En iyi dostunuz kitaplarınız olsun.

Aynada kendinize gülümseyin. İyi geceleri
niz ve günaydınlarınız bol olsun.

Ve unutmayın, hayatın akışında bir alışve-
riş dengesi vardır.

Alırken de, verirken de bunu koruyun.

DİLEK NEŞE AÇIKER

*O tangonun ritmi size bir esi işaret ettiğinde
Bir tutkunun buharıyla her zaman hazır ve nazır
Birbirlerine düğümlendiler, tuhaf bir bağın asmasıydılar
Salondaki fısıltılar arasında yağmurda çiçek açmış**

Yukarıdaki dizeler Arjantin edebiyatının önde gelen isimlerinden yazar, şair ve çevirmen Jorge Luis Borges'in *Tango (El Tango)* isimli kitabındaki bir bölümde geçer. Tangonun tarihi ve kökeniyle ilgili derin bir araştırmaya girdiği bu çalışmada Borges elde ettiği bazı kanıtlara, yukarıda küçük bir kısmını okuduğunuz Marcelo del Mazo'ya ait *Tango Triptik* şiiri sayesinde ulaşıyor.

Sarsıcı bir romanın aksiyonuna benzer nitelikteki bu incelemede, Borges'in okuyanı büyük bir hayranlığa sevk eden cümleleri adeta dans eder ve başlangıçta ziyadesiyle maço bir ifadeye sahip müzik türünü popüler kenar mahalleli hikâyelerden kopararak flüt, piyano ve kemanlar eşliğinde başka muhitlere taşır.

Ortaya çıkışı 1800'lerin sonuna tekabül eden tango günümüzde dinamizmini hâlâ korur ve büyük bir tutkuyla insanları birbirine bağlamaya devam eder. Türün hipnotize eden ritmiyle birleşen dans figürleri tüm kısıtlamaları bertaraf eden bir güce sahip oluşuyla edebiyattan sinemaya kadar sanatın pek çok alanında kendine geniş bir alan bulur.

Öyle ki bazı filmler şöhretini çoklukta tango müziği ve dansı tarafından ele geçirilmiş sahneler sayesinde kazanmıştır. Bunlardan belki de en bilineni 1992 tarihli *Kadın Kokusu'dur (Scent of a Woman)*. Martin Brest imzalı filmde Al Pacino ve Gabrielle Anwar'ın dans performansının yanında başrolü birkaç dakikalığına oyuncuların çalan Carlos Gardel eseri *Por Uno Cabeza* unutulmazdır.

Por Uno Cabeza, Steven Spielberg'ün 1993 tarihli filmi *Schindler'in Listesi (Schindler's List)* ve James Cameron'ın 1994 tarihli filmi *Gerçek Yalanlar'da (True Lies)* da izleyiciyi hipnotize eder. Şarkının kullanıldığı 1935 yapımı *Tango Bar* filmi ise bunlar arasında özel bir yere sahiptir. Tangoyu tarihin en tutkulu türü yapan kişi olarak anılan, eserin bestecisi Carlos Gardel söz konusu filmin bir sahnesinde şarkıyı Alfredo Le Pera'nın sözleriyle bizzat seslendirir. Gardel besteciliğinin yanı sıra sinema dünyasının da bir parçasıdır ve hayatı boyunca otuz beş filmde yer almıştır.

Günümüzün en ikonik ve en iyi bilinen tango şarkılarından biri olan *Por Uno Cabeza* at yarışı ve bahis tutkunu birinin aşka bu pencereden "burun farkıyla" bakışını anlatır. Şarkının bestelendiği yıllarda at yarışlarının Buenos Aires'in sakinlerinin tutkularından biri olması bunu doğal kılar. *Por Una Cabeza* bir yönüyle döneminin yaşam tarzının bir tasviri gibidir.

Tangonun başrole çıktığı anlardan biri de Colin Firth ve Jessica Biel'li, İngiliz yapımı *Easy Virtue* (2008) filminde yaşanır. Ülkemizde Evlilik Sınavı adıyla gösterime giren filmde Mr. Whitta-

Üç el ve bir pençe belde

ker ve Larita'nın dansı en etkileyici sahneyi oluşturur. Filmin müziklerinin genel olarak başarılı olduğunu söylemekte fayda var.

Easy Virtue unutulmaz tango sahnesiyle anılsa da kendi gerçek hikâyesi de sinema tarihi açısından hayli enteresandır.

Yıl 1922'dir ve müzikallerin altın çağı yaşanmaktadır. Dönemin önemli isimlerinden aktör, oyun yazarı ve besteci Noël Coward (tam adı Sir Noël Peirce Coward) tarafından yazılan müzikal komedi türündeki bu eser, 1928 yılında Alfred Hitchcock yönetmenliğinde sinemaya uyarlanır. Müzikle yoğrulmuş eserden yola çıkarak çekilen filmin sessiz oluşu büyük talihsizliktir. Başarısızlıkla neticelenen bu girişim sonunda Hitchcock filmi otobiyografisinden kaldırır.

Tangodan ve filmlerden bahseden bir yazıda türe yeni bir beden armağan eden Astor Piazzolla'nın adının geçmemesi düşünülemez. Olağanüstü bir müzik kariyerine sahip, "Yeni Tango" akımının kurucusu Piazzolla 4 Temmuz 1992'de öldüğünde arkasında sayısız eser bırakır. Bunlardan bazıları filmlerde sıkça karşımıza çıkar.

Roman Polanski'den *Frantic* (1988), Jacques Rivette'den *Le Pont du Nord*, Wes Anderson'dan *French Dispatch* ilk akla gelenlerdir. Büyük müzisyenin belki de en bilinen eseri *Libertango* yer

aldığı bu filmlerin kimlik kazanmasına katkıda bulunur.

İçinde her türden insana dokunan evrensel temalar barındırmasıyla tangonun diğer sanat disiplinleriyle ilişkisi hep yakın ve tutkulu oldu, olmaya devam ediyor. Dinleyenin dil bariyerini sezgisel olarak aşabildiği tango şarkıları ülkemizi dâhil birçok yerde benimsendi ve bu durum yerli eserlerin, yeni tarzların ortaya çıkışını getirdi. Müziğin akışkan ve yaşamla ahenkli doğası başka birçok tür gibi tangonun da modern dünyada varlığını sürdürebilmesini sağladı. Şiirlerden izi sürülen, iki yüzyıl deviren hikâye hâlâ devam ediyor.

*Bandoneondan melodiler, bir keman sesi geliyor
kafeteryadaki ritme ayak uydurmuş
sokağın köşesini döner dönmez beliriveren
garsoniyerde
taita'lar compadron tangonun keyfini çıkarıyor**

*Yazının başlığı Marcelo del Mazo'ya ait *Tango Triptik* şiirinin bir dizesinden alınmıştır.

*Şarkı sözleri Jorge Luis Borges'in *Tango* kitabından alıntıdır. "Viejo rincón." Roberto Lino Cayol'un güftesini, Raul de los Hoyos'un müziğini yazdığı bir tango.

Hasret kokan insanlar!

NAZIM ALPMAN

Türkiye ile Yunanistan arasında (30 Ocak 1923'te) yapılan Mübadele Antlaşması ile karşılıklı olarak nüfus değişimi sağlandı. Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak imzalanan bu sözleşmeyle toplam iki milyonu aşkın insan, doğup büyüdüğü toprakları bir daha geri dönmek üzere terk ettiler.

Toplam sayı verdim çünkü hepsi aynı kaderi paylaştılar. Ortak adları da var: Mübadiller! Yani mübadeleye maruz kalmış insanlar!

"Mübadele" kelimesi o tarihe kadar hep hayvan ve mal değiş-tokuşunda kullanılmıştı. İlk kez 30 Ocak 1923'te insanlar için kullanıldı.

Resmi tarih metinlerinde özetlenerek anlatıldı. Kurtuluş Savaşı sonrasında İsviçre'nin Lozan şehrinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması sonunda Anadolu'daki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler yer değiştirdiler.

Yerlerinden yurtlarından edilenlerin de uzun süre sesleri solukları çıkmadığı için basit(!) bir antlaşma metninin yol açtığı tahribatı yaşayanlar dışında kimseler bilip öğrenemedi.

Ben bir gazeteci olarak mübadelenin sonuçlarını ancak Lozan Mübadilleri Vakfı kurulduktan sonra öğrenebildim. 1999'da bir araya gelen Türkiye'deki mübadiller, 25 Mayıs 2001'de Lozan Mübadilleri Vakfı'nı tüzel kişiliğe kavuşturdular. İşte zaman o mübadelenin ne olduğunu öğrenebildik!

Lozan mübadilleriyle birlikte Kavala, İskeçe, Gümölcine, Selanik, Edessa, Yanya, Yanitza gibi

şehirlere gidip döndüm. İki kez de Girit'e gittim. Onlarsız da gittiğim çok oldu. Bu seyahatlerden geriye İZTV ekranlarına beş belgesel düştü.

Yazı dizileri de var Milliyet, Akşam ve BirGün gazetelerinde yayımladığım.

Neler öğrendim?

Bu seyahatlere "gezi" denilmiyor "Mübadil Buluşmaları" deniliyor. Sonra Yunanistan'da bu tür örgütlenmeler çok daha önce başlamış. Küçük Asya Dernekleri var. Bizimkilerle buluşmaları inanılmaz geçiyordu. Karşılıklı gözyaşları ilk önce kavuşmanın sevinciyle dökülüyordu, sonra veda anı geldiğinde...

Birbirlerini hiç görmemiş olmalarına karşın çok özledikleri hemen belli oluyordu. Aralarında çok güçlü hısım-akraba bağları oluşmuştu. Toprağından sökülmiş çiçeklerdi. Hepsi mübadele rengiydiler ve hasret kokuyorlardı!

Bir yolculuk sırasında Kuzey Yunanistan'da kasabadan çıkış yolunu bulamıyorduk. Rehber otobüsün ön camından yaklaşık tarifler alıyordu. Yine böyle yol sorduğumuz beyaz saçlı yaşlı bir adam "ben sizi kasabanın çıkışına kadar götürüyüm" diyerek araca bindi. Türkçe konuşuyordu. Samsunlu olduğunu söylüyordu. Mübadele sonrası Yunanistan'da doğmuştu. Yani ikinci kuşak mübadildi. 1923 ve daha öncesi doğup karşı kıyıya yollananlara birinci kuşak deniliyordu. Samsunlu abimiz, şen şakrak anlata anlata yolu bitirdi. Buradan sonrası artık şoförümüze kalıyordu. Otobüsten inme anı geldiğinde sesi çatallaştı, gözleri doldu:

-Sebepler olmaları Allah kahretsin!

Birinci Dünya Savaşı ve sonuçlarına içten bir bedduaydı bu...

Batı Trakya'da yaşayan Türkler ile İstanbullular, mübadele dışında tutulmuşlardı. Yani onlar yerlerinde kalabileceklerdi.

2022'de İBB Yayınları'ndan çıkan "Köyleriyle İstanbul" kitabının Beykoz köyleri bölümünü yazmak için bölgeyi dolaşıyordum. Her gittiğim köyde "burada eskiden Rumlar varmış, onlar gidince muhacirler gelmiş." diyorlardı. Lozan Mübadilleri Vakfı kurucusu ve genel sekreteri Sefer Güvenç'i arayıp "İstanbul Rumları mübadele dışı değil miydi?" diye sordum. Güvenç "o konu hâlâ tartışmalıdır." dedi:

-Uluslararası sözleşmede İstanbul vilayet hudutları, diye geçiyor. Türkçe metinde ise belediye hudutları yazılmış!

Bu da ayrı bir hüznün elbette...

Yunanistan'a her gittiğimde çok fazla yakınlık gördüm diyenlerin sayısı hiç de az değildir. Ben de onlardan biriyim. Bir gün Atina'da gazete bayiiinden *Hürriyet* gazetesi isteyince satıcı benimle Türkçe konuşmaya başladı. İstanbul Tarlabası doğumluydu. Biraz dertleştik. Sonra burada rahat olup olmadığını sordum, başını iki yana salladı:

-Yok be, gurbet zordur!

İster Anadolu'dan Yunanistan'a gitsinler, ister Yunanistan'dan Anadolu'ya gelsinler mübadele mağdurlarının hepsi aynı gruplar:

-Hasret kokan insanlar!

Gözleri Yalım

AYŞEN ŞAHİN

Songül, işten arkadaşım. Bir yandan da olmak istediğim insan. Songül'ü tanısanız siz de Songül olmak isterdiniz.

Biz faniler hayatta kalmaya çalışırız, Songül bize hayatın nasıl yaşanacağını gösteren kılavuz gibi.

Biz iş çıkışı evimize gider, yemeğimizi yer, dizi izleriz. Sahilde bir yürüyüş için bile hafta sonunu bekleriz.

Songül mesela yemekleri paketli gelir, yolda yer ve tiyatroya yetişir. Sonra arkadaşlarının yanına rakıya gider.

Sabah zımba gibi işe geri gelir. "Hayatı profesyonel yaşayanlar için eğlence hafta içidir, hafta sonu kalabalığı amatör işidir." der.

Belediyenin Krav Mga ve yaratıcı yazarlık kurslarına yazılmış. Bir sinemayla aylık anlaşma yapmış, nasıl becerdiyse sadece ona özel bir abonman.

Tango da öğreniyordu yıllardır, geçen yarışmaya katıldı, derece alamadı ama gelecek sene için iddialı.

Birbirimize gider geliriz. Bizim gibiler şehrin şatafatlı kalbinde değil, toplu ulaşımın parasını hak ettiğini düşündürecek kadar uzakta yaşar.

Binalarımız da evlerimiz gibi pek estetik vadetmez. Çekyat demirbaştır diyeyim siz anlayın. Ben de özeniyorum duvarlara bir şeyler asmaya ama mahalledeki ucuzluk marketin selesine arada düşen kanvas baskı resimler ya da dekoratif objelerden ibaret zevkim. Songül, üst kat komşusu mutfak tadilatına girince eski dolap kapaklarını almış, üzerine soyut resimler yapmış. Kendinden çerçeveli gibi, duvarında çok şık duruyor. Eski koltuklarını kendi kaplamış, el örgüsü bohem battaniyeler atmış kolçaklarına. Ev hayat kokuyor, renk vadediyor. Kütüphanesi yoktu. Ben onu çok kitap okur diye düşünmüş-

tüm, sordum bir keresinde. Kitap çok okuyor-muş ama okuma hızına ekonomik durumunun elvermesi imkânsızmış. Çocukluğundan beri belki de 20 senedir ilk kez kütüphane kartını onda gördüm. PVC kaplatmış. Haftada 2 kitap bitirmek ne demek bu dönemde, sürekli dışarı-lardayken hele.

İşyerinde de böyledir. Tabldot yemeğine ufak bir çanta içinde evden getirdiği baharat ve sosları katar. Sanki biz karnımızı doyururuz da, o, her öğlen dışarıda yemeğe çıkar.

İnsanların önünde teklemeyen, tane tane, çok etkileyici konuşur. Ben olsam iki kelimeyi yan yana getiremem, ellerim terler. Mesela yemeğin kalitesi iyice düştüğünde, üç gün üst üste mercimek-patates ve makarna verdikle-rinde "Gelsin patron bizimle yesin bu hafta" özetli bir konuşma yapmıştı, herkes onun gibi kaşığıyla boş tepsiye vurmaya başlayınca bu iş

yemekhane işgaline dönecek, üretim duracak korkusuyla fabrika müdürü gelip söz verdi, ertesi gün çoban kavurma çıktıydı.

Ekonomi bozunca yemek geri bozdu, hem de öyle böyle değil, artık ne yenecek ne doyuracak gibi. Bir daha protesto edelim istedik. Herkes Songül'den bekledi.

Bu sefer Songül, kendi sendikamızı kuralım fikriyle geldi. Ne kırk yıllık depocu İsmail Abi ne de bir partinin 30 yıldır ilçe teşkilatı üyesi Mustafa Abi, Songül başlattı örgütlenmeyi. Kimse de "kadın başına ne işe kalkıştın" demedi. Denilemez kılavuz kaptana. Kuruyorduk sendikayı patron artırdı baskıyı. Böyle olur başlarda diye söylemişti Songül.

Mesaiye bıraktırıyordu bizi patron, sendika diyenleri seçip üçer beşer...

Kimini üç kimini iki saat. Fazla mesaiyi ödüyor da servis yok vardiya saatlerinden sonra. Fabrika şehrin dışında tenhada. En yakın otobüse iki buçuk kilometre yürüyorduk, otobüs de 45 dakikada bir geçiyor ancak.

Ona da direnelim dedik ama yazdırmış meşer sözleşmeye, parası ödendikçe kalınacak o mesaiye.

Beni sevgilim gelip alıyor her mesaiye bırakıldığında, âşık olmasa gelmez bir yol, iki buçuk kilometre gelip benimle geri yürüyor. Ben kendim gelirim diyorum, karanlık diyor, toprak yol diyor, kurt iner buraya diyor. İçine sinmiyor.

Ama Songül ıslık çalarak kendi gidiyordu. Onu inatla en geçe bırakıyorlar, tek başına tutuyorlar "Direneceğiz ne yapalım?" diyor. Seviyormuş hem yürümeyi.

Onu örnek veriyorum sevgilime, bak diyorum o kendi gidiyor bir şey olmuyor, bana neden olsun?

Sevgilim dedi ki "Ona kimse ilişmez, kurt bile inse saldırmaz ona, onun gözlerinde yalım var."

İnce bir kıskançlık yaktı içimi. «Ne demek yalım?» dedim. Sevgilim Songül'ü mü beğeniyor? Benden bir karış kısa, kara kuru Songül'ü? Ne ayıp şimdi böyle düşünmek, ben hayran değil miyim Songül'e? Songül bakmaz zaten benim sevgilime, umuyorum yani. "Ne demek yalım var gözlerinde?" Bir daha sordum ama içimdeki hasedi sesimden sökemedim.

"Güzelim, o kadın korkusunu yitirmiş, kaybetmiş bir yerlerde. İnsan, korkusunu yitireni gözünden tanır, hayvan bile tanır. Yalım dediğim o, korkusunu yitirenden korkacaksın asıl. Saldırıya ne tepki vereceğini kestiremezsin."

"Ben de cesurum, benim gözüm yalım değil mi?" dedim, demek istememiştım, ağzımdan kaçtı. Çok çocukça, insan kendi kendine cesur demez, başkasının demesi icap eder. Âşık olmasam böyle kazara sesli düşünmezdim.

"Cesur, korkusunun üzerine gidene denir sevgilim, bu kadında korku yok, her şeyin üzerine gidebilir o, sonunu düşünmez."

Buna takıldım.

Ertesi gün öğlen yemeğinde Songül'ün yanıma gittim ve hiç uzatmadan sordum: "Songül sen korkuyor musun?"

Hâliyle "Neyden?" dedi kadın.

-Herhangi bir şeyden Songül?

-Anlamadım soruyu, örnek verir misin?

-Karanlık ve ıssız yolda tek başına yürürken mesela?

Düşündü, düşündü...

"Neden korkayım ki?" dedi.

Songül senin korkun kalmamış olabilir mi? Böyle bir fincan bile kalmamış olabilir mi? diye sordum.

"Bunu düşünceğim, hiç dikkat etmemiştim." dedi.

İki gün sonra yanıma geldi:

"Çok düşündüm; hiç kalmamış, haklısın.

Nerede bitti diye düşündüm, farkına varmamışım tam o anın. Bitmiş bir ara demek. Sonra nedenini düşündüm. Bak gülüm benim babamı 93'te öldürdüler, katili bulunmadı.

Beni lisede evden gözaltına alıp yedi gün odunla dövdüler. Daha on beştim. O günden bu güne karakolla kesişen yollardan da çıkamadım. Fikrimi aklımda tutamadım, dilime vurdu, işime vurdu. 2 kere birkaç sene yattım çıktım; siyasi suç dediler. Yirmimde evlendim, yanlış adam. Bana elini kaldırdı, bir-iki, üçüncüde çekirgenin kolunu kırdım. Sonra da adamın kolunu kırdım diye adama tazminat ödettiler bana. 25'te âşık oldum, 27, 29 ve 30'da da. Hepsinde özensizce terk edildim. Depremde enkazda 35 saat geçirdim, araba kazası yüzünden ömrümden 7 ay kaybettim, yatalak kalayazdım. Katıldığım cenazelerin sayısını unuttum. Benim öfkem kaç kere kınını kesti attı hatırlamıyorum. Olmaz denenler bana oldu, korkulan her şey sırtımda paralandı.

Ama bir yandan da neredeyse bir kütüphanenin 9 metre küpünü okudum, yılda 60 film izliyorum, çok insan tanıyorum, büyük kısmını da seviyorum. Kalabalık sofralarda sağlam içiyorum. Meyhanecilerden çok dost edinmişim, hesabı da dert etmiyorum. Dans ediyorum, kavgaya ediyorum, sanat yapıyorum, çok gülüyorum, iyi geziyorum. Hayat amatörce harcanmayacak kadar kıymetli. Yani ölmekten de korkmuyorum, ondan yaşayamayanlar korkar en çok. Ben bu ömrün hakkını çoktan verdim. Ben korkacak bir şey bulamıyorum."

Yalımdı gözleri.

O hafta işten çıkardılar bizi, o hafta işgal ettik fabrikayı, durdu üretim.

Polis saldırlar üzerimize, gaz-duman-fişek.

Songül'ü gördüm, kollarını bükemiyorlardı geriye, dimdik duruyordu kazık gibi, ayaklarını kesemiyorlardı yerden.

Kısacık bir andı, Songül'ün aksine ben bütün bedenimle hissettim korkumun bitişi. Başımın üzerinden uçtu gitti.

Forkliftle barikata dalan bendim, beni televizyonlarda izlediniz. Başıma fişğin gelişini ağır çekimde yayınlayıp durdular. 8 ay tedavi gördüm. Ölmedim. Ölmememi affetmediler. Cezamı kestiler ama haklıydım, belki seçimlerde af çıkar, bu sefer dışarıdaki hayata daha profesyonel yaşamak üzere dönerim.

Bu mektubu 47. koğuştan yazıyorum, bizi merak etmeyin. Gözlerimiz yalım.

Bekliyoruz işte.

Suyun Kuru

MUHAMMET BEYAZAL

Eğildi çömlekten sürahinin boynu
Topraktayken zaten, toprağa koştı su

Maviyken ilk gökyüzü son gökyüzü
Nerdeyse deniz, ordaydı gönlü göz

Korun alazı dövdükçe duvarları
Göğsüne dar gelir karanlığın asi harı

Anlatsa biri, dinletse biri ah sarılsa biri
Ağlasa kurtulur mu yanmaktan diri diri

Ateş kifayetsiz, duvarlar aciz bir kere
Bir ışık, bir engel gerek ya hep gölgeye

Martı hem beyaz hem karadır ayın önünde
Sor güneşe gölgesini ömrün demlenince

Kuzgunlar bekler evlerin damlarında
Yaşlı taşlar yıkanır meczup yağmurlarla

Sarı sokak ışıkları ısıtır, yetmez ona
Müzmin yalnızlığı kaybolmalı bulutta

Eğildi çömlekten sürahinin boynu
Topraktayken zaten, toprağa koştı su

DENİZ ÖZEN

FEYZA

"Zaman tül perde gibi savrularak havalandı üzerimizden. Geriye gittiğimde çok ileride bir yerdeymişiz diyorum şimdi. Ne varsa orada, ufukta işte. Ta şu karşı tepenin ucunda. Bir daha oraya varıp varamayacağımız da meçhul üstelik. Bırakalım mı bildiğimiz her şeyi? Onca emek, onca yol?

Oysa bak, her yeri zapt ediyor umursamadıklarımız şimdi, her yeri. Yanımızdan geçmeye cesareti olmayan bilgi yoksunları, izin versek nefes borumuza kadar sızıp kepenk indirecekler.

Başka diyarlarda başka insanlar aynı bulutun altında bizim hayallerimizi, sıradan bir hayat olarak yaşıyorlar oysa. Çabasız, sorunsuz, hedeflemeden. Bunu görüp nasıl kalınır? Tam olarak buydu içimden geçenler, yirmi yıl önce gittiğimde. Onulmaz bir yara bu diyordum, iyileşmez asla!

Mutlu oldum mu? Oldum aslında. Bal gibi bir yirmi yıl geçti. Önceleri fark edemediğim o ufak-cık delik büyüye kadar tabii. Önceleri görmezden gelsem de eksik bir şeyler hep vardı. Öteki olmanın ne menem bir şey olduğunu yaşayarak anladım. Bunun parayla, pulla, denizle, toprakla, adayla, havayla ilgisi yokmuş. Çatır çatır o dili konuşsan da, işinde yükselsen de bu böyle. Ötekisin. Başka coğrafyadan.

Artık zapt edemez oldum. İçinden geçen rüzgâr beni kavurdu. Bilemiyorum Feyza. Çok bunaldım. O içimde ki kocaman delikler yama tutar mı, kapanır mı dikiş bilen olsa, görmeye geldim biraz da.

Ama bu zeytin bizim işte. Bu taş evler, bu pazarıcı Nusret Amca'nın yaşlı elleri bizim. Fırından çıkan sıcak simit bizim. Mustafa'nın ıslığındaki türkü de. Şehirler, ıslıklı yollar, büyük gökdelenler onların olabilir, ama hâlâ dağlar, denizler, ağaçlar, masallar, sokaklar, kediler düşler bizim."

Dönüp yüzüne baktı Feyza'nın. Sözlerinin etkisinin yankısını ararcasına gözlerine baktı. Tepkisizdi.

Denizin üstünde karabataklar bir inip bir çıkıyorlardı. Denizin mavisine konmuş kara bir öbektiler sadece. Feyza hiç ayırmadan gözlerini onları izliyordu şimdi. Bunca yılın ardından devam etti Nejat.

"Çünkü o düz çizginin ardını merak edip gittim ben bak. Yalan değil. Çok uzun kaldım. Vatandaşlığı aldım eyvallah, dil de öğrendim, e fena da kazanmadım ama özledim ya Feyza! Burnumda tüttü. 'Bizim', 'bizden' gibi sözcüklerin akrabalığına tavım inan ki, sabah bir 'günaydın' selamına ya da. Bir çay demlemeye, şu simide tavım. Öteki olmanın dayanılmaz ağırlığı diyelim ya da."

Bir tık daha ötesini merak edip sorguladıkları, deneyledikleri, her sözcüğün ağırlığını tarttıkları günlerden arkadaşları Feyza ile.

Yirmi yıl hiç konuşmamış olsalar da yazışmışlardı. Hep virgülden devam etmişler, en fazla üç nokta koymuşlardı aralarına. Bir de büyük bir hasret vardı Nejat'ın içinde. Tam döndüğünde o mu gidecekti yani. İzin vermemeliydi buna. Gençken gitse belki başka bir umut havalanırdı içinden ama bu yaşta cidden zordu.

Vize randevusuna iki saati vardı Feyza'nın. Onu hiç böyle dalgın görmemişti Nejat.

Yirmi yılın ardından gördüğü Feyza'nın göz kenarlarında oluşan kazayakları, sünen bir cilt ve adlandıramadığı neşeli bir şaşkınlık hali vardı.

Sandalyesinde kaykıldı geriye. Elindeki çay bardağıyla denizi izledi biraz. Kıyıya çarpan dalgalara minik bir teknedan duyulan ud sesi eşlik ediyordu. Nasıl bir ferahlıktı içine yayılan? Sahiciliğin değer görmediği, yapaylığın yozluğun bir numara olduğu zamanlar olsa da biz vardık işte. Hâlâ yan yana gelebilen. Hiç evlenmemiştii Feyza. Sorsa mıydı? Utandı pat diye sormaya. Vazgeçti.

Feyza gençlik aşkıydı Nejat'ın. Aynı bölümde okudukları hâlde farklı meslekler edinmişlerdi. Yurtdışına çıktığı andan beri düşünmediği an yoktu onu. Arada yazdıkları maillerle haberdardı hayatından. Memlekete kesin dönüş yapınca ilk aradığı Feyza oldu. Gideceğini öğrenince telefonda dünya başına yıkıldı. O yapamazdı oralarda, incinirdi. Hemen buluşalım dedi Nejat. Hemen yarın sabah. Vize randevum var dese de Feyza, 'Gelirim ben.' dedi Nejat. Gece hiç uyuyamadı. Sabahı zor etti. Ondan çok evvel geldi buraya. Beklerken nasıl razı edeceğini planladı. Ama Feyza'yı görünce her şey uçtu gitti aklından. İçinden ne geldiyse başladı söze.

Nasılsın diyen sesini duyunca büyük bir rahatlama gelmiş göğsünün ortasına oturmuştu sanki.

Feyza çöl gönüllü ve yüzlü insanların içinde inci gibi parlıyordu.

Dimdik gözlerinin içine bakıp Nejat'ın, "Anlat." dedi, "dinliyorum."

Dönüp garsona işaret etti; iki çay!

Nasıl özlemişti bu bakışları. Kendini hâlâ otuzların başında hissetti Nejat. Neşelendi. Bir yudum aldı çayından.

Yan masadakiler kavga ediyorlardı yüksek sesle.

Uyum sağlamaya çalışırken bir sürü şey hayalinden çok başkacaydı. İnsanların mutsuzluğu, şehrin kalabalığı, hayatın monotonluğu, eski arkadaşların savrukluğu, her şey garipti bir yanıla.

Feyza, ah Feyza! Kavuşıcak mıyız ki?

Bir yudum daha alıp çayından devam etti; "Lokmamız kadar aklımızdakileri de paylaştık. Uzun uzun susar, uzun uzun güler, uzun uzun yürür, uzun uzun tartışırız. Şimdi her şey göz açıp kapayıncaya kadar. Aşklar kadar dostlukları da!"

Göz göze geldiler. Gülümsüyordu Feyza. 'Sen gittin belki fark etmedin ama biz buradakiler fatura, kira derdiyle kavrulup durduk hep. Tadımız kalmadı uzundur desem yeridir. Hepimiz ekmek derindeyiz. Zorla gülümseyenler, mecburi konuşmalar, sahte bir dünya. Ya ayak uyduracaktık ya da mutsuz olacaktık. Mutlu kalmayı seçtim ben Nejat!'"

Feyza çantasından bir zarf çıkarıp "Ben gideceğim. Sen geldin, mutlu ol, ama bırak ben de deneyeyim." dedi. Birden ayağa kalkıp paltosunu giymeye başladı.

Nejat tüm ağırlığıyla oturup kalmıştı sandalyeye. Gözleri umarsızca bir denize bir Feyza'ya bakıyordu. Feyza elini uzatıp sıktı Nejat'ın. "Mutlaka görüşürüz bak, tüm ikazların için sağ ol, kendine iyi bak!" diyerek kalktı masadan. El sallayarak uzaklaştı.

Gözlerini tamamen denize çevirdi Nejat. Kıyıda karabataklar denize girip çıkıyorlardı. Dudaklarından, uzaklaşan Feyza'ya doğru fısıltı halinde "Gitme!" döküldü.

ZAFER KÖSE

İktidardan beslenen, hele ki faşist yönetimlerle işbirliği yapan bütün **yandaş** yayınlar gibi, "Salzburg Eyalet Gazetesi" de insanlığı kirleten, çürüten bir işlev yerine getiriyordu. Şubat 1942'de, "Bir mülteci yaşamı daha alışılmış biçimde sona erdi." diye yazıyordu. **Stefan Zweig**'ın ölüm haberini böyle veriyordu. Avusturyalı büyük edebiyatçı, sığındığı Brezilya'da intihar etmişti.

Aynı on yıl içinde, dünyanın diğer ucundaki bir büyük şair, **Nâzım**, hapsedildiği zindanlardan dostlarına öğütler gönderiyordu:

*yaşamakta ayak direyeceksin.
Belki bahtiyarlık değildir artık,
boynunun borcudur fakat,
düşmana inat
bir gün fazla yaşamak.*

İYİMSERDİLER, DÜNYALIYDILAR

Zweig, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın yıkımına tanık olduktan sonra, tam bir savaşı karşıtı olarak hayatını sürdürmüştü. İyimser bir kişiydi. **İyimserlik**, onun hayat kaynağı, yaşama vesilesiydi.

Örneğin, uçakların icadından dolayı çok heyecanlanıyordu. Uydurulmuş ülke sınırları ve savaşa neden olan devletlerarası ilişkiler artık yok olacak, milliyetçilik aşılabilecek, dünyaya **barış** gelecekti.

Ne var ki çok geçmeden, bomba taşıyan uçakların kentleri yıktığını görmek, çok yaşamasına neden oldu. Zaten, Hitler'in iktidara gelişiyle hayalleri sarsılmaya başlamıştı. Hızla yükselen Nazileşme sonucunda memleketinden ayrılmak zorunda kaldı.

Dünyada sevilen ünlü bir yazardı. Ama bütün edebiyatçılar gibi, anayurdu anadiliydi. Almanca konuşulan coğrafya adım adım Nazi egemenliğine geçiyordu. "Artık Alman dilinde yazamayacağız." diyordu bir yazar dostuna gönderdiği mektupta, "Çünkü basmayacaklar."

Nâzım, "**İyimserlik**" adlı şiirine şöyle başlıyordu:

*Şiirler yazarım
basılmaz
basılacaklar ama*

Bu şiirin Eylül 1957'de yazılmış olması önemliydi. Ustamız o sırada Moskova'da yaşıyordu. Oradaki iktidarla da arası pek iyi değildi. Ama Türkiye'den, Sovyetler Birliği'nden, insanlıktan umutluydu.

Zweig, bütün gençliği boyunca Avrupa halklarının birleşeceğine **inanarak** yaşamıştı. Yakın geleceğin daha güzel, daha özgür olmasını bekliyordu. Hayallerini o kadar yükseltmişti ki, oradan aşağıya düşmek, yaşama isteğini paramparça etti. Hayatında önemli yer tutan mektuplaşmalarındaki sözleri, son döneminde iyice karanlık hâle geldi. İntihar etmeden birkaç ay önce ilk karısına "Dünyanın bugüne değin görmediği dehşetlerle dolu bir kış yaşayacağız." diye yazıyordu. Artık "**Kültür Avrupası**" düşünün gerçekleşmeyeceğini görüyordu.

İyimserlik ölebilir, umut ölümsüz!

Nâzım, şiirine devam ediyordu:

*Bir mektup beklerim müjdeli
belki de öldüğüm gün gelir
mutlaka gelir ama*

Hitler, Viyana'yı işgal edince Zweig'in memleketi Avusturya dünya haritasından kayboldu. Sımsıcak onca anısı zihninde hâlâ capcanlıyken buz gibi bir gerçekle karşılaştı: Artık bir haymatlostu. Tüm dünyanın, en azından bütün Avrupa'nın vatani hâline gelmesini beklerken, vatansız kaldı. Avrupa kültürünün saplandığı bataklığı görmeye dayanamıyordu. İkinci eşi Charlotte Altmann'la birlikte, hayatlarını sonlandırma kararı aldılar.

Önemli kısmı iyimser biçimde geçen Zweig'in hayatı böyle sona erdikten 15 yıl sonra yazdığı İyimserlik şiirini, Nâzım şöyle bitiriyordu:

*Ne devlet ne para
insanın emrinde dünya
belki yüz yıl sonra
olsun
mutlaka bu böyle olacak ama*

İYİMSER ZWEİG, UMUTLU NÂZIM

Zweig, memleketimizde en çok okunan yazarların başında geliyor. İnsanlığın kadim konularını, çeşitli insanlık hâllerini, kişisel dünyalardaki fırtınaları büyük bir **ustalıkla** kaleme aldı. Onun edebiyatı ve hayatıyla ilgili de çok yazıldı, birçok çalışma yayınlandı. Özellikle **Freud**'la olan dostluğu ve psikanalize duyduğu ilgi sayesinde edebiyata katkıları biliniyor. Yapıtlarındaki kahramanların özelliklerini ve davranışlarını derinlemesine ele alışıyla dikkat çekiyor.

Bunlara ek olarak, Zweig'dan yola çıkıp iyimserlik ve umut kavramları üzerine düşünmek iyi olabilir. Bir yönüyle "**umudun şairi**" diyebileceğimiz Nâzım'ı da dâhil etmek, konuyu somutlaştırmamıza fayda edecektir.

Kuşkusuz, iki ustamız da **iyimser** kişilikler geliştirmişti. Her sorundan çıkış yolunun, o sorunu yaratan koşulların içinde bulunduğunu düşün-

yorlardı. İnsanlığın sürekli gelişeceğine, dünyayı güzelleştireceğine inanıyorlardı. Nâzım, ayrıca, umutlu bir sanatçıydı. Zweig ise kişiliğindeki capcanlı iyimserliğe onca yeteneği ve birikimi eklemiş büyük bir edebiyatçıydı ama umut niteliği bu yönlerinin gerisinde kalıyordu.

İnsan, **sonucun mutlaka iyi olacağına inanınca** iyimser oluyor, **iyi sonuç uğruna mücadeleye** ettiğinde ise umutlu. Hatta, sonucun iyi olacağına ille de inanmak gerekmiyor. Bazen kötümserlik ve umut bir arada bulunabiliyor. Çünkü olumsuz gidişatı görmek, uyarmak, önlem almak önemli.

UMUTSUZ YAŞANMIYOR

"İyimserlik" dediğimiz, kişilik özelliğinden öte bir şey değil. Hatta çoğu zaman bir ruh hâleden ibaret. **Mücadele** sorumluluğunu içermiyor. Bazı durumlarda ise, pasifliğe gerekçe olabiliyor. Nasılsa her şey iyiye gidecekse, sorunları çok da dert etmeye gerek yoktur, değil mi?

İyimserlik-kötümserlik eğilimi, sonuçta durum tespitiyle ilgili yorumlardan ibaret. Oysa umutlu olmak, "Bu durumda ne yapmak gerekir?" sorusuna yanıt geliştirmektir. Yaşanan gerçekliğin bir üst boyutudur. Kişinin kendindeki, toplumdaki, insanlıktaki potansiyele güvenmesidir. Belki de hepsinden önemlisi, insanın ve toplumun çeşitli nitelikleri arasında **taraf** tutarak hayata müdahale etmektir.

Umut bilinciyle ulaşacağımız daha güzel bir dünyaya. Maviliklere.

*Güzel günler göreceğiz çocuklar,
güneşli günler
göre-
-ceğiz...*

*Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar,
ışıklı maviliklere
süre-
-ceğiz...*

Bunları düşünmek, elbette Stefan Zweig gibi büyük bir ustanın değerini azaltmayacaktır. Ama onun sözlerinin üstüne bir de Nâzım Usta'mızın "**umutsuz yaşanmıyor**" sözünü eklememiz gerekiyor.

KUBILAY ERDELİKARA

MALTEPE VE MÜBADELE

Milli Mücadele'nin kazanılmasıyla Lozan Antlaşması imzalanmış ve Mübadele Sözleşmesi gereği İstanbul belediye sınırları dâhilindekiler hariç, Osmanlı Rumları Yunanistan'a; Batı Trakya hariç, Yunanistan Türkleri ise Türkiye'ye göç etmiştir. Bu durumdan etkilenen Maltepe'de yeni bir sosyal yapı oluşmuş ve 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet'le beraber modern Maltepe tarihi başlamıştır. Maltepe'de mübadele denince de ilk akla gelen, ailesi bu tarihe yakinen şahitlik etmiş, bizzat yaşamış, Maltepe Belediyesi'nde üç dönem meclis üyeliği yapmış olan çok kıymetli İlyas Güldiken Beyefendi ile röportaj için buluştuk. Çok samimi bir ortamda gerçekleştirdiğimiz röportaja geçmeden önce (konunun hassasiyetinin daha iyi anlaşılmasına da faydalı olacağından) şu sözlerini sizlerle paylaşmak isterim;

"Biz Yunanistan Dramalıyız. Biliyor musunuz ben hiç Drama'ya gitmedim bu yaşıma kadar. Gezdim, her yeri gezdim ama o topraklara asla gitmedim, gidemedim. Ve ömrümün sonuna kadar da kesinlikle gitmeyeceğim. Bize yapılanları, atalarımızın evsiz, barksız bırakılıp, işkenceye maruz kalmalarını hiçbir zaman içime sindiremedim. Ölünceye kadar görmeyeceğim oraları."

■ **Mübadeledeki sorunları, sıkıntıları ve bu kültür değişimini, kısaca süreci en baştan anlatabilir misiniz?**

Bulgar çeteleri ve Rum çeteleri oradaki Türk halkına zulüm ve korkunç işkenceler yaptılar. Her gün ayrı bir ev basılır, mal mülk gasp edilirdi. Can güvenliği yoktu. Atatürk Türkiye'ye gelmek isteyenleri mübadeleyle Türkiye'ye getirdi. Orada bize ait 650 dönüm arazimiz vardı. Bir gemiyle

gelmişiz. Yalnız paraya çevirebileceklerimizi çevirmiş o şekilde gelmişiz. Önce İzmit Yuvacık'ta yerler tahsis edilmiş bize. Fakat orada çok fazla sivrisinek olduğu için yeni bir yer talebinde bulunmuş ve 1923'te Maltepe'ye vermişler bizi.

Maltepe'de o dönem rençberlik varmış. Biz tütün denememiş evvelinde ama olmayınca biz de herkes gibi sebzeçilik yapmaya başlamışız. Gelen her aileye üçer dönüm bahçe, altışar dönüm de tarla verildi. Yunanlılardan kalma evlere de hepimizi yerleştirdiler. Mesela Beşçeşmeler tamamen Rumlarınmış. Aşağı sahil tarafında hep tavernalar varmış, Adalar'dan gelen müziğe buralardan cevap verilirmiş. Beşçeşmeler Camii, kiliseden bozmadır mesela. Mübadiller arasında o dönemde tüberküloz belası varmış bir de. Biz geldiğimizde Rumlar gitmiş tabii. Sadece Ermeni, Yahudi ve Kemah'tan ve Çankırı'dan gelen insanlar varmış. Sonra Yahudiler İsrail'e, Ermeniler de Almanya'ya gitti sanırsam. Ermeniler demircilik ve marangozluk, Yahudiler de bakkal ve ticaret işi yaparlardı. Tabii az sayıda Arnavut, Boşnak ve Makedon göçmenleri de vardı o tarihlerde Maltepe'de. İşte o tarihlerden bugüne barış içinde yaşamış bu kadar insan. Buralar hep sayfiye yeriymiş o zamanlar. İstanbul'dan, Ankara'dan tatile gelirdi insanlar.

Dedem İmam Aziz Efendi'dir. Mübadele sonrası Atatürk kendi özel aracıyla aldırır ve dini sohbetler yapmak üzere ağırlardı. 2. kuşakta babam, siyasette öne çıkan isimlerden. Göçmen olan Münir Yüce ve rahmetli eski belediye başkanlarımızdan Yalçın Kızılay gibi. 3. kuşakta da bizler gelmekteyiz. Ben üç dönem belediye meclis üyeliği yaptım. Dernek ve futbol takımlarımızda başkanlıklar yaptım.

■ **Yüzyıllarca sürdüğü, kültürüyle yetiştigi toprakları birden terk etmek zorunda kaldı mübadiller. Bugün bir asır öncesi düşünüldüğünde mübadilleri en çok ne zorladı?**

Biz Yunanistan'da da göçmendik. Karamanogullarındanız biz aslında. Şimdi yeniden Türkiye deyiz. Bizi en çok zorlayan şey, kendimizi kabul ettirememek. Maltepe'de bunu elbette yaşamadık. Ama mübadillerin Türkiye genelinde en büyük sorunları bu oldu.

■ **"Mübadele olmasaydı..." belki siz değil ama sizden önceki nesiller bu cümleyle başlayan cümleleri çok uzun zaman kurdu. 'Mübadele olmasaydı'nın sizce eksileri ve artıları neler?**

Mübadele olmasaydı ne olurdu gerçekten bilmiyorum. Ama şunu söyleyebilirim;

Biz Yunanistan Dramalıyız. Biliyor musunuz ben hiç Drama'ya gitmedim bu yaşıma kadar. Gezdim, her yeri gezdim ama o topraklara asla gitmedim, gidemedim. Ve ömrümün sonuna kadar da kesinlikle gitmeyeceğim. Bize yapılanları, atalarımızın evsiz, barksız bırakılıp, işkenceye maruz kalmalarını hiçbir zaman içime sindiremedim. Ölünceye kadar görmeyeceğim oraları.

■ **Son olarak, bugün bu tecrübenizle Maltepelili gençlere söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?**

Bütün Maltepe gençlerine Maltepe'ye, memleketine, devletine hizmet etmek istiyorlarsa, ellerini taşın altına koysunlar, hayatın içinde olup, kendilerini geliştirsinler diyorum. İnsanlara hizmet Allah'a ibadettir. Ben bu düsturu kendime ilke edindim ve ömrümün sonuna kadar da bunun için çalışacağım.

BİLGE ÇOLAK

MAVİ GÖZLÜ BİR ÇINAR: Aydın Ilgaz

19 Aralık 2022... Bir çınarımızı daha kaybettik... Kendisiyle sohbet edebilme imkânına sahip olduğum için çok şanslı hissediyorum kendimi. Aydın Amca'nın anlattıkları çok ama çok kıymetliydi, uzun bir sohbeti ama hiç sıkıcı değildi. Aksine birçok değerli bilgi edindiğim çok keyifli bir sohbetti. Hatta hatırladığım kadarıyla telefon konuşmasıyla, yani sesli olarak yaptığım ilk röportajdı. Bu sebeple ayrı bir heyecan da vardı tabii üstümde. Aydın Ilgaz ile röportaj yapacaktım, üstelik telefon üzerinden! Aydın Amca telefonu açtığı andan itibaren sanki bir tanıdığı ile konuşuyormuş gibi içtenlikle yanıtladı sorularımı. Biz gençlere ve çocuklara ne kadar değer verdiğini de defalarca vurguladı. Aydın Amca'nın yerinin bende çok özel olmasının nedenlerinden biri de bizleri anladığını her fırsatta dile getirmesiydi.

"Benim vaktim yok deseydim sana, hevesini kırmış olurum. Belki bir daha kitap bile okumazdın. Şimdi, kitap okumanın önemini daha iyi anladın. Çünkü sen, bir yazar -Rifat Ilgaz- hakkındaki bilgilere sahipsin ki birçok kişi bilmiyor onları. Sen bundan gurur duyup bunları yazıya dökceksin. Bilakis elinden tutmam lâzım ki yarının iyi, başarılı bir yazarı olabilesin."

Babası Rifat Ilgaz'ın izinden giden çok değerli bir isimdi, bir yazardı. Aynı zamanda kitapları severek okunan bir yayınevinin de kurucusuydu. Kitaplarla, yazıyla özel bir bağı vardı bence. Hatta yayımlanmış iki kitabı var. Ama Aydın Amca o kadar alçakgönüllüydü ki...

"Önümde öyle yazarlar var ki... Saysan: Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Nâzım Hikmet, Karadeniz'den Rifat Ilgaz... Bu kıymetli yazarların arasından, 'Ben yazarım.' diyerek çıkmak benim için zor bir iş."

Babası Rifat Ilgaz'dan da konuşmuştuk. Birçoğumuz gibi "yazar, şair" olarak tanımlamadı onu. Onu yakından görmüş, sohbetler etmiş, onunla aynı evi paylaşmış biri olarak anlattı onu. Ve tabii ölümsüz eseri "Hababam Sınıfı"ndan da bolca bahsetti. Büyük ustanın, büyük eseri... "Hababam Sınıfı"nın o zamanki eğitim sisteminin eleştiren bir eser olarak yazıldığını biliyoruz. Peki nasıl ortaya çıktı? Çok merak ettiğim bir şeydi bu ve tabii bu günleri bizzat yaşamış birinden dinleyebilme imkânına erişmek de mükemmeldi!

"Özel hayatında çok sabırlıydı. Bir olay olduğunda önce o olayı çözmeni ister, sinirlenmezdi. Ben, babamın bana bağırıldığını pek hatırlamıyorum. Daha çok anlatarak öğretmeyi isterdi. Sabırlı ve iyi bir Kel Mahmut da odur bana göre."

Rifat Ilgaz'ın elinde bir fırça var, doğaya bakıyor. Diyelim ki ormanın resmini çiziyor. O ormandaki ağaçları çizerken gördüklerini, aklında kalanları çiziyor. O da öğrencilik ve öğretmenlik yaptığı için, benim gibi yatılı okuyan bir oğlu da olduğundan yazarken bunlardan etkilenmiştir. Ben, yatılı okurken çarşamba günü öğleden sonra izinli olurduk. Babama giderdim. O da cumartesi günü için, 'Dolmuş' adlı mizah dergisinde çıkacak yazıyı hazırlardı. Bazen sorardı, 'Okulda ne oldu bugün?' diye; yeni bir konu bulabilmek için. Ben, okulda olanları anlatırdım ama o, aynısını yazmazdı. Bir anısını hatırlardı ve onunla harmanlayarak yazardı."

Evet; Rifat Ilgaz, "Dolmuş" adlı bir dergide yazıyormuş ve bildiğim kadarıyla "Hababam Sınıfı"nı bölüm bölüm yayımlamış bu dergide. Bunu biliyordum, neden bir takma ad kullandığını ve takma ad olarak neden "Stepne"yi tercih ettiğini Aydın Amca'dan öğrendim.

"Derginin adı olan 'Dolmuş', bindiğimiz minibuslerdir aslında. Onun, 'yedek lastiği' anlamına gelir 'Stepne'; dolmuşun bir parçasıdır. Mesela bazı yazarlar; 'vites', 'ikinci vites', 'üçüncü vites', 'korna' gibi takma isimler kullanmışlardır. Babamın takma adı da: 'Stepne'dir.'"

Belki de Aydın Amca'nın bizlere bu kadar değer veriyor olmasının en büyük nedenlerinden biri: Rifat Ilgaz'ın da çocuklara ve gençlere çok değer veriyor olmasıydı. Aydın Amca'dan dinlemek istemez misiniz?

"Babamın bir şiiri var, onu söyleyeyim: 'Sınıfın ozanım mimli/Hababam Sınıfı'nın yazarım ünlü.' Bu arada 'mimli', sakıncalı demek. Kim ne derse desin: 'Hep çocuklar için yazdım.' der Rifat Ilgaz, babam bir öğretmen olduğu için. Yine bir şiirinde şöyle der: 'Hayatta iki iş yaptım köklüce/Biri çocukları okutmaktı, ilk işim/İkincisi de yazdığımı çocuklara okutmak.'"

Aydın Amca, sorduğum sorulara yanıt verirken bahsedeceği konudan yüzeysel olarak bahsetmiyordu. Çok güzel ve değerli örneklerle anlatımını daha da değerli kılıyordu.

"Babamın öğretmeninin o zamanlarda sekiz yaşında olan kızı, dağlardan çiçek toplamış. Atatürk'e topladığı çiçekleri verirken Atatürk'ün yanında, Yunan subayının bırakıp gittiği bir av köpeği varmış. Kahverengi, bakımlı bir av köpeğiymiş. Kız da köpeği görünce çiçekleri Atatürk'e verdikten sonra, 'Köpek ne kadar güzel.' demiş ve başlamış köpeği sevmeye. Atatürk, o küçük kıza, 'Sen bu köpeği mi daha çok seviyorsun yoksa

beni mi?' diye sormuş. Orada bütün önemli kişiler -milletvekilleri, komutanlar- var o esnada. Kız da içinden geldiği gibi yanıtlamış bu soruyu, 'Ben köpeği daha çok seviyorum.' Oradaki herkes, beklemiş ki Atatürk'ü daha çok sevdiğini söylesin. Atatürk, 'Neden?' diye sormuş. Küçük kız, 'Çünkü o sizi koruyor.' demiş. Bu yanıt, herkesin çok hoşuna gitmiş, 'Sekiz yaşındaki çocuk bunu nasıl düşünür?' diye düşünmüşler."

Röportajı gerçekleştirdikten hemen sonra heyecanla yazıya geçirmeye başladım. Dokuz sayfalık bir röportaj çıktı ortaya. Bilgiler çok değerliydi, anlatım çok güzeldi ve Aydın Amca'nın telaffuzu da o kadar güzeldi ki... Zaten dinlerken sıkılmak, aklınıza bile gelmiyordu. Sorduğum soruları kısa yanıtlarla geçiştirmeyerek tek tek ve öyle zarif bir üslupla anlattı ki... Sohbeti çok değerliydi, işte bu sebeple kendisiyle konuşabilme imkânım olduğu için çok mutluyum.

Aydın Amca ile hiç yüz yüze görüşemedik. Ama bayramlar gibi özel zamanlarda hep iletişime hâlindeydik. Bayram mesajlarına yanıt vermesi beni çok mutlu ediyordu, kısa bir yanıtla geçiştirmeyip uzun mesajlarla yanıt veriyordu. Biz gençlere ve çocuklara verdiği değer in apaçık bir kanıtı... Aydın Amca'nın değerli sözleri, benim için çok kıymetli...

Röportajı, yaklaşık üç yıl önce gerçekleştirmiştik yani henüz on iki yaşındaydım. Yeni yeni başlamıştım röportaj yapmaya. Çocuk olduğum için ve tanınmadığım için birçok kez reddedilmişken Aydın Amca isteğimi geri çevirmedi. Ve bana, o güne kadar; röportaj için en uzun zamanı ayıran da kendisiydi. Herkes tarafından tanınan ve yetişkin bir gazeteciymişim gibi dikkatle dinledi beni ve özenle yanıt verdi. "Yeni başarılarla kavuşmam için büyük biriyim gibiyim gibi anlattı", Aydın Amca...

"İnşallah yazdıkların ses getirir, birçok kişi okur. Sen, çok güzel bir hizmet yapıyorsun. Babam derdi ki: 'Ben; büyüklerden çok küçüklerle bir şeyler anlatırım, vakit ayırırm.' Ben de senin yeni başarılarla kavuşman için büyük biriyim gibiyim gibi anlattım sana bunları."

Aydın Amca'ya minnettarım... Bana inandığı, değerli bir büyüğüm olarak yolumu aydınlatmış için... Ondan çok şey öğrendim. Bu yazıyı hazırlarken de yanımdaymış gibi hissettim, gerçekten... Sanki bana destek olmaya devam ediyor gibiydi.

AYDIN ILGAZ'A MİNNET, SAYGI, SEVGİ VE HİÇ
BİTMEYECEK BİR ÖZLEMLE...
SENİ HİÇ UNUTMAYACAĞIM AYDIN AMCA...

ORTA SINIF HİKÂYESİ

DERYA ERKENCİ

İlkokulda bitlenen çocuğunun saçını, sabinin kafa derisini yüze yüze gazyağı ve şimşir tarakla temizlemeye uğraşıp konu komşudan utandığı için mahallenin eczacısından ısrarla bit şampuanı almayan annelerin, orta sınıf kederini alnının orta yerinde bir alınyazısı gibi taşıyordu. Esnaftan kaşar peynirini, Macar salamını yüz gramın altında kestirten diğer orta direk mensupları da tıpkı onun gibi hem hâllerindeki dik başlı gururun tadını çıkarıp hem de fakir sanılma ihtimalinden korkuya karışmış ince bir kaygı duyarlar mıydı? Bazı şeyler hiç değişmiyor, kolay sarf edilen bir laftı. İnsanlık tarihinin en eski sorularından biri hep oradaydı. Fakirlik ayıp mıydı?

Başka hayatları düşlediğinde birdenbire şairdi. Defterlere, kâğıtlara yazdığı dizeleri toparlamaya çalışırken heyecandan paniklerdi, bazen baygınlık geçirirdi. İncecik bir kitap olur bunlardan, derdi kendi kendine. Sonra kimse okumaz bunları diye içlenir, kolay teslim olunan bir yılgınlık, narkozdan çıkmaya benzeyen bir hiçlik hissedirdi. Artık pek şiir okuru yok, yazan okuyandan fazla, diye düşünüp hüzünlenirdi. Derdi şiirdi, ama şiir gibi bir düş değildi. Biriken faturalarla dolan klasörler, sökülen doğalgaz cihazları, mühürlenmiş elektrik sayaçları, yatak odasına kadar süzülen yılanı haciz memurları; hayatın şiirini sigorta teliyle boğup taze asfalt dökülmüş çirkin bulvarlara gömmeye niyetliydi.

Bu ne tür bir sınıfsal hezeyandı? Zengin çocuğu olmadığı için tabiata şükrederek yaşarken fakir damgası yemekten de ziyadesiyle çekiniyordu. Bu durum ona varsıl sofralarda çatal bıçağı ustaca kullanıp yemekleri son derece kibarca yeme olanağı verirken, yoksul yer sofralarında yere serilmiş bezi bağdaş kurmuş dizlerinin üzerine alarak, sininin başına çökmüş ve fena hâlde acıkmış kalabalık ailelerle birlikte, tarıfsız bir keyifle ortadaki tencereden bulgur kaşıklayabilme ayrıcalığını da bahşediyordu. Geçinmek bir tür sanat, kavganın içinde debelenen savaşçılar birer sanatçıydı. Varlık ve yokluk dengesiyle üretmeye, yaşamaya çalışmak en görkemli başyapıttı.

Orta hâlli olmak tarihe karışırken çaresiz, birkaç kadeh içince keyiflenirdi. Dostlarını, bir araya gelindiğinde anlatılan, her seferinde üzerine yeni ayrıntılar eklenen o komik ve uzak, ortak hatıraları düşünürdü. İşte o zaman, yüzünde kendini zorlarsa da bozamayacağı büyük bir gülümseme dururdu. Herkesi bağışlardı, hatalarıyla günahlarıyla kabullenip severdi. Kimseyi ayırmaz, hülyasında bağrına basardı hepsini. Sesler boğuklaştığında, eğlenceli kalabalık bulanıklaşıp içsesiyle baş başa kaldığında, mutluluk denen şey bu olmalı, diye düşünürdü. Öyle çok abartılı bir his değil tam da bu. Hayatta her şeyin olması gerektiği gibi gerçekleştiğine kanaat getirmek. Artık ölse de gam yemezdi.

KÜLTÜR VE SANATIN EN RENKLİ DURAĞI İSTASYON DERGİ 2 YAŞINDA

İSTASYON

Saçlarımı yeniden
rüzgârda tarayacak mıyım...